

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΜ 1213Μ017

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΚΟΠΠΑ

«Οι νέες προοπτικές αμυντικής συνεργασίας, τόσο μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών, όσο και μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΝΑΤΟ, που προκύπτουν λόγω της ρευστότητας και της αστάθειας που επικρατεί στο διεθνές περιβάλλον, της μεταβολής των υφιστάμενων ισορροπιών του διεθνούς συστήματος και της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης».

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΓΕΝΙΚΑ.....	4
ΣΚΟΠΟΣ.....	7
ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ.....	7
1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ	9
1.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ – ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ	9
1.2 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΑΜΥΝΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	16
1.3 ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΚΕΠΠΑ)	19
1.4 ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΚΕΠΠΑ (ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ)	21
1.4.1 Θεσμικές Παρεμβάσεις	23
1.4.2 Διαδικασία Λήψης των Αποφάσεων	24
1.4.3 Οι Αποστολές Petersberg και η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση	25
1.4.4 Η Χρηματοδότηση των Λειτουργικών Δαπανών που Αφορούν την ΚΕΠΠΑ.....	25
1.5 ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ SAINT MALO – ΚΟΜΒΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	26

1.6	ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΕΠΑΑ).....	29
1.6.1	Μη Στρατιωτικές Δυνατότητες.....	40
1.6.2	Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (Συνθήκη της Λισαβόνας)	42
2° ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΤΟ ΝΑΤΟ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΑΣΗ		45
2.1	ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	45
2.2	ΤΟ ΝΑΤΟ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	46
2.3	ΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	50
2.3.1	Το Στρατηγικό Δόγμα του 1991	50
2.3.2	Το Στρατηγικό Δόγμα του 1999.....	52
3° ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ Ε.Ε. – ΝΑΤΟ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ.....		54
3.1	BERLIN PLUS	55
3.1.1	Η Σχέση της Ε.Ε. με το ΝΑΤΟ (Συμφωνία Βερολίνου – Βρυξελλών 1996 και Σύνοδος Κορυφής ΝΑΤΟ στην Ουάσιγκτον τον Απρίλιο του 1999)	55
3.1.2	Προϋποθέσεις και Διαδικασίες Συνεργασίας Ε.Ε. και ΝΑΤΟ – Να Γνωρίσει ο Ένας τον Άλλον.....	59
3.1.3	Τελικές Ρυθμίσεις – Ανάπτυξη της Συνεργασίας.....	60
3.2	ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΣΜΩΝ.....	62
3.2.1	Τουρκία – Δανία. Δύο Αγκάθια στην Πορεία Συνεργασίας Ε.Ε. & ΝΑΤΟ.....	64
3.2.2	2003 – 2007: Τα Ταραχώδη Χρόνια.....	67

3.2.3	2007 – 2009: Νέα Τροπή στις Ευρωπαϊκές Σχέσεις	69
-------	--	----

4 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΗΜΕΡΑ.....	71	
4.1	ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΗ Η ΕΥΡΩΠΗ.....	71
4.2	Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ.....	73
4.2.1	Αμυντικές Δαπάνες Χωρών Ε.Ε. και ΝΑΤΟ	73
4.2.2	Αμυντικές Δαπάνες Χωρών Εκτός Ε.Ε. και ΝΑΤΟ ...	75
4.3	Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΗΜΕΡΑ.....	77
5 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΝΑΤΟ ΣΗΜΕΡΑ.....	79	
5.1	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	79
5.2	ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ Ε.Ε. ΚΑΙ ΝΑΤΟ	81
5.3	ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ.....	83
6 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	86	
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	89	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	91	

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο πλευρών της ευρωατλαντικής κοινότητας, του NATO και της Ε.Ε. αλλά και οι σχέσεις των ίδιων των κρατών – μελών της Ε.Ε. είναι ποικίλες, βρίσκονται πάντα στο προσκήνιο και αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα και σοβαρότερα θέματα, ιδιαίτερα κάθε φορά που γίνεται οποιαδήποτε απόπειρα αναθεώρησης των θεσμών, των δομών και των πλαισίων συνεργασίας των οργανισμών αυτών.

Οι ευρωατλαντικές σχέσεις, υπήρξαν πάντοτε το κλειδί στην ασφάλεια και την ευημερία μας από την εποχή της ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αλλά ήταν πάντοτε ρευστές και διακρίνονταν από ένα ιδιαίτερα έντονο και συγκρουσιακό χαρακτήρα. Μεταξύ του NATO και των Ευρωπαίων συμμάχων υπήρχαν πάντα, τόσο κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου όσο και μεταψυχροπολεμικά, έντονες και βαθιές διαφορές. Το δόγμα του NATO στην Ευρώπη, θέματα εξοπλισμών, η φιλοσοφία της αντιμετώπισης της σοβιετικής απειλής και οι σχέσεις μεταξύ των δύο, αποτέλεσαν τα κύρια θέματα αντιπαράθεσης κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και του σοβιετικού συνασπισμού (Σύμφωνο Βαρσοβίας¹), το πεδίο αντιπαράθεσης μεταφέρθηκε σε πιο μετρήσιμα και ουσιώδη θέματα, όπως είναι η κρίση στη Γιουγκοσλαβία και οι συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή και στην Αφρική. Είναι πέραν οποιασδήποτε αμφισβήτησης βέβαια ότι, *«το NATO παραμένει το βασικότερο – και κρισιμότερο – σημείο αναφοράς, η επιτομή των ευρωατλαντικών σχέσεων στον τομέα της ασφάλειας. Αποτελεί μία από τις πρώτες απόπειρες θεσμοποίησης της διατλαντικής σχέσης, η οποία εξάλλου δοκιμάστηκε στο χρόνο κι αποδείχθηκε πετυχημένη. Εξάλλου, αφορά στο πρωταρχικό στοιχείο της ασφάλειας και της άμυνας, το οποίο προσδιορίζει καθοριστικά τις διακρατικές σχέσεις²»*.

¹ Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας (επίσημα Συνθήκη της Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας), ήταν μια στρατιωτική συμμαχία αμυντικού χαρακτήρα των κομμουνιστικών κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

² Αικ. Κεχαγιά, «Ε.Ε. και NATO. Η Διάσταση της ΕΠΑΑ», Διπλωματική Εργασία στην ΕΣΔΔ, Αθήνα, 2004, σελ.4.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, το θέμα της συνεργασίας μεταξύ των κρατών – μελών της Ε.Ε. ιδιαίτερα σε ότι έχει να κάνει με θέματα ασφάλειας και άμυνας, απασχολεί ολοένα και περισσότερο την πολιτική ηγεσία των ευρωπαϊκών κρατών. Η αστάθεια και η ρευστότητα που επικρατεί στο διεθνές περιβάλλον, καθιστούν επιτακτική ανάγκη την επανεξέταση της συνεργασίας σε θέματα ασφαλείας μεταξύ των κρατών – μελών της Ε.Ε.. Πρόσφατες είναι οι δηλώσεις του προέδρου της Κομισιόν Jean Claude Juncker μέσω συνέντευξης που παραχώρησε στη γερμανική εφημερίδα Welt am Sonntag, στην οποία αναφέρει με αφορμή τις εξελίξεις στην περιοχή της Ουκρανίας *«Ένας κοινός στρατός της Ε.Ε. θα έδειχνε στον κόσμο ότι δεν θα γίνει ποτέ ξανά πόλεμος μεταξύ χωρών της Ε.Ε.. Ένας τέτοιος στρατός θα μας βοηθούσε επίσης να συγκροτήσουμε μία κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας και θα επέτρεπε στην Ευρώπη να αναλάβει ευθύνες στον κόσμο. Η δημιουργία ενός ευρω-στρατού θα αποκαθιστούσε το κύρος της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής ανά τον κόσμο, ενώ παράλληλα θα επέτρεπε πιο αποτελεσματική διάθεση των χρημάτων που δαπανώνται για τους χωριστούς αμυντικούς προϋπολογισμούς των 28 κρατών – μελών³».*

Το σκηνικό άλλαξε τελείως την 11 Σεπτεμβρίου του 2001, με την επίθεση στους δίδυμους πύργους στη Νέα Υόρκη από την τρομοκρατική οργάνωση της Al Qaida. Ταυτόχρονα, νέοι παράγοντες αποσταθεροποίησης του διεθνούς περιβάλλοντος που προέρχονται κυρίως από μη κρατικούς δρώντες προστέθηκαν, όπως είναι η αναβίωση θρησκευτικών πολέμων – επαναστάσεων (ISIS, Αραβική Άνοιξη), ο κυβερνοπόλεμος, η εμφάνιση νέων μορφών ασύμμετρων απειλών, το οργανωμένο έγκλημα, οι ελλείψεις σε πηγές ενέργειας και φυσικούς πόρους, η περιβαλλοντολογική υποβάθμιση, οι φυσικές και μη καταστροφές, που σε συνάρτηση με τη μεταστροφή των στρατηγικών ενδιαφερόντων των Η.Π.Α. (προς το Νότιο Ειρηνικό κυρίως) την αυξανόμενη ισχύ των αναδυόμενων οικονομιών, την κούρσα των πυρηνικών στη Ν.Α. Ασία και το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, οδηγούν σε μια αναθεώρηση των σχέσεων μεταξύ NATO και Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το νέο αυτό ρευστό και ασταθές από κάθε άποψη περιβάλλον που δημιουργήθηκε, απαιτεί την επανεξέταση και των σχέσεων μεταξύ

³ <http://news247.gr/eidiseis/kosmos/news/gioynker-na-systathei-eyrwpaikos-stratos-gia-thn-antimetwplish-apeilwn-perilamvanomenhs-ths-rwsias.3346083.html>

των κρατών της Ε.Ε. σε ότι αφορά στα θέματα ασφάλειας και άμυνας, που πρέπει να επανακαθορισθούν ανταποκρινόμενα στις απαιτήσεις και προκλήσεις των καιρών.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Οι σχέσεις τόσο μεταξύ των κρατών, όσο και μεταξύ των συνασπισμών κρατών, διαμορφώνονται κάθε φορά από τις ισορροπίες που επικρατούν στο διεθνές σύστημα. Οι ανατροπές που μπορεί να συμβούν στην ισορροπία του συστήματος οποιαδήποτε στιγμή από διάφορα σημαντικά γεγονότα, δημιουργούν νέες καταστάσεις και είτε αναδεικνύουν ένα δρώντα ο οποίος έχοντας αντιληφθεί έγκαιρα το νέο πλαίσιο που τείνει να δημιουργηθεί και έχοντας φυσικά και τις αντίστοιχες δυνατότητες, θα αναλάβει ηγεμονικό ρόλο στην οργάνωση του προκύπτοντος συστήματος είτε θα δημιουργηθούν οι κατάλληλες εκείνες καταστάσεις που θα οδηγήσουν σε συνεργασία. Σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Χ. Παπασωτηρίου, η συνεργασία που αφορά θέματα ασφαλείας μεταξύ κρατών, όπως είναι ο αφοπλισμός και η συλλογική ασφάλεια ανήκει στο πιο δύσκολο άκρο του φάσματος της γενικής διεθνούς συνεργασίας⁴, καθώς *«η οποιαδήποτε λανθασμένη κίνηση σε τέτοιους τομείς, επιφέρει δυνητικά τον κίνδυνο καταστροφικών πολέμων και σε ακραίες περιπτώσεις ενέχει ακόμα και υπαρξιακές απειλές για τα κράτη»*.

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο που ήταν η πιο εκτεταμένη γεωγραφικά και δαπανηρή σε πλουτοπαραγωγικούς πόρους ένοπλη σύγκρουση στην ιστορία της ανθρωπότητας, στην οποία ενεπλάκη η πλειονότητα των εθνών, ακολούθησε η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου⁵. Η πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989 που σηματοδότησε του τέλος του Ψυχρού Πολέμου και οι δραματικές μεταβολές στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, έφεραν το ΝΑΤΟ και το δυτικό κόσμο γενικότερα, αντιμέτωπο με μια σειρά από νέες και διαφορετικής φύσεως προκλήσεις. Οι αλλαγές που ακολούθησαν την κατάρρευση του κομμουνιστικού συστήματος στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, άλλαξαν το σύστημα ασφαλείας στην Ευρώπη. Η

⁴ Χ. Παπασωτηρίου, «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ. 62

⁵ Με τον όρο Ψυχρός Πόλεμος έμεινε γνωστός στην ιστορία ο ανταγωνισμός σε γεωπολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο ανάμεσα σε δύο κύρια μπλοκ χωρών (το Δυτικό μπλοκ, με ηγέτιδα δύναμη τις Η.Π.Α. και το Ανατολικό μπλοκ με ηγέτιδα δύναμη την ΕΣΣΔ) από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι την πτώση της ΕΣΣΔ.

διαμόρφωση νέων πόλων ισχύος με την ύπαρξη μόνο μίας υπερδύναμης, που προήλθε κυρίως από τη διάλυση και την επακόλουθη απώλεια ισχύος του έως τότε αντίπαλου δέους, της Σοβιετικής Ένωσης, παράλληλα με την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων και τη δημιουργία πολλών νέων κρατών, την εμφάνιση εθνικιστικών εντάσεων, εμφυλίων συγκρούσεων και θρησκευτικών φανατισμών, οδήγησαν στη δημιουργία ενός εξαιρετικά ασταθούς περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο⁶. Όπως αναφέρει και ο καθηγητής Σ. Σπυριδής, «δημιουργήθηκε στην Ευρώπη μια νέα αταξία».

Η πάλαι ποτέ σχετική σταθερότητα ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις εξαφανίστηκε και το διεθνές σύστημα μετατράπηκε από γραμμικό και άκαμπτο διπολικό σε ένα ρευστό και απρόβλεπτο πολυσύνθετο και πολυπολικό. Δεν υπάρχουν πλέον ευκρινείς και μονοδιάστατες απειλές αλλά διαχέονται σε πολλούς πόλους, εκδηλώνονται σε διάφορα πεδία και είναι διαφορετικών εντάσεων. Δεν υπάρχει κάποια μεγάλη και προφανής απειλή αντίστοιχη της σοβιετικής κατά της δυτικής κοινότητας, αντίθετα, υπάρχουν περισσότερες αλλά μικρότερης έντασης απειλές για την αντιμετώπιση των οποίων είναι πιο δύσκολό να επιτευχθεί συναίνεση, τόσο ανάμεσα στις χώρες της συμμαχίας όσο και στην εσωτερική πολιτική σκηνή της Αμερικής⁷. Οι Η.Π.Α ήταν πλέον η μόνη υπερδύναμη, χωρίς κανένα ορατό στο κοντινό μέλλον ανταγωνισμό. Έτσι λοιπόν, κληρονόμησαν παγκόσμιες ευθύνες και ανέλαβαν τη διαχείριση του διεθνούς συστήματος, η αντιμετώπιση των οποίων απαιτούσε τη διαμόρφωση μιας νέας υψηλής στρατηγικής, διαφορετικής από αυτήν της ψυχροπολεμικής εποχής σύμφωνα με την οποία οι Η.Π.Α. ήταν ο προστάτης της Ευρώπης στα θέματα ασφάλειας, που υλοποιούταν μέσα από ένα πλέγμα πολυμερών και διμερών συμμαχιών⁸. Το γεγονός αυτό πιστοποιείται από κρίσεις όπως αυτές στη Σομαλία, την Αϊτή, τη Γιουγκοσλαβία, καθώς και από τη συνεχιζόμενη αστάθεια στη Μέση Ανατολή και στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Ειδικά η Γιουγκοσλαβική κρίση και η αδυναμία των

⁶ Ιωάννης Παρίσης, «Η Ευρώπη της Άμυνας», Εκδόσεις «Έκφραση Πολιτισμού», 2010, Σελ 146

⁷ Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ήφαιστος «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», Εκδόσεις Ποιότητα, 2003, σελ. 150.

⁸ Σε αυτό το πλέγμα μπορούμε να εντάξουμε την ίδρυση οργανισμών ή συμφωνιών όπως είναι το ΝΑΤΟ, η Συμφωνία Bretton Woods, το Σχέδιο Μάρσαλ και του ΟΟΣΑ που δημιουργήθηκε προκειμένου να «τρέξει» το Σχέδιο Μάρσαλ.

Ευρωπαϊών να δώσουν λύση σε αυτή την κρίση, πρόσφερε στο NATO το πρόσχημα για να προβεί αντί για τη διάλυση του – καθόσον ο ρόλος του είχε επιτευχθεί με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης – στην περεταίρω διεύρυνση του. Έτσι, πέτυχε τη συρρίκνωση της σφαίρας επιρροής της Ρωσίας στην Ανατολική Ευρώπη και ταυτόχρονα την ομηρία της Ε.Ε. αφού η ασφάλεια της εκχωρείται εκ νέου στο NATO, κάτι το οποίο φυσικά την περίοδο του ψυχρού πολέμου φάνταζε αναγκαίο, αλλά αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση τη μεταψυχροπολεμική εποχή.

Από την άλλη πλευρά, η Ε.Ε. ήταν πλέον μια οντότητα που μέσα από ένα πλήθος δυσκολιών και προβλημάτων, κατόρθωσε να γίνει μια σεβαστή δύναμη που την κάνει ζηλευτή σε τρίτες χώρες. Και μόνο το γεγονός ότι τα κράτη μέλη της απολαμβάνουν μια παρατεταμένη περίοδο ειρήνης για παραπάνω από 60 χρόνια, την κάνει αξιοζήλευτη στην παγκόσμια κοινότητα. Αποτελεί μια από τις περισσότερο ανεπτυγμένες περιοχές του πλανήτη μαζί με τη Β. Αμερική και την Ιαπωνία και επηρεάζει παραπάνω από το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού που έχοντας οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση σχέση μαζί της, προσπαθεί να προσαρμόσει τον τρόπο ζωής του αντιγράφοντας το ευρωπαϊκό πρότυπο. Έπρεπε λοιπόν να αποκτήσει τη δυνατότητα αυτόνομης παρουσίας τόσο πολιτικής όσο και στρατιωτικής και να αναλάβει το δικό της αυτόνομο ρόλο στον παγκόσμιο χάρτη.

Ενώ λοιπόν μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '90 η αμυντική διάσταση της Ε.Ε. ήταν περιορισμένη και στηριζόταν κυρίως στις δυνάμεις του NATO συνεπικουρούμενο από τη ΔΕΕ, οι απαιτήσεις των καιρών και η ταχεία εξέλιξη των γεγονότων οδήγησε μετά από αλληπάλληλες αποφάσεις, στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του 1999 στην οποία αναφέρεται εκτενώς η Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ασφάλεια και την Άμυνα (ΕΠΑΑ) και η δυνατότητα απόκτησης μελλοντικά από την Ε.Ε. ικανότητας διαχείρισης κρίσεων με στρατιωτικά και μη μέσα. Καθώς λοιπόν η νέα πραγματικότητα καθιστά αναγκαία για την Ευρώπη την ανάπτυξη ολοένα και πιο ολοκληρωμένα κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας με τους συναφείς θεσμούς, δομές, προσωπικό και δυνατότητες ώστε να έχει τη δυνατότητα να μεταφράζει την πολιτική σε πράξη, δεν θα πρέπει να αγνοείται και η προκύπτουσα ανάγκη μετασχηματισμού του NATO κατά τέτοιο τρόπο ώστε οι στόχοι του για την αντιμετώπιση των προκλήσεων ασφάλειας του 21ου αιώνα να

είναι εφικτοί και να οικοδομηθεί η διεθνής ασφάλεια και ειρήνη των μελλοντικών γενεών με βάση την αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία. Εύλογα συμπεραίνει κανείς την αξία και προσφορά που μπορεί να έχει στη διασφάλιση των παραπάνω στόχων, ο παραδοσιακός διατλαντικός δεσμός, η αρμονική σχέση δηλαδή και η αगाστή συνεργασία μεταξύ της Ε.Ε. και του ΝΑΤΟ καθώς και η συνδρομή των Η.Π.Α., στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός αυτής της εργασίας, θα είναι να διερευνήσει και να προσπαθήσει να αναδείξει την αναγκαιότητα αμυντικής και επιχειρησιακής συνεργασίας των χωρών της Ε.Ε. τόσο μεταξύ τους, όσο και μεταξύ Ε.Ε. και ΝΑΤΟ, στα πλαίσια των μεγάλων αλλαγών που έχουν συντελεσθεί στο διεθνές περιβάλλον και της εμφάνισης νέων μορφών απειλών. Η υιοθέτηση των ρυθμίσεων «Berlin Plus», καθώς επίσης και οι δύο νέες μορφές συνεργασίας στον αμυντικό τομέα («smart defence⁹» του ΝΑΤΟ και «pooling and sharing¹⁰» της ΚΠΑΑ) θα αποτελέσουν αναμφισβήτητα σημεία αναφοράς. Σημαντικό ρόλο στην απόφασή μου να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα, ήταν η επίκαιρη όσο ποτέ ρήση της κας Μαριλένας Κοττά σε ομιλία της σε ημερίδα του ΕΛΙΑΜΕΠ: *«την εποχή της κρίσης, όπου η συνεργασία και ο συντονισμός είναι σημαντικότερα από ποτέ, η «smart defence» του ΝΑΤΟ ή το «pooling and sharing» της ΚΠΑΑ παρακινούν τα κράτη μέλη να ενώσουν τις δυνάμεις τους σε επίπεδο σχεδιασμού αλλά και υποδομών».*

ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Οι παράγοντες οι οποίοι ελήφθησαν υπόψη για την ανάπτυξη του θέματος, είναι:

⁹ Ο ορισμός σύμφωνα με το επίσημο site του ΝΑΤΟ <http://www.nato.int/>: «Smart Defence is a cooperative way of thinking about generating the modern defence capabilities that the Alliance needs for the future». Η «έξυπνη άμυνα» είναι ένας συνεργατικός τρόπος σκέψης για τη δημιουργία των σύγχρονων αμυντικών δυνατοτήτων που χρειάζεται η Συμμαχία για το μέλλον.

¹⁰ Ο κώδικας του «pooling and sharing» περιλαμβάνει σύμφωνα με το επίσημο site της ΕΔΑ, <http://www.eda.europa.eu/> μια σειρά δράσεων για την υποστήριξη της συνεργασίας των προσπαθειών των κρατών μελών της ΕΕ για την ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων. Οι δράσεις αυτές έχουν ως στόχο την ενσωμάτωση του Pooling & Sharing στις διαδικασίες σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων των κρατών μελών. Θα πρέπει να εφαρμοστούν σε εθνικό όσο και σε εθελοντική βάση, σύμφωνα με τις πολιτικές άμυνας των κρατών μελών.

- Η γενικότερη γεωπολιτική κατάσταση και οι ισορροπίες, θα παραμείνουν όπως είναι διαμορφωμένες σήμερα.
- Δεν θα υπάρξουν σημαντικές αλλαγές στις σχέσεις μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και των Η.Π.Α..
- Το περιβάλλον ασφαλείας στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης, δεν θα διαφοροποιηθεί σημαντικά.
- Δεν θα μεταβληθεί η ισχύουσα πολιτική του ΝΑΤΟ στον τομέα χειρισμού κρίσεων.
- Δεν θα μεταβληθεί η θέληση των ισχυρών κρατών της Ε.Ε. και κατ' επέκταση της ίδιας της Ε.Ε. για συνεργασία και προώθηση της Ευρωπαϊκής οικοδόμησης.
- Θα εξακολουθήσει η Ε.Ε. να επιδιώκει την αναβάθμισή της παρουσίας της στη διεθνή σκηνή.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : Η ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

1.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΜΥΝΑΣ – ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

Τα συντρίμια που άφησαν πίσω τους οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι και οι έντονες ιδεολογικές αντιπαραθέσεις μεταξύ των ισχυρών πόλων που διαμορφώθηκαν, ήταν το έναυσμα για πολλούς διανοητές της εποχής να διακηρύξουν ότι έφτασε η ώρα για την ευρωπαϊκή οικογένεια να μπορέσει να αναπτυχθεί μέσα σε ένα κλίμα ειρήνης, ασφάλειας και ελευθερίας. Με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το πολιτικό κλίμα ήταν πιο ώριμο από ποτέ για μια ενδεχόμενη ενοποίηση της Ευρώπης. Η ενότητα θεωρήθηκε ως η μόνη λύση για την αποφυγή επανάληψης μελλοντικών πολεμικών συγκρούσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών και την απομόνωση των ακραίων μορφών εθνικισμού οποιασδήποτε μορφής, οι οποίες στο πρόσφατο παρελθόν οδήγησαν στην απόλυτη καταστροφή της ευρωπαϊκής ηπείρου. Η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι οι δύο βασικοί παράγοντες – διαμορφωτές του ευρωπαϊκού συστήματος. Είναι τα κράτη που δημιούργησαν και διαμόρφωσαν το ευρωπαϊκό και ουσιαστικά το διεθνές σύστημα από το 1648 μέχρι το 1939. Μετά το 1945, η Γαλλία προσπαθεί να λειτουργήσει εξισορροπητικά στην Ευρώπη, να διασφαλισθεί έναντι του σοβιετικού κινδύνου και της ανανέωσης του γερμανικού επεκτατισμού και, συγχρόνως, να διατηρήσει τις απαραίτητες πολιτικές και στρατηγικές αποστάσεις από τις Η.Π.Α.. Είναι η αρχική κινητήρια δύναμη της οποιασδήποτε ενοποιητικής οικονομικής και πολιτικής προσπάθειας στην Ευρώπη και στη συνέχεια μαζί με τη Γερμανία οδηγούν τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Ηνωμένο Βασίλειο, αφού παρακολούθησε και ρύθμισε τις ισορροπίες δυνάμεων στην Ευρώπη το 19ο και το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, κερδίζει τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά χάνει την παγκόσμια ηγεμονία του. Στηρίζεται πλέον στις Η.Π.Α., αποκτά χάρη σε αυτές το πυρηνικό του οπλοστάσιο και γίνεται ο τοποτηρητής και εγγυητής του NATO στην Ευρώπη.

Η πρώτη μεταπολεμική προσπάθεια για αμυντική συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών, πραγματοποιείται με την υπογραφή της Συνθήκης των

Βρυξελλών και την ίδρυση του ομώνυμου οργανισμού¹¹ στις 17 Μαρτίου 1948 από το Βέλγιο, τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία. Είναι η πρώτη φορά που στην ουσία έχουμε μια «παραβίαση» του στεγανού που υπήρχε μεταξύ ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και εθνικής ανεξαρτησίας¹². Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, ιδρύεται ο στρατιωτικός βραχίονας του οργανισμού με την ονομασία Western Union Defence Organization (WUDO), ο οποίος αποτελούσε την περίτρανη απόδειξη ότι προκειμένου να αντιμετωπιστεί οποιαδήποτε απειλή και επιθετική βλέψη, τα μέλη του ήταν αποφασισμένα στο πλαίσιο της συνεργασίας να αντισταθούν σθεναρά. Ο οργανισμός αυτός ήταν ουσιαστικά και ο πρόδρομος του NATO, η δημιουργία του οποίου ήταν η αιτία να ατονήσει και να καταργηθεί ουσιαστικά τρία χρόνια μετά τη δημιουργία του.

Η επόμενη απόπειρα συνεργασίας στον αμυντικό τομέα μεταξύ των χωρών της Ευρώπης ήταν το σχέδιο Pleven¹³, το οποίο ουσιαστικά προέβλεπε τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ) ως απάντηση στο αμερικανικό κάλεσμα για τον επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας. Επιδίωξη του σχεδίου ήταν ο σχηματισμός μίας πανευρωπαϊκής αμυντικής δύναμης, ως εναλλακτικό σχέδιο στην πρόταση προσχώρησης της Γερμανίας στο NATO, η οποία απέβλεπε στην αξιοποίηση του όποιου στρατιωτικού δυναμικού της Γερμανίας σε περίπτωση σύγκρουσης με το Σοβιετικό μπλοκ. Η ΕΑΚ θα περιελάμβανε τη Δυτική Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο. Μία συνθήκη υπογράφηκε στις 27 Μαΐου 1952, αλλά το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Η κατάρρευση του σχεδίου ήρθε όταν απέτυχε να επικυρωθεί από το Κοινοβούλιο της Γαλλίας. Υπήρχαν φόβοι – κυρίως γκολικής ιδεολογίας –, πως μία οργάνωση σαν την ΕΑΚ θα αποδυνάμωνε την εθνική κυριαρχία της Γαλλίας, συνταγματικές ανησυχίες σχετικά με την αδιαιρετότητα της Γαλλικής Δημοκρατίας, και φόβοι για τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας καθόσον μετά από τρεις γερμανικές εισβολές ακόμα ζωντανές στη μνήμη, η γαλλική εξωτερική πολιτική ανησυχούσε βαθιά για το μέλλον της Γερμανίας. Μετά τη

¹¹ Brussels Organization Treaty (Συνθήκη για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική συνεργασία και συλλογική άμυνα μεταξύ των μελών της).

¹² Ν. Μούσης «Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής», εκδόσεις Παπαζήση, 2000, σελ. 23.

¹³ Διαπρεπής Γάλλος πολιτικός της 4^{ης} Γαλλικής Δημοκρατίας ο οποίος ήταν ο εμπνευστής του Σχεδίου Πλεβέν.

δημιουργία του δυτικογερμανικού κράτους και την ανάπτυξη της γερμανικής βιομηχανίας ως τμήμα του σχεδίου Μάρσαλ, οι Γάλλοι αναζητούσαν τρόπους για να ελέγξουν την ανασυγκρότηση της Γερμανίας. Ένας ακόμα λόγος απόρριψης του σχεδίου, ήταν ότι οι κομμουνιστές θεώρησαν πως το σχέδιο δημιουργεί δεσμούς μεταξύ της Γαλλίας και της καπιταλιστικής Αμερικής και στράφηκαν εναντίον του και τέλος, άλλα μέλη του νομοθετικού σώματος δεν ήταν βέβαια λόγω της μη συμμετοχής του Ηνωμένου Βασιλείου στο σχέδιο.

Τα πρώτα ουσιαστικά βήματα προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, πραγματοποιούνται στο Παρίσι το 1951 με την υπογραφή της πρώτης κοινοτικής Συνθήκης, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ¹⁴). Το σχέδιο του Robert Schuman¹⁵ προτείνει μία προοδευτική ενοποίηση με πρώτο στάδιο τον οικονομικό τομέα και πρώτο βήμα του σταδίου αυτού την κοινή διαχείριση της Γαλλο – Γερμανικής παραγωγής άνθρακα και χάλυβα υπό μία Ανώτατη Αρχή, στο πλαίσιο μάλιστα ενός οργανισμού που θα είναι ανοικτός στη συμμετοχή κι άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκει να εξασφαλίσει την συλλογική ασφάλεια, το αίτημα της οποίας παραμένει πρωταρχικό ιδιαίτερα μετά από τον μακρόχρονο ανταγωνισμό μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας. Ευθέως δηλώνεται και η δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας με στοιχεία υπερεθνικότητας¹⁶. Κατ' αυτό τον τρόπο, καμιά από αυτές τις χώρες δεν θα μπορεί πια να φτιάχνει όπλα για να πολεμήσει εναντίον των άλλων, όπως συνέβαινε στο παρελθόν. Επιπλέον, η οικονομική ανεξαρτησία της Γερμανίας θα περιοριζόταν και οι γερμανικές πλουτοπαραγωγικές πηγές θα χρησιμοποιούνταν προς όφελος ενός ευρύτερου συνόλου. Οι πολιτικές φιλοδοξίες της Γερμανίας θα κατευθύνονταν τότε μακριά από τον εθνικισμό, προς τον ευρωπαϊσμό, ενώ η συνεργασία της Δυτικής Ευρώπης θα απέτρεπε επίσης το ενδεχόμενο να παρασυρθεί η Γερμανία στο Σοβιετικό στρατόπεδο.

¹⁴ Οι χώρες που υπέγραψαν τη Συνθήκη ήταν η Δυτική Γερμανία, το Βέλγιο, η Γαλλία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες.

¹⁵ Ο πολιτικός Ρομπέρ Σουμάν, διαπρεπής νομικός και Γάλλος υπουργός Εξωτερικών την περίοδο 1948-1952, θεωρείται ως ένας από τους πρωτεργάτες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Σε συνεργασία με τον Ζαν Μοννέ, συνέταξαν το παγκοσμίως γνωστό «Σχέδιο Σουμάν» το οποίο δημοσιεύθηκε στις 9 Μαΐου 1950, ημερομηνία που θεωρείται πλέον ως η ημερομηνία γέννησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁶ https://el.wikipedia.org/wiki/Ευρωπαϊκή_Κοινότητα_Άνθρακα_και_Χάλυβα

Από το 1952 μέχρι το 1956 έχουμε κι άλλες προσπάθειες και διατύπωση σχεδίων μιας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας, τα οποία όμως έπεσαν όλα στο κενό. Την ίδια εποχή, έχουμε τη συμπλήρωση της Συνθήκης των Βρυξελλών με τη Συμφωνία των Παρισίων (ή τροποποιημένη Συνθήκη των Βρυξελλών) στις 23 Οκτωβρίου 1954 οπότε και έχουμε την υπογραφή του αντίστοιχου πρωτοκόλλου στο άρθρο VIII παρ. 1 και 2 του οποίου αναφέρεται για πρώτη φορά η ίδρυση της Δυτικο – Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Περιλαμβάνει 10 πλήρη μέλη (Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Γαλλία, Ολλανδία, Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία και Ιταλία από το 1954, Ισπανία και Πορτογαλία από το 1990 και Ελλάδα από το 1995) που είναι ταυτόχρονα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO, έξι συνδεδεμένα μέλη που είναι επίσης μέλη του NATO αλλά όχι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τουλάχιστον μέχρι το 2002 (Ισλανδία, Νορβηγία, Τουρκία από το 1992 και Τσεχία, Πολωνία και Ουγγαρία από το 1999), πέντε μέλη με ρόλο παρατηρητή που είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά όχι του NATO (Ιρλανδία και Δανία, που είναι μέλος του NATO αλλά προτίμησε καθεστώς παρατηρητή, από το 1992, και Αυστρία, Σουηδία, Φινλανδία από το 1995) και επτά συνδεδεμένους εταίρους, δηλαδή χώρες που έχουν υπογράψει συμφωνία ένταξης αλλά δεν είναι μέλη του NATO (Βουλγαρία, Ρουμανία, Εσθονία, Σλοβακία, Λετονία, Λιθουανία από το 1994 και Σλοβενία από το 1996). Η δημιουργία της ΔΕΕ το 1954 ήταν μια λύση ανάγκης, ένας συμβιβασμός που διευκόλυνε τις Η.Π.Α. και τη Μεγάλη Βρετανία να πείσουν τη Γαλλία να αποδεχθεί τον επανεξοπλισμό της Ομοσπονδιακής Γερμανίας και από την άλλη κάλυπτε το κενό που άφηνε η αποτυχημένη προσπάθεια να διαμορφωθεί μια Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα.

Η ΔΕΕ, παρά τον έντονα αρχικά ευρωπαϊκό προσανατολισμό της, συνδέθηκε πολύ στενά με την Ατλαντική Συμμαχία. Η συνεργασία ΔΕΕ και NATO εξ αρχής δεν υπήρξε ισότιμη και ουσιαστικά εκφυλίστηκε σε εξάρτηση της ΔΕΕ από το NATO. Όμως ανεξάρτητα από το βαθμό «υποταγής» της ΔΕΕ στο NATO, τελικά η ΔΕΕ συνέβαλε στην επίλυση ορισμένων σοβαρών προβλημάτων που απασχολούσαν τα μέλη της. Κατ' αρχήν, λειτούργησε ως προθάλαμος για τη σταδιακή ενσωμάτωση της Ομοσπονδιακής Γερμανίας στο ατλαντικό αμυντικό σύστημα και το ευρωπαϊκό στρατόπεδο. Κατάφερε επίσης να θέσει υπό τον έλεγχό της τους εξοπλισμούς μεταξύ των κρατών μελών. Έπειτα, συνέβαλε στη διευθέτηση του ζητήματος του Saar με δημοψήφισμα, το οποίο οργανώθηκε από

τη ΔΕΕ στις 23 Οκτωβρίου 1955 και κατέληξε στην οριστική προσάρτηση της περιοχής στην Ομοσπονδιακή Γερμανία. Μετά την ίδρυση της ΕΟΚ και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας το 1958, στις οποίες μετείχαν όλα τα κράτη της ΔΕΕ εκτός της Μεγάλης Βρετανίας, η ΔΕΕ λειτούργησε μέχρι το 1963 ως χώρος ανταλλαγής απόψεων και χώρος απευθείας συνομιλιών μεταξύ των έξι της ΕΟΚ και της Μεγάλης Βρετανίας. Μετά την προσχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η ΔΕΕ ατόνησε ακόμη περισσότερο. Μέχρι το 1984 δεν πραγματοποιήθηκε ούτε μία σύγκληση του συμβουλίου της ΔΕΕ και το μόνο όργανο που συνέχισε να λειτουργεί ήταν η συνέλευση. Το 1984 με τη Διακήρυξη της Ρώμης, έχουμε την επαναδραστηριοποίηση της ΔΕΕ με ταυτόχρονη προσαρμογή της στις απαιτήσεις της εποχής σε πολιτικό και στρατιωτικό πλαίσιο, με απώτερο τελικό στόχο την απόκτηση μιας ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας, η οποία θα λειτουργούσε παράλληλα και σε συνεργασία με το ΝΑΤΟ και δεν θα ήταν απαραίτητα ανταγωνιστική προς αυτό. Το 1987 στην υπουργική Σύνοδο της ΔΕΕ στη Χάγη υιοθετήθηκε η «Πλατφόρμα της Χάγης» στην οποία καθορίστηκαν οι σκοποί και η πολιτικοστρατιωτική αντίληψη της ΔΕΕ. Για πρώτη φορά έχουμε τη χρησιμοποίηση του όρου «ευρωπαϊκή αμυντική ταυτότητα», τη διατύπωση των απαιτήσεων και των αρχών της ασφάλειας στην Ευρώπη και τον καθορισμό των ευθυνών των μελών της ΔΕΕ σε ότι αφορά στη Δυτική άμυνα, τον έλεγχο των εξοπλισμών και το διάλογο και τη συνεργασία Ανατολής – Δύσης¹⁷.

Αργότερα, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ έχουμε το πρώτο βήμα προς την πλήρη αφύπνιση της ΔΕΕ, με πρόθεση «*να αναπτυχθεί ως αμυντική συνιστώσα της Ε.Ε. και σε μέσο ενίσχυσης του ευρωπαϊκού σκέλους της Ατλαντικής Συμμαχίας. Για το σκοπό αυτό θα καταρτίσει κοινή ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική και θα μεριμνά για τη συγκεκριμένη εφαρμογή της με περαιτέρω ανάπτυξη του ιδιαίτερου επιχειρησιακού της ρόλου*¹⁸». Στο άρθρο J4 παρ.2 της Συνθήκης, αναφερόταν ότι «Η Ένωση ζητά από τη ΔΕΕ, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της Ε.Ε., να εκπονεί και να εφαρμόζει τις αποφάσεις και τις δράσεις της Ένωσης που έχουν επιπτώσεις στον τομέα της άμυνας». Ακολούθως,

¹⁷ <http://www.weu.int/documents/871027en.pdf>

¹⁸ Ι. Παρίσης, «Η Ευρώπη της Άμυνας», Εκδόσεις «Έκφραση Πολιτισμού», 2010, Σελ 36.

είχαμε στη Σύνοδο Κορυφής της ΔΕΕ στη Βόννη τη «Διακήρυξη του Πέτερσπεργκ¹⁹» (Petersberg Declaration) τον Ιούνιο του 1992, που έδωσε τη δυνατότητα συγκρότησης πολυεθνικών σχηματισμών από τα κράτη – μέλη της ένωσης, καθώς και προσχώρησης νέων μελών, καθορίζοντας επίσης τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των χωρών μελών ανάλογα με τη σχέση τους προς τον οργανισμό και τις νέες αποστολές που θα αναλάμβανε ο οργανισμός αυτός και στην οποία συμπεριλήφθηκαν μεταξύ άλλων οι αποστολές που ήταν δυνατόν να ανατεθούν στις στρατιωτικές δυνάμεις της Ε.Ε.. Ουσιαστικά, η ΔΕΕ είναι ένας «χαλαρός» οργανισμός που δε μπορεί να κινητοποιήσει δυνάμεις στην ουσία και έπαψε να υπάρχει στις 30 Ιουν 2011 μετά τη ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής της συνθήκης της Λισαβόνας.

Μια ακόμα κίνηση που έγινε προς μια κοινή πολιτική σε θέματα ασφαλείας και άμυνας, ήταν όταν το 1961, μια διακυβερνητική επιτροπή με επικεφαλής έναν Γάλλο διπλωμάτη, τον Christian Fouchet, εξουσιοδοτείται από έξι χώρες²⁰ να καταρτίσει συγκεκριμένες προτάσεις για την προώθηση της πολιτικής Ένωσης. Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών της, η επιτροπή αυτή προτείνει τη δημιουργία μιας Ένωσης η οποία θα έχει ως στόχο τη θέσπιση κοινής εξωτερικής πολιτικής και κοινής πολιτικής άμυνας. Οι σχετικές διαπραγματεύσεις κατέληξαν σε αποτυχία εξαιτίας αντιρρήσεων σε τρία σημεία: την ασάφεια όσον αφορά τη συμμετοχή της Μεγάλης Βρετανίας, τη διαφωνία ως προς τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού αμυντικού συστήματος το οποίο στόχευε στην ανεξαρτησία έναντι της ατλαντικής συμμαχίας και τον υπερβολικά διακυβερνητικό χαρακτήρα των προτεινομένων θεσμικών οργάνων, ο οποίος συνιστούσε απειλή για τη διατήρηση της υπερεθνικής διάστασης των υφιστάμενων κοινοτικών θεσμικών οργάνων²¹.

Για μια περίοδο περίπου 30 ετών και μετά την πλήρη αποτυχία της ΕΑΚ, δεν έχουμε καμιά σοβαρή εξέλιξη σε ότι αφορά στην πολιτική της ασφάλειας και ειδικότερα στην αμυντική πολιτική. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν θεωρεί ως τμήμα της πολιτικής της την αμυντική πολιτική. Η δομή και η λειτουργία των Ευρωπαϊκών

¹⁹ Πρόκειται για αποστολές διάσωσης, διατήρησης ειρήνης, ανθρωπιστικές και Διαχείρισης Κρίσεων, στην επίτευξη των οποίων περιλαμβάνεται και η συμμετοχή στρατιωτικών δυνάμεων.

²⁰ Η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία και οι χώρες της Μπενελούξ (Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο).

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>

Κοινοτήτων²², υπογραμμίζει κυρίως τον οικονομικό, παρά τον πολιτικό τους χαρακτήρα. Στη Σύνοδο της Χάγης (1969), οι έξι υπουργοί εξωτερικών ενέκριναν ένα κείμενο γνωστό ως «Davignon Report²³», με το οποίο έγιναν τα πρώτα βήματα προς την Ευρωπαϊκή Πολιτικής Συνεργασίας (European Political Cooperation – EPC) της οποίας τελικά και έχουμε την δημιουργία της από το 1970 και μετά. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία ήταν μια ανεπίσημη διαδικασία στην οποία τα κράτη μέλη λάμβαναν αποφάσεις εξωτερικών ζητημάτων και προωθούσαν τις κοινές πολιτικές. Το 1986 έχουμε την ενσωμάτωση της EPC στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (Single European Act – SEA) με την οποία αναθεωρείται η Συνθήκη της Ρώμης για να προωθήσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και να υλοποιήσει την εσωτερική αγορά. Τροποποιεί τους κανόνες λειτουργίας των ευρωπαϊκών οργάνων και διευρύνει τις κοινοτικές αρμοδιότητες, ιδίως στους τομείς της έρευνας και της ανάπτυξης, του περιβάλλοντος και της κοινής εξωτερικής πολιτικής. Η διακυβερνητική διάσκεψη που κατέληξε στην ΕΕΠ είχε διπλή εντολή. Ήταν απαραίτητο να συναφθεί, αφενός, συνθήκη στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφάλειας και αφετέρου, πράξη για την τροποποίηση της Συνθήκης ΕΟΚ, ιδίως σε επίπεδο των διαδικασιών λήψης αποφάσεων εντός του Συμβουλίου, των εξουσιών της Επιτροπής, των εξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της επέκτασης των αρμοδιοτήτων των Κοινοτήτων. Βλέπουμε λοιπόν την «εισαγωγή» του όρου ασφάλεια αλλά μόνο σε σχέση με τις οικονομικές επιπτώσεις του. Στα πλαίσια της Ενιαίας Πράξης, τα κράτη αναλάμβαναν την υποχρέωση να «επιδιώξουν» να διατυπώσουν και να εφαρμόσουν από κοινού μια ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική.

Η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας δεν πρόσφερε καμιά σημαντική εξέλιξη στην agenda των θεμάτων της ασφάλειας και άμυνας. Ενώ βλέπουμε ότι στη δεκαετία του 1980 είχε ήδη αρχίσει η συζήτηση για μια πολιτική ένωση των ευρωπαϊκών χωρών, η ασφάλεια και η άμυνα δεν βρίσκονταν στον

²² ΕΚΑΧ, ΕΥΡΑΤΟΜ και ΕΟΚ. Τον Μάρτιο του 1957, υπογράφηκαν στη Ρώμη οι γνωστές «συνθήκες της Ρώμης». Η πρώτη ίδρυσε την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και η δεύτερη την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, περισσότερο γνωστή ως Ευρατόμ. Δεδομένου ότι δεν σημειώθηκαν προβλήματα κατά τη διαδικασία κύρωσης αυτών των συνθηκών στα διάφορα κράτη μέλη, οι δύο αυτές συνθήκες τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958.

²³ Κατόπιν αιτήματος των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων για τη διευκρίνηση των δυνατοτήτων προόδου σε πολιτικό επίπεδο, συντάχθηκε έκθεση γνωστή με το όνομα "Έκθεση Davignon", η οποία υποβλήθηκε το 1970 στη σύνοδο κορυφής του Λουξεμβούργου.

πυρήνα των συζητήσεων και των προτάσεων ακόμα και όταν το αντικείμενο τους ήταν η εξωτερική πολιτική του νέου φορέα²⁴. Στην Ευρώπη κυριαρχούσαν δύο τάσεις που αφορούσαν στην αρχιτεκτονική και στον τρόπο έκφρασης της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής. Στη μια πλευρά, βρίσκονται οι υποστηρικτές ενός ομοσπονδιακού σχήματος οι οποίοι πρότειναν τη δημιουργία μιας υπερεθνικής οντότητας και στην άλλη πλευρά οι υποστηρικτές του διακυβερνητισμού. Οι μεν προσπάθησαν να επιβάλουν την άποψή τους, υποστηρίζοντας σθεναρά τη δημιουργία μιας κοινής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα θα αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας, συνιστώντας πολιτειακή ένωση ομοσπονδιακού τύπου, με κοινή κυβέρνηση, κοινό κοινοβούλιο κλπ. Οι δε επιχειρηματολογούσαν υποστηρίζοντας ότι η συλλογική ευρωπαϊκή άμυνα είχε ληφθεί υπόψη με τη σύσταση του NATO και επομένως η αμυντική και εξωτερική πολιτική θα παρέμεναν εκτός του αποκλειστικού ελέγχου των κρατών – μελών και των παραδοσιακών στρατιωτικών συμμαχιών²⁵. Το αποτέλεσμα αυτής της αντιπαράθεσης λόγω της ύπαρξης αντιθέτων απόψεων σε ένα τόσο σημαντικό ζήτημα όπως ήταν αυτό της συλλογικής άμυνας και ασφάλειας, οδήγησε σε αδιέξοδο και τα θέματα αυτά εξαιρέθηκαν ουσιαστικά από την ημερήσια διάταξη.

1.2 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΑΜΥΝΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στο παγκόσμιο στερέωμα ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης, έθεσαν υπό αίρεση το καθεστώς ασφαλείας στην Ευρώπη και οδήγησαν σε επανεξέταση των έως τότε διαμορφωμένων σχέσεων NATO και Ε.Ε.. Το νέο ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφαλείας, άλλαξε δραματικά. Η Τσεχοσλοβακία διαιρέθηκε, η Γερμανία επανενώθηκε (λόγω της σπουδαιότητας και της ιδιαίτερης σημασίας αυτού του γεγονότος θα γίνει αναφορά αναλυτικότερα σε επόμενη παράγραφο) και στα

²⁴ Ιωάννης Παρίσης, «Η Ευρώπη της Άμυνας», εκδόσεις «Έκφραση Πολιτισμού», 2010, σελ 35.

²⁵ Μ. Μειμάρης, Α. Λαμπρόπουλος, «Η Ισχύς εν τη Ενώσει», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2002, σελ. 114.

συντρίμμια των δύο ολοκληρωτικών συνομοσπονδιών (ΕΣΣΔ και Γιουγκοσλαβία) σχηματίσθηκαν ή επανεμφανίσθηκαν είκοσι νέα κράτη. Η Ε.Ε. αντέδρασε στη νέα αυτή κατάσταση και ανέλαβε πρωτοβουλίες για την προώθηση προγραμμάτων οικονομικής βοήθειας προς τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, επιδιώκοντας την ενίσχυση των οικονομικών μεταρρυθμίσεων στις χώρες αυτές. Ο τελικός στόχος, ήταν η ενίσχυση του ρόλου του ιδιωτικού τομέα και η δημιουργία ενός ευνοϊκού κλίματος για επενδύσεις. Σύμφωνα με το Γάλλο Πρόεδρο Φρανσουά Μιτεράν, η συμμετοχή των κρατών μελών της Ε.Ε. ήταν απαραίτητη στις αλλαγές που συντελούνταν, εστιάζοντας την προσοχή τους στο πως *«θα διαχειριστούν τη νέα ισορροπία προκειμένου η Ευρωπαϊκή Κοινότητα να γίνει πόλος έλξης αυτής της νέας μεγάλης Ευρώπης που γεννιέται»*. Έχουμε λοιπόν την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανοικοδόμησης και Ανάπτυξης²⁶ η οποία και θα ήταν αρωγός στην προσπάθεια αυτών των κρατών για τη μετάβασή των οικονομιών τους στο μοντέλο της ανοιχτής αγοράς²⁷. Αυτές οι ενέργειες φυσικά, είχαν ως στόχο τη σταθεροποίηση της κατάστασης στη γειτονιά της Ευρώπης και την εξάλειψη της πιθανότητας αποσταθεροποίησης που φάνταζε πολύ πιθανή.

Σχεδόν ταυτόχρονα με ότι συμβαίνει στην Τσεχοσλοβακία, στην ΕΣΣΔ και στην Γιουγκοσλαβία, έχουμε την κατάρρευση του καθεστώτος της Ανατολικής Γερμανίας και την ανάδυση του προβλήματος επανένωσης του Γερμανικού κράτους. Η προσπάθεια του Γερμανού Καγκελάριου Χέλμουτ Κολ για επανασύσταση του Γερμανικού κράτους χωρίς να έχουν προηγουμένως προηγηθεί διαβουλεύσεις με τους Ευρωπαίους εταίρους, δημιούργησε πλήθος αντιδράσεων στο εσωτερικό της Ε.Ε.. Αν και κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου είχε υποστηριχθεί με σθένος από όλο το δυτικό κόσμο η επανένωση της Γερμανίας, τώρα που η ένωση αυτή ήταν προ των πυλών, δημιουργούσε ανησυχία και σκεπτικισμό για τις επιπτώσεις που θα μπορούσε να φέρει σε όλα τα πεδία. Μια μεγάλη και ενωμένη Γερμανία θα αποτελούσε σύμφωνα με τους

²⁶ Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης είναι μια γιγαντιαία πολυεθνική επενδυτική τράπεζα με μετοχικό κεφάλαιο που έχει συγκεντρωθεί από 60 χώρες και δύο διεθνείς οργανισμούς και πραγματοποιεί επενδύσεις μόνο σε ιδιωτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις χώρες της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, στη Ρωσία και στις χώρες της Κεντρικής Ασίας.

²⁷ Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ήφαιστος «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», Εκδόσεις Ποιότητα, 2003, σελ. 160.

σκεπτικιστές της εποχής, απειλή για την Ευρώπη και για τους στόχους που είχαν τεθεί για πολιτική, οικονομική και νομισματική ενοποίηση – και εν τέλει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση – και πιθανόν να ήταν αιτία χαλάρωσης των δεσμών της Γερμανίας με την Ε.Ε.. Εξ άλλου, οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι δεν ήταν και τόσο μακρινό παρελθόν και ξυπνούσαν πολλές άσχημες μνήμες και υποθέσεις για το τι θα μπορούσε να κάνει μια ενιαία και αδιαίρετη Γερμανία. Οι αρχικές αυτές - όχι αδικαιολόγητες - σκέψεις ξεπεράστηκαν και οι αντιστάσεις κάμφθηκαν, από τη στιγμή που επιταχύνθηκαν οι διαδικασίες για την ΟΝΕ και στηρίχθηκαν οι διαδικασίες αυτές από τη Βόννη²⁸. Σχεδόν ταυτόχρονα, το ξέσπασμα της Γιουγκοσλαβικής κρίσης, φέρνει στην επιφάνεια την αδυναμία των ευρωπαϊών εταίρων να διαχειριστούν τέτοια φαινόμενα που συμβαίνουν στη γειτονιά της. Είναι ξεκάθαρο πως σε επίπεδο γεωστρατηγικής και ισοζυγίου δυνάμεων, η Ε.Ε. στερείτο βασικών δομών και ικανοτήτων διαχείρισης κρίσεων, ακόμα και εντός των συνόρων της.

Είναι προφανής λοιπόν η έντονη προσπάθεια και επιθυμία της Ε.Ε. να πάρει έγκαιρα *de facto* θέση στην υπό διαμόρφωση κατάσταση που προέκυψε από αυτές τις γεωπολιτικές και οικονομικές αλλαγές, δείχνοντας με τον τρόπο αυτό ότι θα παίξει σημαντικό ρόλο και θα βρεθεί στο επίκεντρο της μεταψυχροπολεμικής ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής²⁹. Η διχοτόμηση της Ευρώπης είχε τυπικά τελειώσει με την κατεδάφιση του τείχους του Βερολίνου και απέμενε να μπει και ένα ουσιαστικό τέλος με τη δημιουργία μιας ευημερούσας Ευρώπης όπως την είχαν οραματιστεί οι «πατέρες» της Ε.Ε. Robert Schuman και Jean Monnet³⁰. Η επιθυμία των Ευρωπαίων για τη δημιουργία μιας ελεύθερης και ενωμένης Ευρώπης εδραζόταν σε βαθιά ιστορικά, πολιτισμικά και πολιτικά κίνητρα³¹.

²⁸ William C. Cromwell «The United States and the European Pillar. The Strained Alliance», εκδόσεις Macmillan, 1992, σελ. 208.

²⁹ Κ. Αρβανιτόπουλος – Π. Ήφαιστος «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», Εκδόσεις Ποιότητα, 2003, σελ. 162.

³⁰ Γάλλος πολιτικός οικονομολόγος και διπλωμάτης. Θεωρείται από πολλούς ως ο κύριος αρχιτέκτονας της ευρωπαϊκής ενότητας και ο ιδρυτής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

³¹ Hoffmann Stanley, «A Plan for the New Europe», The European Sisyphus, εκδόσεις First Edition, 1995, σελ. 247-256.

1.3 ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΚΕΠΠΑ)

Αντιλαμβανόμενα τα τότε 12 κράτη – μέλη που συναποτελούσαν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα τη νέα κατάσταση, με τη συνθήκη του Μάαστριχτ³² αποφάσισαν να επεκτείνουν και να εμβαθύνουν τις πολιτικές που αφορούσαν στην κοινή τους αγορά και προχώρησαν στην προσθήκη μιας νέας θεσμικής διάστασης στην ενοποιητική διαδικασία με την καθιέρωση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ – Common Foreign and Security Policy - CFSP) ως δεύτερο πυλώνα της Ένωσης³³, η οποία οδηγούσε στην ανάπτυξη της διάστασης της άμυνας και της ασφάλειας, κατεξοχήν γνωρισμάτων του έθνους κράτους. Οι διατάξεις της συγκροτούν το θεσμικό όχημα για την εκπλήρωση ενός εκ των βασικών στόχων της Ένωσης, την επαναβεβαίωση της ταυτότητάς της στη διεθνή σκηνή. Στόχος της ΚΕΠΠΑ, είναι να καταστήσει την Ε.Ε. ικανή να παρουσιάσει μια ισχυρή και αδιαίρετη θέση στην εξωτερική πολιτική και στην πολιτική ασφάλειας και να μπορεί να δράσει συνεπώς αποτελεσματικά για τα συμφέροντά της αλλά και για τα συμφέροντα της διεθνούς κοινότητας. Σκοπός της είναι η διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης, η ενίσχυση της ασφάλειάς της, η διατήρηση της ειρήνης και η ενδυνάμωση της διεθνούς ασφάλειας σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη των Η.Ε.³⁴, την Τελική Πράξη του Ελσίνκι³⁵ και τους στόχους της

³² Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, επίσημα γνωστή ως Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, θεωρείται η σημαντικότερη και ιστορικότερη συνθήκη της Ευρωπαϊκής ηπείρου και η δεύτερη ομοίως σε παγκόσμια κλίμακα μετά εκείνης της ίδρυσης του ΟΗΕ. Αποτελεί την τρίτη κατά σειρά θεμελιώδη συνθήκη με την οποία ολοκληρώθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύγχρονος θεσμός, ύστερα από τη Συνθήκη της Ρώμης και την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

³³ Ο πρώτος πυλώνας, αντιστοιχούσε στις τρεις κοινότητες: την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) και την πρώην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και ο τρίτος πυλώνας αφορούσε την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις.

³⁴ Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών υπογράφηκε στις 26 Ιουνίου 1945, στον Άγιο Φραγκίσκο, στο τέλος της Συνδιασκέψεως των Ηνωμένων Εθνών για τη Διεθνή Οργάνωση και άρχισε να ισχύει στις 24 Οκτωβρίου 1945.

³⁵ Τον Αύγουστο του 1975 υπογράφηκε μεταξύ όλων -πλην Αλβανίας- των ευρωπαϊκών κρατών, δυτικών τότε και ανατολικών, περιλαμβανομένης της Σοβιετικής Ένωσης και των Η.Π.Α. μια πολυμερής συμφωνία ειρηνικής συνύπαρξης, Το πλέον θεμελιώδες τμήμα της συμφωνίας, αυτό που κυρίως ενδιέφερε τις δύο πλευρές ήταν η Αρχή Ι, σύμφωνα με την οποία «τα κράτη – μέρη συμφωνούν ότι θα σέβονται αμοιβαία την κυριαρχη ισότητα μεταξύ τους, και την αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις».

Χάρτας των Παρισίων³⁶, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν στα εξωτερικά σύνορα. Η δράση της Ε.Ε. στη διεθνή σκηνή στοχεύει στην προώθηση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών και των αρχών της ισότητας και της αλληλεγγύης.

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχ, έχουμε κατά κάποιο τρόπο ένα «συμβιβασμό» σε ότι αφορά στις θέσεις των δύο ισχυρών της Ευρώπης στο θέμα της άσκησης αμυντικής πολιτικής. Από τη μια πλευρά έχουμε τους Γάλλους, γνωστοί για τις θέσεις τους και την παραδοσιακή αποστροφή τους προς το ΝΑΤΟ, οι οποίοι προωθούσαν τα γαλλικά συμφέροντα μέσα από διμερείς σχέσεις και πολυμερή διπλωματία και ήταν υπέρ της ενδυνάμωσης της Ε.Ε. ως αντίβαρο που θα εξισορροπούσε την ενδυνάμωση ρόλου του ΝΑΤΟ. Βρήκαν λοιπόν μέσω της Συνθήκης του Μάαστριχ την ευκαιρία και πέτυχαν να συμπεριληφθεί στη Συνθήκη ότι η ΔΕΕ θα αποτελεί τον αμυντικό βραχίονα της Ε.Ε.. Από την άλλη μεριά, έχουμε τους Βρετανούς, οι οποίοι φοβούμενοι την ενίσχυση του γαλλογερμανικού άξονα, προσπάθησαν να εξασφαλίσουν την επιβίωση του ΝΑΤΟ ως του κύριου αμυντικού θεσμού στην Ευρώπη. Επέλεξαν έτσι και αυτοί την «αφύπνιση» της ΔΕΕ και την ανάληψη από αυτήν του ρόλου της ως ο υπεύθυνος οργανισμός γύρω από τον οποίο θα κτιστεί η νέα ευρωπαϊκή αμυντική ταυτότητα υποστηρίζοντας ότι η ΔΕΕ αποτελεί τον ευρωπαϊκό πυλώνα του ΝΑΤΟ και συνεπώς οντότητα ανεξάρτητη από την Ε.Ε.. Με τη σειρά τους πέτυχαν να συμπεριληφθεί στη Συνθήκη όρος ότι οποιαδήποτε ευρωπαϊκή αμυντική οντότητα πρέπει να είναι συμβατή με το ΝΑΤΟ.

Είναι λογικό η εξέλιξη αυτή να προκαλέσει ανησυχία, αντιδράσεις και να γεννήσει αμφιβολίες σχετικές με τη νέα τάξη πραγμάτων που φάνηκε να εδραιώνεται στον έτερο θεσμό ασφάλειας και άμυνας, το ΝΑΤΟ και στην πάντα ευαίσθητη ισορροπία της διατλαντικής σχέσης. Έχουμε λοιπόν τη «σύγκρουση» των συμφερόντων μεταξύ ΔΕΕ και ορισμένων μελών του ΝΑΤΟ, με προεξάρχοντα

³⁶ Η «Χάρτα των Παρισίων για μια Νέα Ευρώπη», υιοθετήθηκε από την ιστορική Συνάντηση Κορυφής της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι στις 20 και 21 Νοέμβριου 1990. Οι ηγέτες των συμμετεχόντων χωρών δεσμεύτηκαν να εγγυηθούν το τέλος των συγκρούσεων και της διαίρεσης της γηραιάς ηπείρου, τον σεβασμό και την συνεργασία μεταξύ των κρατών και την «απελευθέρωση της Ευρώπης από το βάρος τού παρελθόντος».

τις Η.Π.Α.. Τα κράτη της ΔΕΕ διεκδικούσαν τη δυνατότητα ανάληψης στρατιωτικής δράσης χωρίς τη συμμετοχή του ΝΑΤΟ, κάτι που *ex officio* θα σήμαινε την αποχή και απουσία των Η.Π.Α.. Από την άλλη, εκφράζεται η ανησυχία από τις Η.Π.Α. ότι με τη συνεισφορά ευρωπαϊκών στρατιωτικών δυνάμεων στη ΔΕΕ, πάμε για τη δημιουργία δύο διακριτών δυνάμεων στα πλαίσια ασφαλείας της Ευρώπης, με άμεσο επακόλουθο την απώλεια της πρωτοκαθεδρίας των Η.Π.Α. και την εξασθένηση της επιρροής του ΝΑΤΟ.

Φτάνουμε λοιπόν σε ένα καθεστώς συμβιβασμού, ο οποίος επιτεύχθηκε μετά από πρωτοβουλίες και από τις δύο πλευρές³⁷ κατά τη διάρκεια των συσκέψεων των Υπουργών των χωρών του ΝΑΤΟ σε Βερολίνο και Βρυξέλες το 1996. Το αποτέλεσμα των συσκέψεων αυτών, ήταν η προώθηση και υποστήριξη από την πλευρά του ΝΑΤΟ μιας Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (ESDI)³⁸ η οποία όμως θα ήταν υπό τον έλεγχο του και θα υπήρχε στενή σχέση εξάρτησης από τον οργανισμό. Η ανάπτυξη της ESDI θα έπρεπε να δομηθεί μέσα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ με δυνατότητα άντλησης πόρων «διαχωρίσιμων αλλά όχι ξεχωριστών» (“military capabilities separable but not separate”)³⁹, αποτελώντας έτσι τον ευρωπαϊκό πυλώνα του ΝΑΤΟ και όχι διακριτή στρατιωτική δύναμη⁴⁰. Αυτό θα επέτρεπε στους Ευρωπαίους συμμάχους στο ΝΑΤΟ τη συνεκτικότερη και αποτελεσματικότερη συνεισφορά τους στις αποστολές και τις δραστηριότητες της Συμμαχίας

1.4 ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΚΕΠΠΑ (ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ)

Ως τα τέλη της δεκαετίας του 90, η αμυντική διάσταση της ΚΕΠΠΑ είναι πολύ περιορισμένη και στηριζόταν στο ΝΑΤΟ και στη ΔΕΕ. Στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, προβλεπόταν μια νέα διακυβερνητική διάσκεψη, η οποία κατέληξε

³⁷ Από τη μία υπήρχε υποστήριξη των διακυβερνήσεων George H.W. Bush και Bill Clinton και από την άλλη της γαλλικής κυβέρνησης του Jacques Chirac που εξέφρασε τη βούληση επανένταξης της Γαλλίας στο ΝΑΤΟ από το στρατιωτικό σκέλος του οποίου είχε αποχωρήσει από το 1966.

³⁸ European Security and Defense Identity

³⁹ Warren Christopher, “Towards a NATO Summit,” NATO Review, Vol. 431, No. 4, August 1993, pp. 3–6

⁴⁰ Αικ. Κεχαγιά, «Ε.Ε. και ΝΑΤΟ. Η Διάσταση της ΕΠΑΑ», Διπλωματική Εργασία στην ΕΣΔΔ, Αθήνα, 2004, σελ.21.

στην υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ από τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων των 15 κρατών – μελών της Ε.Ε. που έλαβε χώρα στις 16 και 17 Ιουνίου του 1997 στο Άμστερνταμ και τέθηκε σε ισχύ το 1999. Η συνθήκη του Άμστερνταμ, αποσκοπούσε στο να υπερβεί τις αντιφάσεις που υφίσταντο ανάμεσα στους κοινούς στόχους της ΚΕΠΠΑ, που ήταν ιδιαίτερα φιλόδοξοι και στα μέσα που διαθέτει η Ένωση για να τους επιτύχει, τα οποία δεν φαινόταν να βρίσκονται στο ύψος των προσδοκιών και των προκλήσεων της εποχής. Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, έχουμε τελικά τη σημαντική ενίσχυση και την ισχυροποίηση της ΚΕΠΠΑ, τουλάχιστον σε θεσμικό επίπεδο. Έγιναν σημαντικά βήματα, τα οποία θα επέτρεπαν στην Ε.Ε. να αναλάβει αυτόνομη δράση και να είναι σε θέση να διεξάγει κοινές επιχειρήσεις για την αντιμετώπιση διεθνών κρίσεων. Αρκεί να αναφερθεί ότι, για πρώτη φορά έχουμε τη συμμετοχή της Γερμανίας με στρατιωτικές δυνάμεις στα πλαίσια της SFOR⁴¹ (Stabilization Force) στη Βοσνία και την αλλαγή της πάγιας θέσης της Βρετανίας σχετικά με την ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία⁴².

Κατ' αρχήν, έχουμε την τροποποίηση του συνόλου του Τίτλου V⁴³ που αφορά στην ΚΕΠΠΑ. Τα πρώτα έτη λειτουργίας του Τίτλου V δεν στέφθηκαν με την επιτυχία που προσδοκούσαν τα κράτη μέλη από την κοινή δράση τους. Έτσι, οι διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996, με τις

⁴¹ Η Δύναμη Σταθεροποίησης (SFOR) ήταν μια ΝΑΤΟϊκή πολυεθνική ειρηνευτική δύναμη που αναπτύχθηκε στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη μετά τον πόλεμο της Βοσνίας.

⁴² Η Βρετανία στην άτυπη συνάντηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Portschach της Αυστρίας τον Οκτώβριο του 1998, για πρώτη φορά έκανε γνωστή την αλλαγή των θέσεων της σχετικά με την ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία.

⁴³ Η Συνθήκη του Μάαστριχτ στο σύνολό της περιλαμβάνει το Προοίμιο και 7 Τίτλους (λατιναριθμούμενους).

Ο Τίτλος I αφορά κοινές διατάξεις (ίδρυση Ευρωπαϊκής Ένωσης, θέση στόχων και σύσταση Ευρωπαϊκού Συμβουλίου).

Ο Τίτλος II αφορά διατάξεις για την τροποποίηση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ε.Ο.Κ. ενόψει της ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (πρακτικά μετονομάστηκε η Ε.Ο.Κ. σε Ε.Κ. και προστέθηκαν οι σημαντικότερες διατάξεις περί Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης).

Ο Τίτλος III αφορά διατάξεις για την τροποποίηση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ε.Κ.Α.Χ..

Ο Τίτλος IV αφορά διατάξεις για την τροποποίηση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ε.Κ.Α.Ε. (ΕΥΡΑΤΟΜ).

Ο Τίτλος V αφορά διατάξεις σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (πρόκειται για το δεύτερο πυλώνα του νέου συστήματος).

Ο Τίτλος VI αφορά διατάξεις σχετικά με τη συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων (πρόκειται για τον τρίτο πυλώνα του νέου συστήματος).

Ο Τίτλος VII που περιλαμβάνει τις τελικές διατάξεις.

οποίες επιδιωκόταν η εισαγωγή στη νέα συνθήκη των θεσμικών μεταρρυθμίσεων που απαιτούνταν για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της ΚΕΠΠΑ, πραγματοποιήθηκαν υπό το βάρος ενός μάλλον αρνητικού απολογισμού της μέχρι τότε εμπειρίας. Έχουμε λοιπόν την ενίσχυση της αμυντικής διάστασης της ΚΕΠΠΑ μέσω του προσδιορισμού εκ νέου των ευθυνών στην άμυνα και την ασφάλεια και την ενίσχυση του λειτουργικού χαρακτήρα της, καθώς αυτή θα διαθέτει συνεκτικότερα μέσα και αποτελεσματικότερη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Γίνεται αποδεκτή η δυνατότητα λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία, αφού παρέχεται η διπλή διασφάλιση της εποικοδομητικής αποχής και της δυνατότητας παραπομπής του θέματος στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σε περίπτωση κατά την οποία κράτος μέλος προβάλλει, για όλως ιδιαίτερους λόγους, δικαίωμα αρνησικυρίας (veto). Από την άλλη πλευρά, καθορίζονται καλύτερα τα καθήκοντα αντιπροσώπευσης και εκτέλεσης που ανατίθενται στην Επιτροπή. Στα ζητήματα ασφάλειας της Ένωσης εντάσσεται πλέον η «σταδιακή» πλαισίωση μίας κοινής αμυντικής πολιτικής. Όπως αναφέρεται και από την Αικ. Κεχαγιά, *«η επιλογή της λέξης «σταδιακή» (progressive), η οποία αντικατέστησε την «πιθανή» «ενδεχόμενη» (eventual) της προηγούμενης Συνθήκης, δεν συνιστά ποικιλία στη διατύπωση, αλλά υποδηλώνει τη βούληση της Ένωσης να προχωρήσει στο χτίσιμο της κοινής αυτής πολιτικής, προχωρώντας πέραν του απλού ευχολογίου».*

1.4.1 Θεσμικές Παρεμβάσεις

Η ΚΕΠΠΑ βελτιώνεται με την εισαγωγή νέων θεσμικών οργάνων, αν και εξακολουθεί να παραμένει διακυβερνητική. Έτσι, σύμφωνα με το νέο άρθρο 26 (πρώην άρθρο I.16) της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, προβλέπεται η δημιουργία νέας θέσης, αυτή του Ύπατου Εκπροσώπου (High Representative)⁴⁴ τα καθήκοντα του οποίου αναλαμβάνονται από το Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου. Είναι κοινή πεποίθηση όλων, ότι η δημιουργία αυτής της θεσμικής θέσης θα συμβάλει στη βελτίωση της παρουσίας και στην αύξηση της συνοχής της ΚΕΠΠΑ διασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την καλή λειτουργία της ΚΕΠΠΑ και την ανοικτή επικοινωνία με το Συμβούλιο. Στα καθήκοντα του Ύπατου Εκπροσώπου, είναι να επικουρεί το Συμβούλιο σε θέματα που υπάγονται στην

⁴⁴ Ο πρώτος Ύπατος Εκπρόσωπος της Ε.Ε. ήταν ο Ισπανός Javier Solana, ο οποίος έμεινε στη θέση αυτή για 10 χρόνια (1999 έως 2009).

ΚΕΠΠΑ, συμβάλλοντας στη διατύπωση, την προπαρασκευή και την εφαρμογή των σχετικών αποφάσεων. Όταν του ζητείται από την Προεδρία, ενεργεί εξ ονόματος του Συμβουλίου, διεξάγοντας πολιτικό διάλογο με τρίτους. Σε επίπεδο υλικοτεχνικής υποδομής, ο Ύπατος Εκπρόσωπος διαθέτει τη στήριξη μιας μονάδας σχεδιασμού πολιτικής και έγκαιρης προειδοποίησης (central policy planning unit), η οποία έχει συσταθεί στη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου και τελεί υπό την αιγίδα του.

1.4.2 Διαδικασία Λήψης των Αποφάσεων

Εξακολουθεί να ισχύει ο γενικός κανόνας ότι οι αποφάσεις στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ λαμβάνονται πάντα ομόφωνα. Επιπλέον, εισάγεται και μια πιο ευέλικτη διαδικασία, αυτή της ενισχυμένης πλειοψηφίας (majority voting) προκειμένου για την υιοθέτηση «κοινών δράσεων, θέσεων ή λήψη άλλης απόφασης βασισμένης σε κοινή στρατηγική»⁴⁵. Τα κράτη μέλη ωστόσο, διαθέτουν τη δυνατότητα να προσφεύγουν στην εποικοδομητική αποχή (constructive abstention), που σημαίνει ότι η αποχή ενός κράτους μέλους δεν εμποδίζει τη λήψη κάποιας απόφασης. Εξάλλου, αν το συγκεκριμένο κράτος μέλος συνοδεύει την αποχή του με επίσημη δήλωση, δεν είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει την απόφαση, αλλά αποδέχεται, με πνεύμα αμοιβαίας αλληλεγγύης, ότι η απόφαση δεσμεύει την Ένωση ως σύνολο. Επομένως, το εν λόγω κράτος μέλος απέχει από κάθε ενέργεια που ενδέχεται να αντιβαίνει με τη δράση της Ένωσης. Παρόλα αυτά, είναι σκόπιμο να σημειωθεί ότι ο μηχανισμός της επίσημης δήλωσης που συνοδεύει την αποχή δεν θα εφαρμόζεται, αν τα κράτη μέλη που αποφασίζουν να προσφύγουν σε αυτόν αντιπροσωπεύουν ποσοστό μεγαλύτερο από το ένα τρίτο των σταθμισμένων ψήφων του Συμβουλίου.

Ο τροποποιημένος Τίτλος V της ΣΕΕ προβλέπει ωστόσο, ότι η ειδική πλειοψηφία εφαρμόζεται σε δύο περιπτώσεις: για την έκδοση αποφάσεων εφαρμογής μιας κοινής στρατηγικής που έχει καθοριστεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και για την έκδοση κάθε άλλης απόφασης που αποσκοπεί στην υλοποίηση κοινής δράσης ή κοινής θέσης που έχει προηγουμένως εγκριθεί από το Συμβούλιο. Εντούτοις και στο πλαίσιο των αποφάσεων που λαμβάνονται με ειδική

⁴⁵ Άρθρο 23.2 Συνθήκης

πλειοψηφία, τα κράτη μέλη διαθέτουν μια ρήτρα διασφάλισης, που θα τους παρέχει τη δυνατότητα να αποτρέπουν τη διεξαγωγή ψηφοφορίας, εφόσον αυτή η ενέργεια δικαιολογείται για σημαντικούς λόγους εθνικής πολιτικής. Σε αυτήν την περίπτωση και αφού το κράτος μέλος εκθέσει τα επιχειρήματά του, το Συμβούλιο δύναται, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, να παραπέμψει το ζήτημα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ώστε να ληφθεί ομόφωνα απόφαση από τους αρχηγούς Κρατών και κυβερνήσεων.

1.4.3 Οι Αποστολές Petersberg και η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση

Οι λεγόμενες "αποστολές του Petersberg" ενσωματώθηκαν στον Τίτλο V της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό το γεγονός αποτελεί ουσιώδη πρόοδο σε μian εποχή, κατά την οποία η απειλή συρράξεων ευρείας κλίμακας είχε μεν περιοριστεί σημαντικά (σε σχέση με την περίοδο του ψυχρού πολέμου), αλλά διαπιστώθηκε η αναζωπύρωση τοπικών συρράξεων που ενείχαν πραγματικούς κινδύνους για την ευρωπαϊκή ασφάλεια (για παράδειγμα η σύρραξη στην πρώην Γιουγκοσλαβία). Σε αυτό το πλαίσιο, οι "αποστολές του Petersberg" αποτελούν αναμφίβολα την κατάλληλη απάντηση της Ένωσης, η οποία εκφράζει την κοινή βούληση των κρατών μελών να εξασφαλίσουν την ασφάλεια στην Ευρώπη μέσω επιχειρήσεων όπως οι αποστολές ανθρωπιστικού χαρακτήρα ή αποκατάστασης της ειρήνης. Έχουμε λοιπόν την ενθάρρυνση και την εγκαθίδρυση στενότερων θεσμικών σχέσεων μεταξύ των δύο οργανισμών και την ισχυροποίηση της ΔΕΕ και μάλιστα τη δυνατότητα ενσωμάτωσής της στην Ε.Ε. σε περίπτωση που κρινόταν απαραίτητο να γίνει από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάτι τέτοιο. Σύμφωνα με το άρθρο 17.3, «η Ε.Ε. θα μπορεί να κάνει χρήση της ΔΕΕ προκειμένου η τελευταία να επεξεργαστεί και να εφαρμόσει αποφάσεις και δράσεις της Ένωσης που έχουν επιπτώσεις στην άμυνα».

1.4.4 Η Χρηματοδότηση των Λειτουργικών Δαπανών που Αφορούν την ΚΕΠΠΑ

Η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση προέβλεπε ότι οι λειτουργικές δαπάνες της ΚΕΠΠΑ βαρύνουν είτε τον προϋπολογισμό της Κοινότητας είτε τα κράτη μέλη, σύμφωνα με μια κλείδα κατανομής που θα καθοριστεί. Αυτή η διαδικασία "κατά περίπτωση" προκάλεσε πολλές επικρίσεις, ιδίως εκ μέρους της

Επιτροπής, για τον πολύπλοκο και αναποτελεσματικό χαρακτήρα της. Με τη συνθήκη του Άμστερνταμ, διορθώνεται η κατάσταση καθώς οι λειτουργικές δαπάνες που συνεπάγεται η ΚΕΠΠΑ βαρύνουν τον προϋπολογισμό της Κοινότητας, πλην των δαπανών για επιχειρήσεις που έχουν στρατιωτικές ή αμυντικές συνέπειες και των περιπτώσεων κατά τις οποίες το Συμβούλιο λαμβάνει ομόφωνα διαφορετική απόφαση. Στην τελευταία περίπτωση, προβλέπεται ότι κράτος μέλος που έχει συνοδεύσει την αποχή του με επίσημη δήλωση δεν υποχρεούται να συμβάλει στη χρηματοδότηση της αντίστοιχης επιχείρησης. Όταν οι δαπάνες βαρύνουν τα κράτη μέλη, η κατανομή πραγματοποιείται σύμφωνα με την κλείδα του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, εκτός αν το Συμβούλιο λάβει ομόφωνα διαφορετική απόφαση.

1.5 ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ SAINT MALO – ΚΟΜΒΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Πολλοί μελετητές, υποστηρίζουν ότι η διακήρυξη του St. Malo υπήρξε καταλυτική για την πορεία της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας και λειτούργησε ως προθάλαμος για τη μετέπειτα Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ). Η συνάντηση κορυφής του St. Malo το 1998 μεταξύ Μ. Βρετανίας και Γαλλίας, προωθεί την ευρωπαϊκή άμυνα αφού τονίζει την απαίτηση αναλήψεως από την Ε.Ε. (σε διακυβερνητική βάση), αυτονόμου δράσεως υποστηριζόμενης από αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις, στα πλαίσια διεθνών κρίσεων (όταν το ΝΑΤΟ δεν επιθυμεί να παρέμβει και δίχως επικαλύψεις με αυτό). Σε αυτό το χρονικό σημείο, έχουμε τη θεαματική στροφή της Βρετανικής πολιτικής σε ότι αφορά στα θέματα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ιδιαίτερα στα θέματα άμυνας και ασφάλειας. Οι λόγοι αυτής της μεταστροφής μπορούν να αναζητηθούν τόσο στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό όσο και στη στάση της Μεγάλης Βρετανίας και τις σχέσεις της με την απέναντι πλευρά του Ατλαντικού. Στην εσωτερική πολιτική σκηνή, το κόμμα των Εργατικών που βρισκόταν στην Κυβέρνηση, ήθελε να ενισχύσει το φιλοευρωπαϊκό του προφίλ σε αντιδιαστολή με την πιο άκαμπτη και σκληρή πολιτική εικόνα που παρουσίαζε το συντηρητικό κόμμα. Σε ότι αφορά τον εξωτερικό παράγοντα που οδήγησε τους Βρετανούς να αλλάξουν στάση και να προσπαθούν να προσεγγίσουν περισσότερο την Ευρώπη, αυτό ξεκινά από τη σταδιακή απομάκρυνση των ισχυρών συμμάχων τους (Η.Π.Α.) από την Ευρώπη και την απροθυμία που έδειχναν οι υπόλοιποι ευρωπαίοι να αυξήσουν το ποσό

που διέθεταν για αμυντικές δαπάνες, με αποτέλεσμα να καλλιεργηθεί ένας φόβος για το μέλλον της αμυντικής ικανότητας που θα διέθετε πλέον η Ευρώπη. Ήταν πρόσφατη έτσι κι αλλιώς η αποτυχία των ευρωπαίων να δώσουν λύση στο βαλκανικό πρόβλημα από μόνοι τους, καθώς διαπιστώθηκε η αδυναμία ανάληψης αποστολών χωρίς τη συμμετοχή του ΝΑΤΟ. Τίθεται προφανώς θέμα και διαπιστώνεται πως μόνο μέσω μιας κοινής πορείας θα ήταν εφικτό να αντιμετωπίζονται καταστάσεις όπως αυτή στα βαλκάνια. Από την άλλη πλευρά, η κρίση αυτή οδήγησε τους Γάλλους να επανεξετάσουν τη θέση τους απέναντι στο ΝΑΤΟ και τους έδειξε το δρόμο για μια επαναπροσέγγιση και αποκατάσταση της σχέσης που είχε διακοπεί. Έτσι, οι δύο δυνάμεις αποφάσισαν να μπουν μπροστά σε μια διαδικασία ενίσχυσης του τομέα της ασφάλειας καθώς αυτό αποτελούσε μονόδρομο προκειμένου από τη μια πλευρά να μπορούν να προστατέψουν τα κεκτημένα τους και από την άλλη να το κάνουν με ένα τρόπο που να μη διαταράσσει τις διατλαντικές σχέσεις. Ο Βρετανός Πρωθυπουργός Tony Blair, θέλοντας να διεκδικήσει ηγετικό ρόλο στην υπό διαμόρφωση ευρωπαϊκή άμυνα και ασφάλεια, συναντήθηκε με το Γάλλο ομόλογό του Jacques Chirac στο St. Malo και το αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης ήταν μια κοινή δήλωση, η γνωστή σήμερα «Διακήρυξη του St. Malo».

Μετά από τις αποφάσεις που πάρθηκαν στις συσκέψεις του Βερολίνου και των Βρυξελλών και τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η ανάπτυξη μιας κοινής ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας έπαψε να αποτελεί ένα από τα κύρια θέματα των συζητήσεων, αν και οι ανησυχίες οι διαφορές και οι επιφυλάξεις και των δύο ενδιαφερομένων πλευρών του Ατλαντικού παρέμεναν. Στη Διακήρυξη του St. Malo έχουμε εκφρασμένα σε κείμενο στοιχεία από όλες τις προηγούμενες συμφωνίες της Ε.Ε.. Για πρώτη φορά όμως είναι συγκεντρωμένα όλα σχεδόν μαζί σε ένα κείμενο και αποκτούν μια τόσο βαρύνουσα σημασία καθώς προέρχονται από το αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων δύο εκ των ισχυρότερων χωρών της Ε.Ε. όπως είναι η Γαλλία και η Μ. Βρετανία, οι θέσεις των οποίων είναι αυτές που καθορίζουν την ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική. Στο κείμενο της Διακήρυξης, ουσιαστικά «παρακάμπτονται» οι αποφάσεις των συνόδων Βερολίνου – Βρυξελλών και γίνεται λόγος μόνο για τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, για την οποία όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται πρέπει να επιταχυνθούν οι διαδικασίες σε ότι αφορά τις αποφασισμένες διατάξεις για την ΚΕΠΑΑ και υπογραμμίζεται η αποφασιστικότητα

των δύο χωρών να καταστήσουν την Ε.Ε. ικανή να δώσει σάρκα και οστά στους αντικειμενικούς σκοπούς που έχουν τεθεί.

Με την υπόψη Συνθήκη, έχουμε ουσιαστικά τη συνέχιση της ευρωατλαντικής σχέσης, καθόσον αποδίδεται η αναγνώριση στο ΝΑΤΟ και στη συλλογική άμυνα, αλλά για πρώτη φορά γίνεται αναφορά στην ικανότητα που πρέπει να αποκτήσει η Ε.Ε. για «αυτόνομη δράση⁴⁶». Η πρόταση αυτή, ουσιαστικά αποτελεί το σημείο τομής και συμβιβασμού μεταξύ Γάλλων και Βρετανών, καθόσον είναι κοντά τόσο στις θέσεις της Γαλλίας για αυτόνομη δράση στα πλαίσια της Ε.Ε. όσο και σε αυτές τις Μεγάλης Βρετανίας - που παραδοσιακά είναι ο θεματοφύλακας του ΝΑΤΟ στην ευρωπαϊκή ήπειρο – που υποστηρίζει πως οποιαδήποτε αυτονομία θα πρέπει να μη θέτει σε κίνδυνο την Ατλαντική συνοχή. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο δεύτερο άρθρο της Διακήρυξης, «.....*while acting in conformity with our respective obligations in NATO, we are contributing to the vitality of a modernised Atlantic Alliance which is the foundation of the collective defence of its members*».

Η αυτόνομη δράση σύμφωνα με τη Διακήρυξη, θα πρέπει για να είναι εφικτή να στηρίζεται σε αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις (*backed – up by credible military forces*) και να μπορεί η Ε.Ε. να αποκτήσει τα μέσα και τις κατάλληλες απαραίτητες δομές και ικανότητες (*appropriate structures and a capacity*) για ανάλυση καταστάσεων, συλλογή και διαχείριση πληροφοριών και στρατηγικό σχεδιασμό, στοιχεία τα οποία παρείχε έως τότε μόνο το ΝΑΤΟ. Αυτό όμως δε σημαίνει εξ ορισμού και πλήρης αυτονόμηση από το ΝΑΤΟ, αφού ξεκάθαρα διευκρινίζεται παρακάτω ότι, η ανάληψη στρατιωτικής δράσης θα γίνεται μόνον «όταν το ΝΑΤΟ, στο σύνολό του, δεν εμπλέκεται» (*when the Alliance as a whole is not engaged*), καθώς επίσης και ότι οι ευρωπαϊκές ικανότητες που θα αναπτύσσονταν θα απέφευγαν κάθε «περιττή επικάλυψη (*unnecessary duplication*). Μια καινούργια πρόταση που κάνει για πρώτη φορά την εμφάνισή της και διατρανώνει την αποφασιστικότητα της Ε.Ε. για χάραξη και διεξαγωγή αυτόνομης ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής, αφορά στην απόκτηση ισχυρής και

⁴⁶ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στα άρθρα 1 & 2 της Διακήρυξης, «The European Union needs to be in a position to play its full role on the international stage..... To this end, the Union must have the **capacity for autonomous action**...»

ανταγωνιστικής ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας και τεχνολογίας (*Europe needs strengthened armed forces that can react rapidly to the new risks, and which are supported by a strong and competitive European defence industry and technology*) η οποία θα μπορεί να υποστηρίξει τις ενέργειες τις οποίες θα αναλαμβάνει η Ε.Ε..

Η Διακήρυξη του St. Malo, αποτελεί το βήμα μετάβασης από την ΚΕΠΠΑ στην ΕΠΑΑ. Για πρώτη φορά γίνεται λόγος για αυτονόμηση της Ε.Ε. σε θέματα ασφάλειας και άμυνας – υπό προϋποθέσεις βέβαια – και όπως θα δούμε παρακάτω, αν και δεν αποτελεί μια καθαρά ευρωπαϊκή πρόταση αλλά μια Γαλλογερμανική πρωτοβουλία, έτυχε πολύ θερμής υποδοχής και υιοθετήθηκε από όλες τις χώρες της Ε.Ε. μια εβδομάδα αργότερα από την έκδοση της Διακήρυξης στη Βιέννη. Οι εξελίξεις που επακολούθησαν, δικαιώνουν όλους όσους υποστήριξαν ότι αυτή η ρηζικέλευθη πρόταση θα αποτελούσε ένα καταλύτη στα πολιτικά δρώμενα στην Ευρώπη και θα έβαζε ένα περεταίρω λιθαράκι στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

1.6 ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΕΠΑΑ)

Το 1999, ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη. Ο George Robertson, τότε Υπουργός Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας και μετέπειτα Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ (διαδέχθηκε τον Ισπανό Javier Solana) δήλωνε: «Στο Κόσσοβο βρεθήκαμε καταπρόσωπο με το ευρωπαϊκό μέλλον, και αυτό είναι τρομερό». Η δήλωση αυτή, αντιπροσώπευε και εξέφραζε την ανησυχία πολλών ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και έδειχνε την αγωνία τους σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης σε ότι είχε να κάνει με τα θέματα ασφάλειας και άμυνας. Τα προηγούμενα χρόνια, είχαν γίνει πολλά βήματα προς αυτό τον τομέα αλλά οι εξελίξεις ξεπέρασαν τις προθέσεις που είχαν εκφραστεί. Το ΝΑΤΟ, «έκανε παιχνίδι» στην καρδιά της Ευρώπης και οι ηγεσίες των ευρωπαϊκών χωρών απλά παρακολουθούσαν χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να ανταποκριθούν και να συμμετέχουν, συρόμενοι πίσω από τις εξελίξεις. Η κρίση του Κοσόβου και η ανικανότητα της Ε.Ε. να δείξει ότι έχει τις αναγκαίες δυνατότητες και ικανότητες να επέμβει και να λύσει ένα πρόβλημα μέσα στους κόλπους της, ήταν καταλυτική για τις μετέπειτα αποφάσεις. Η ανυπαρξία συντονισμού σε θέματα ασφάλειας, άμυνας και γενικότερα εξωτερικής πολιτικής, έβγαλαν στο προσκήνιο τις έως τότε

αδυναμίες οι οποίες έμεναν κρυφές. Υπήρχε έντονη δυσαρέσκεια τόσο από πλευράς NATO για άνιση κατανομή των διατιθεμένων πόρων – και κυρίως από τις Η.Π.Α. που ήταν αυτές οι οποίες είχαν αναλάβει το μεγαλύτερο κόστος (οικονομικό κυρίως) στις επιχειρήσεις του Κοσσόβου – όσο και από πλευράς πολιτικών και στρατιωτικών κύκλων εντός της Ε.Ε. λόγω της φανεράς αδυναμίας της Ε.Ε. να δώσει λύση σε ένα «εντός των τοιχών» πρόβλημα και να απαιτείται η συμμετοχή της Νατοϊκής Συμμαχίας προκειμένου να αποκαταστήσει την τάξη στη φλεγόμενη περιοχή των Βαλκανίων⁴⁷. Ήταν πλέον φανερό ότι, είχε φτάσει η ώρα οι αποφάσεις να γίνουν πράξεις και να εφαρμοστούν οι πολιτικές που είχαν συμφωνηθεί μετά από τόσα χρόνια αντιπαραθέσεων και ζυμώσεων στα διεθνή φόρα.

Στην Ευρωπαϊκή Σύνοδο στην Κολωνία τον Ιούνιο του 1999, έχουμε τη δημοσίευση μιας κοινής δήλωσης, στην οποία φαίνεται η αποφασιστικότητα για μεταρρύθμιση της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Η δήλωση αυτή, έγινε κάτω από καθεστώς πίεσης λόγω των γεγονότων στη βαλκανική χερσόνησο, δεν παύει όμως να είναι μια σημαντική κίνηση η οποία σκοπό έχει να καθησυχάσει τόσο τους εσωτερικούς όσο και τους εξωτερικούς δρώντες δείχνοντας τη βούληση της Ε.Ε. για εφαρμογή μεταρρυθμίσεων. Αν και η δήλωση αυτή δεν έγινε κάτω από τις καλύτερες προϋποθέσεις μιας και δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες και δεν είχε γίνει η απαιτούμενη προεργασία για τέτοιου είδους απόφαση, αποτέλεσε ουσιαστικά ένα συμβιβασμό που άφηγε πολλά ερωτήματα αναπάντητα και πολλά σκοτεινά σημεία. Ως πλέον αμφιλεγόμενο στοιχείο που προκάλεσε τριβές και καλλιέργησε κλίμα αμφιβολιών και καχυποψίας ανάμεσα στους κύριους δρώντες, Ε.Ε., NATO και ΔΕΕ αποδείχτηκε η απόφαση της Ε.Ε. να ενσωματώσει λειτουργίες της ΔΕΕ, αλλά δίχως να προχωρήσει στην πλήρη ενσωμάτωση όπως ήταν το μέλλον της ΔΕΕ⁴⁸. Η δήλωση αυτή, αναφέρεται για πρώτη φορά στην ανάπτυξη Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) ως καθαρά

⁴⁷ Όπως αναφέρεται από τον Peter van Ham, *“The war demonstrated that, despite years of talk and paperwork, Europeans were still unable to back up their economic and diplomatic prowess with military means. “Kosovo” made it painfully clear that Europe depends upon American military capabilities. It also accentuated the fact that US leadership in Europe is problematic and that Washington is unwilling to incur casualties in European conflicts where US national interests are not clearly at stake”*.

⁴⁸ Αικ. Κεχαγιά, «Ε.Ε. και NATO. Η Διάσταση της ΕΠΑΑ», Διπλωματική Εργασία στην ΕΣΔΔ, Αθήνα, 2004, σελ.51.

Ευρωπαϊκής δομής και μέρος της ΚΕΠΠΑ. Τα συμπεράσματα λοιπόν του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κολωνίας (Ιούνιος 1999) αποτελούν τυπικά τη ληξιαρχική πράξη γέννησής της⁴⁹. Από τότε η ΕΠΑΑ, έχει διέλθει από πολλούς σταθμούς κατά τη διάρκεια διεξαγωγής κυρίως Ευρωπαϊκών Συμβουλίων.

Εξι μήνες αργότερα, στο Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999) οι Ευρωπαίοι ηγέτες αποφάσισαν οριστικά να συνεργαστούν για την αμυντική χειραφέτηση της Ευρώπης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Προεδρίας, «*το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπογραμμίζει τη βούλησή του να αναπτύξει αυτόνομη ικανότητα να λαμβάνει αποφάσεις, καθώς και να αρχίζει και να διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της Ε.Ε., προς αντιμετώπιση των διεθνών κρίσεων, σε περίπτωση που το ΝΑΤΟ δεν συμμετέχει σε αυτές ως σύνολο. Με τη διαδικασία αυτή αποφεύγονται οι περιττές επικαλύψεις και δεν απαιτείται η δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού*».

Η βασική πρωτοβουλία που αποφασίστηκε, είναι η θέσπιση του «Κατευθυντήριου Στόχου» (Headline Goal⁵⁰) που προέβλεπε την ικανότητα της Ε.Ε. να αναπτύσσει και να διατηρεί δυνάμεις ικανές να αντεπεξέρχονται σε όλο το φάσμα των Petersberg Tasks, συμπεριλαμβανομένων των πλέον απαιτητικών. Τα κράτη μέλη, συνεργαζόμενα εθελοντικά σε επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της Ε.Ε., έπρεπε να είναι σε θέση έως το 2003 να αναπτύσσουν εντός 60 ημερών και να υποστηρίζουν επί τουλάχιστον ένα έτος στρατιωτικές δυνάμεις μέχρι και 50.000-60.000 ατόμων (Headline Goal Task Force), ικανών για ολόκληρο το φάσμα των καθηκόντων του Petersberg και σχετικές προβλέψεις για υποστήριξη και αντικατάσταση, έτσι ώστε να φτάνει συνολικά τα 200.000 άτομα. Επιπλέον, προκειμένου να καταστεί επιχειρησιακά ικανή η προβλεπόμενη αυτή δύναμη, αποφασίστηκε να δημιουργηθεί το σύνολο των απαραίτητων ικανοτήτων (διοικητική δομή, έλεγχος, συστήματα πληροφοριών και αντικατασκοπείας, στρατηγικές μεταφορές, κ.λ.π.) από την Ε.Ε..

⁴⁹ http://www.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/keppa_epaa/epaa.html

⁵⁰ Ο στόχος αυτός αναφέρεται από το 2004 και μετά και ως "Headline Goal 2003" για να διακρίνεται από τον "Headline Goal 2010" που τέθηκε τον Μάιο του 2004.

Βάσει των γενικών κατευθυντήριων γραμμών που καθόρισε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας καθώς και των εκθέσεων της Προεδρίας, συμφωνήθηκαν επιπλέον τα εξής⁵¹:

- ❖ να δημιουργηθούν στο Συμβούλιο νέα πολιτικά και στρατιωτικά όργανα και δομές, ώστε να μπορεί η Ένωση να παρέχει την απαιτούμενη πολιτική και στρατηγική καθοδήγηση στις εν λόγω επιχειρήσεις, τηρουμένου του ενιαίου θεσμικού πλαισίου,

- ❖ να καθορισθούν οι λεπτομέρειες για την πλήρη διαβούλευση, συνεργασία και διαφάνεια μεταξύ της Ε.Ε. και του ΝΑΤΟ, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών όλων των κρατών μελών της Ε.Ε.,

- ❖ να γίνουν οι κατάλληλες διευθετήσεις που θα επιτρέπουν σε ευρωπαϊκά κράτη μέλη του ΝΑΤΟ που δεν συμμετέχουν στην Ε.Ε. καθώς και σε άλλα ενδιαφερόμενα κράτη να συμβάλουν στην στρατιωτική διαχείριση κρίσεων από την ΕΕ, τηρουμένης της αυτονομίας της Ένωσης όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων,

- ❖ να δημιουργηθεί ένας μηχανισμός μη στρατιωτικής διαχείρισης των κρίσεων, ώστε να συντονίζονται και να καθίστανται αποτελεσματικότερα τα διάφορα πολιτικά μέσα και οι πόροι, παράλληλα με τους στρατιωτικούς πόρους, που διαθέτουν η Ένωση και τα κράτη μέλη.

Οι εξελίξεις αυτές, έδωσαν στην ΕΠΑΑ τόσο θεσμική όσο και επιχειρησιακή διάσταση. Για πρώτη φορά, τίθενται στόχοι και συγκεκριμένα χρονικά περιθώρια πραγματοποίησής τους. Για πρώτη φορά από τότε που ξεκίνησαν οι συζητήσεις για κοινή άμυνα και ασφάλεια, το στρατιωτικό – αμυντικό στοιχείο ενσωματώνεται και αποτελεί μέρος του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, αφού προβλέπονται αμιγώς στρατιωτικά σώματα. Από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού όμως, το αίσθημα ανησυχίας διευρυνόταν και η πεποίθηση ότι οι Ευρωπαίοι προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα «Ευρωπαϊκό ΝΑΤΟ» γινόταν όλο και πιο έντονη. Όμως, με μια πιο προσεχτική ανάγνωση των κειμένων, διαπιστώνει κανείς ότι δεν τίθεται τέτοιο ζήτημα καθόσον η στρατιωτική ευρωπαϊκή δύναμη δεν ήταν καθαρά στρατιωτική

⁵¹ Συμπεράσματα Προεδρίας Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι (10/11 Δεκεμβρίου 1999)

υπό την έννοια της μόνιμης στρατιωτικής δύναμης με ότι αυτό συνεπάγεται στη δομή και διοίκησή της, αλλά ήταν μια δύναμη η οποία είχε παρόμοια χαρακτηριστικά με αυτά του Σώματος Ταχείας Αντίδρασης της Νατοϊκής Συμμαχικής Ευρωπαϊκής Διοίκησης (NATO's Allied Command Europe Rapid Reaction Corps – ARRC)⁵². Ο εφησυχασμός τελικά επήλθε μετά τις ξεκάθαρες διατυπώσεις που έγιναν και αφορούσαν στο ρόλο του NATO και την προτεραιότητά του στα θέματα ασφάλειας και άμυνας καθώς επίσης και την κατηγορηματική διατύπωση ότι δεν πρόκειται για τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού και κατ' επέκταση ενός ανταγωνιστικού αμυντικού οργανισμού μέσα στην ίδια την Ε.Ε.. Έτσι, οι ανησυχίες και η ένταση που είχαν αρχίσει να εκδηλώνονται από διάφορους Νατοϊκούς κύκλους κατάφεραν να κατευναστούν και επανήλθε η ισορροπία που είχε διαταραχθεί αποκαθιστώντας την εμπιστοσύνη μεταξύ των συμμάχων.

Στην επόμενη Σύνοδο Κορυφής στη Santa Maria da Feira, (Ιούνιος 2000), ξεκίνησε ουσιαστικά η υλοποίηση των αποφάσεων της προηγούμενης συνόδου. Πάρθηκαν αποφάσεις που αφορούσαν στις σχέσεις της Ε.Ε. με άλλα κράτη μη μέλη της Ε.Ε. και του NATO. Όπως αναφέρεται στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου Κορυφής, «οι αρχές και οι λεπτομέρειες των ρυθμίσεων έχουν προσδιοριστεί ώστε να επιτραπεί στις εκτός Ε.Ε. ευρωπαϊκές χώρες μέλη του NATO και σε άλλες υποψήφιες για προσχώρηση στην Ε.Ε. χώρες να συμβάλουν στην διαχείριση στρατιωτικών κρίσεων από την Ε.Ε.. Προσδιορίστηκαν επίσης οι βασικές αρχές για τις διαβουλεύσεις με το NATO επί στρατιωτικών θεμάτων καθώς και οι τρόποι ανάπτυξης των σχέσεων NATO – Ε.Ε. σε τέσσερις τομείς που αφορούν ζητήματα ασφάλειας, στόχους όσον αφορά το δυναμικό, τρόπους πρόσβασης της Ε.Ε. σε πόρους του NATO και θέσπιση μόνιμων μηχανισμών διαβούλευσης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ζητεί τη συμβολή όλων των τρίτων χωρών εταίρων για τη βελτίωση του ευρωπαϊκού δυναμικού. Εκφράζει δε την

⁵² Αικ. Κεχαγιά, «Ε.Ε. και NATO. Η Διάσταση της ΕΠΑΑ», Διπλωματική Εργασία στην ΕΣΔΔ, Αθήνα, 2004, σελ.59. Εξάλλου στα κείμενα του Ελσίνκι ήταν εμφανής η βούληση των Ευρωπαίων να καλύψουν τις διαφορές ανάμεσα στο νατοϊκό κείμενο της Ουάσινγκτον και το ευρωπαϊκό της Κοπεγχάγης. Πράγματι, το κείμενο των Συμπερασμάτων της Φιλανδικής προεδρίας περιείχε πλήθος αναλυτικών αναφορών στο NATO (εν αντιθέσει με τις μάλλον επιλεκτικές αναφορές της Κολωνίας). Προέβλεπε το διάλογο, τη συνεργασία τη διαβούλευση NATO – Ε.Ε., αλλά και τον καθορισμό διακανονισμών που θα επέτρεπαν την εναργή συμμετοχή ευρωπαϊών νατοϊκών εταίρων, μη μελών της Ε.Ε..

ικανοποίησή του για τις προσφορές της Τουρκίας, της Νορβηγίας, της Πολωνίας και της Τσεχικής Δημοκρατίας, που θα διευρύνουν το διαθέσιμο δυναμικό για επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της Ε.Ε.». Ουσιαστικά στη Σύνοδο αυτή, βλέπουμε την προσπάθεια της Ε.Ε. να αποκτήσει πιο σταθερές σχέσεις με τρίτα ευρωπαϊκά κράτη τα οποία δεν ανήκαν στην Ε.Ε. καθώς επίσης και την προσπάθεια επανακαθορισμού με πιο σαφή και κατηγορηματικό τρόπο της άμεσης σχέσης της με το NATO. Η προσπάθεια της Ε.Ε. να γίνει πιο εξωστρεφής, υπαγορεύτηκε από την ανάγκη να επανακαθορισθεί η ταυτότητά της από τη στιγμή που το διεθνές περιβάλλον μεταβαλλόταν διαρκώς και οι πρωτοβουλίες που αναλάμβανε έφερναν νέα δεδομένα στο προσκήνιο, που θα έπρεπε να ενσωματώσει στο ευρωπαϊκό και στο παγκόσμιο σκηνικό.

Ακολουθεί το Συνέδριο Δέσμευσης Ικανοτήτων (Capabilities Commitment Conference, CCC) που πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 20 Νοεμβρίου του 2000 με σκοπό να βρεθούν οι τρόποι απόκτησης της δυνατότητας αυτονομίας δράσης που είχε αποφασισθεί στις προηγούμενες Συνόδους Κορυφής, με τον προσδιορισμό των δράσεων και των πηγών εκείνων μέσω των οποίων θα γινόταν προσπάθεια να αναβαθμιστούν οι έως τότε υπάρχοντες πόροι, οι επενδύσεις, ο τρόπος ανάπτυξης και ο συντονισμός για την απόκτηση ή βελτίωση των απαραίτητων στρατιωτικών δυνατοτήτων. Ταυτόχρονα, έχουμε τη δημιουργία του Force Catalogue (κατάλογος δυνάμεων) στον οποίο συμπεριλήφθηκαν οι δυνατότητες συμμετοχής και συνεισφοράς των κρατών – μελών (πλην Δανίας⁵³) καθώς επίσης και οι αντίστοιχες προτάσεις άλλων έξι χωρών. Στον κατάλογο καταγράφονταν οι απαραίτητες δυνάμεις για τη δημιουργία μιας Δύναμης Δράσης (Task Force) που θα είναι επιχειρησιακά λειτουργική και σε ετοιμότητα το 2003.

Ταυτόχρονα, το Συνέδριο προσθέτει ότι η επιτυχής υλοποίηση του Headline Goal θα ενισχύσει τόσο τις αμυντικές ικανότητες της Ε.Ε., όσο και αυτές του NATO μέσω της διασύνδεσης των δύο θεσμών (ΕΠΑΑ και NATO). Η διασύνδεση αυτή, θα μπορούσε επιπλέον να λειτουργήσει ως το εργαλείο το οποίο θα μπορούσε να αμβλύνει τις αντιδράσεις που υπήρχαν κυρίως από την πλευρά των Η.Π.Α. και

⁵³ Η Δανία αποφάσισε να αυτοεξαιρεθεί και να μην συνεισφέρει δυνάμεις. Δεν απέχει από το σύνολο των θεμάτων που αφορούν στην ΕΠΑΑ/ΚΠΑΑ αλλά μόνο από εκείνα που αφορούν στην άμυνα και έχουν στρατιωτικές διαστάσεις και συμμετέχει συνεπώς στις μη στρατιωτικές (civilian) επιχειρήσεις.

κατ' επέκταση του NATO και αφορούσε την αυτονόμηση σε θέματα άμυνας από την πλευρά των Ευρωπαίων εταίρων καθώς επίσης και την αποφυγή επικαλύψεων που θα μπορούσαν να προκύψουν σε πολλούς τομείς. Αυτή η τάση αυτονόμησης που υποστήριζε το NATO ότι επιδείκνυαν οι Ευρωπαίοι με τις «μονομερείς» αποφάσεις τους σε θέματα που αφορούσαν την αμυντική πολιτική, ήταν ένα μόνιμο σημείο τριβής μεταξύ των δύο θεσμών και προκαλούσε αντιδράσεις, οι οποίες κάθε φορά χρειαζόταν ιδιαίτερες προσπάθειες προκειμένου να γίνεται ξεκάθαρη και κατανοητή η στάση των Ευρωπαίων. Οι προσπάθειες αυτές απαιτούσαν το συντονισμό μεταξύ των δύο πλευρών και τη συνεργασία που προέκυπτε μέσα από συνεχές διάλογο και αμοιβαία προσπάθεια.

Το συνέδριο, ασχολήθηκε επίσης με ένα άλλο πολύ σοβαρό θέμα, το οποίο αφορούσε στη δυνατότητα απόκτησης μιας ολοκληρωμένης δύναμης κρούσης πλήρως επιχειρησιακή, η οποία προϋπέθετε την ύπαρξη ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών και ικανοτήτων, όπως είναι η ικανότητα διοίκησης και ελέγχου, συλλογής πληροφοριών και προηγμένων συστημάτων επικοινωνίας (C³I). Οι στρατιωτικές αυτές δυνατότητες, αποτελούν και το αδύνατο σημείο της Ε.Ε. καθόσον το τεχνολογικό χάσμα που υπάρχει μεταξύ Ε.Ε. και της άλλης πλευράς του Ατλαντικού, οδηγεί σε μια μονομερή υπεροπλία και είναι αυτό που έχει κάνει την πλάστιγγα να γέρνει προς τη μεριά του NATO σε ότι αφορά τη δυνατότητα ανάληψης αποστολών. Αυτό το γεγονός, οδήγησε το συνέδριο να προβεί στη διερεύνηση του κατά πόσο είναι εφικτή η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού επιχειρησιακού στρατηγείου, το οποίο θα είναι ανεξάρτητο από το NATO. Διερευνήθηκε επίσης η δυνατότητα πιστοποίησης κάποιου εκ των υπαρχόντων πολυεθνικών ή εθνικών στρατηγείων, πλην όμως, αυτό θα σήμαινε εξάρτηση από τους Νατοϊκούς πόρους, πράγμα που δεν επιθυμούσαν οι Ευρωπαίοι. Προκρίθηκε λοιπόν η λύση της αυτόνομης λειτουργίας ενός τέτοιου τύπου στρατηγείου, που θα έχει επιχειρησιακές δυνατότητες να αναλάβει αποστολή στα πλαίσια της ΕΠΑΑ,

χωρίς να ελέγχεται ουσιαστικά από το NATO τόσο για θέματα χρηματοδότησης, όσο και για θέματα διοίκησης και λειτουργίας⁵⁴.

Το ζήτημα των «στρατηγείων», ήταν μια από τις πιο βασικές διαστάσεις της ΕΠΑΑ και ένα πολύ καθοριστικό στοιχείο διαμόρφωσης των ευρωατλαντικών σχέσεων. Η δημιουργία ενός αυτόνομου ευρωπαϊκού επιχειρησιακού στρατηγείου ή η πρόσβαση στα ήδη υπάρχοντα πολυεθνικά στρατηγεία που υπήρχαν σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες, αποτέλεσε ένα θέμα με διαφορετικές ερμηνείες από τα δύο μέρη. Στο νέα στρατηγικό σχέδιο του NATO που διαμορφώθηκε στην Ουάσιγκτον το 1999, είχε αποφασισθεί η διασφάλιση πρόσβασης των Ευρωπαίων σε νατοϊκούς πόρους, αλλά με βασική προϋπόθεση αυτή του Νατοϊκού ελέγχου, εφόσον επικεφαλής της ευρωπαϊκής επιχείρησης θα τίθεται ο Ευρωπαίος Διοικητής του NATO (DSACEUR⁵⁵). Έτσι, ενώ φαινομενικά το NATO φάνηκε να υποστηρίζει την άποψη των Ευρωπαίων για τη δημιουργία ενός αυτόνομου στρατηγείου, ουσιαστικά κράτησε μια πιο μετριοπαθής και επιφυλακτική στάση απέναντι σε αυτές τις προθέσεις.

Ακολουθεί η Σύνοδος Κορυφής της Ε.Ε. στη Νίκαια το Δεκέμβριο του 2000, η οποία ήταν από τις πλέον σημαντικές στην ιστορία της Ε.Ε. καθώς έχουμε την για δεύτερη φορά τροποποίηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ μετά την πρώτη τροποποίηση στη Σύνοδο Κορυφής του Άμστερνταμ το 1997. Η Σύνοδος αυτή, έδωσε ουσιαστικά το πράσινο φως για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Δύναμης Ταχείας Αντίδρασης (European Rapid Reaction Force ERRF). Ταυτόχρονα, έχουμε πάλι τη διαβεβαίωση από πλευράς Ε.Ε. ότι δεν δημιουργείται από την ΕΠΑΑ «Ευρωπαϊκός Στρατός» και ότι το NATO παραμένει η βάση της συλλογικής άμυνας των μελών της Ε.Ε. και θα συνεχίσει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση των κρίσεων ενώ η δράση της εξαρτάται από την αντίστοιχη εμπλοκή του NATO. Στη Σύνοδο αυτή, έχουμε αναλυτικά στοιχεία σχετικά με τη δύναμη, τη συγκρότηση και την ανάπτυξη του στρατιωτικού δυναμικού που τίθενται στη

⁵⁴ Υπήρχε ήδη το – ευρωπαϊκό – στρατηγείο της Combined Joint Task Force του NATO το οποίο είχε παραχωρηθεί στη ΔΕΕ από το 1996 και θα μπορούσε, σύμφωνα με το NATO και τις Η.Π.Α. να λειτουργήσει εξίσου για την ΕΠΑΑ και την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Δύναμης. Πλην όμως, οι Ευρωπαίοι είχαν αποφασίσει να δημιουργήσουν εξ αρχής ένα νέο, εντελώς διακριτό στρατηγείο, γεγονός που ενίσχυσε τους φόβους των Νατοϊκών ότι οι Ευρωπαίοι είχαν τη βούληση να προχωρήσουν στη δημιουργία του «Ευρωπαϊκού NATO» και να αποδεσμευτούν από το NATO.

⁵⁵ Deputy Supreme Allied Commander Europe

διάθεση της Ε.Ε.. Εγκρίθηκαν τα αποτελέσματα της επεξεργασίας του καταλόγου και ορίστηκε ο αριθμός του απαιτούμενου προσωπικού και μέσων που θα έπρεπε να συνεισφέρουν οι χώρες. Επιπλέον, ολοκληρώθηκε η σύνταξη κειμένων που αφορούσαν στην οργάνωση και λειτουργία των μόνιμων στρατιωτικών δομών (της PSC, της MC και του MS⁵⁶) και συμπεριλήφθηκαν αποφάσεις για το μηχανισμό αξιολόγησης των στρατιωτικών δυνατοτήτων και την ενίσχυση της ικανότητας της Ε.Ε. στον τομέα των μη στρατιωτικών πτυχών της διαχείρισης κρίσεων. Στην ίδια Σύνοδο, έχουμε και την ενσωμάτωση των λειτουργιών της ΔΕΕ στην Ε.Ε. σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων.

Για πρώτη φορά, στα κείμενα της Προεδρίας, γίνεται αναφορά και στη δυνατότητα της Ε.Ε. να απαντά σε αιτήσεις διεθνών οργανισμών και να ανταποκρίνεται στις διεθνείς κρίσεις υπό την αιγίδα τους. Αυτό αποτελεί ένα πλεονέκτημα της Ε.Ε. σε σχέση με το ΝΑΤΟ και καταδεικνύει την έλλειψη που παρουσιάζει το ΝΑΤΟ σε θέματα πολιτικής διαχείρισης των κρίσεων που ξεκινάει από το γεγονός ότι το ΝΑΤΟ δημιουργήθηκε και δομήθηκε εξ αρχής ως ένας αμυντικός – στρατιωτικός οργανισμός προσανατολισμένος μόνο σε αυτή την κατεύθυνση, σε αντίθεση με την Ε.Ε. που είναι ένας πολιτικός οργανισμός και έχει τη δυνατότητα και τα πολιτικά μέσα να χειριστεί καλύτερα μια κρίση. Αυτό ενόχλησε κατά κάποιον τρόπο το ΝΑΤΟ, που πρόσφατα δεν είχε καταφέρει να αποσπάσει τη νομιμοποίηση που ζήτησε στο θέμα του Κοσσυφοπεδίου και να αποκτήσει έτσι και ηθική και πολιτική διάσταση ο τρόπος ενεργείας του.

Σε ότι αφορά στο θέμα των στρατηγείων που είχε ανοίξει στην προηγούμενη Σύνοδο Κορυφής, είχαμε την απόφαση ίδρυσης τέτοιου είδους επιχειρησιακών στρατηγείων σε ορισμένες περιπτώσεις, γεγονός που μάλλον δυσαρέστησε την άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Αυτό αποφασίστηκε να συμβεί σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η διεξαγωγή μιας επιχείρησης θα γινόταν χωρίς τη συνδρομή Νατοϊκών πόρων, επομένως η Ε.Ε. θα είχε την αποκλειστική ευθύνη διεξαγωγής της επιχείρησης και θα διεξήγαγε την επιχείρηση στηριζόμενη σε αποκλειστικά δικούς της πόρους, άρα από δικό της στρατηγείο. Σε αυτή την περίπτωση, η παρουσία

⁵⁶ Περαιτέρω επεξεργασία στους θεσμούς της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (PSC), της Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ (EUMC) και του Στρατιωτικού Προσωπικού (EUMS), με διευκρινίσεις για τη σύνθεση, τη δομή, τα καθήκοντα και τις λειτουργίες τους.

των εταίρων διασφαλιζόταν με την αποστολή συνδέσμων – παρατηρητών. Έτσι, η λήψη αποφάσεων σε αυτή την περίπτωση δεν συμπεριλάμβανε το NATO και ουσιαστικά αυτό που θεωρούσε το NATO ως αυτονόητο, το να έχει δηλαδή τη δυνατότητα να αποφασίσει αν θα εμπλακεί ή όχι σε μια επιχείρηση με αυτά τα χαρακτηριστικά, δεν ίσχυε σε αυτή την περίπτωση. Έχουμε λοιπόν ένα πολύ σοβαρό σημείο τριβής μεταξύ των δύο και τη δημιουργία ενός κλίματος καχυποψίας και διαφωνιών.

Επόμενη σημαντική στάση για την Ευρωπαϊκή άμυνα, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Λάακεν το Δεκέμβριο του 2001, με ενδιάμεσο στάση στο Γκέτεμποργκ της Σουηδίας στα τέλη Ιουνίου του 2000. Σε αυτό το σημείο, έχουμε την έγκριση για την επιχειρησιακή ικανότητα της ΕΠΑΑ και επίσημα αναγνωρίστηκε ότι η Ένωση είναι πλέον έτοιμη να διεξάγει επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συμβουλίου, «Χάρη στη συνέχιση της ανάπτυξης της ΕΠΑΑ, στην ενίσχυση των δυνατοτήτων της, στρατιωτικών και μη στρατιωτικών, και στη δημιουργία των καταλλήλων δομών, η Ένωση είναι πλέον σε θέση να αναλαμβάνει επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων. Η ανάπτυξη των μέσων και δυνατοτήτων που θα διαθέτει η Ένωση θα της επιτρέψει να αναλαμβάνει προοδευτικά όλο και πιο περίπλοκες επιχειρήσεις». Στην ίδια Σύνοδο Κορυφής, εγκρίθηκε το «σχέδιο δράσης επί των ευρωπαϊκών δυνατοτήτων⁵⁷» που προέκυψε από την ανάλυση των αξιολογήσεων σχετικά με τη δυνατότητα επίτευξης του Helsinki Headline Goal και η υλοποίησή του ξεκίνησε το Φεβρουάριο του 2002 από την τότε ισπανική προεδρία. Εν συνεχεία, έχουμε την έγκριση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις Βρυξέλλες το Δεκέμβριο του 2003, του κειμένου της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας⁵⁸ το οποίο συνιστά την πρώτη ολοκληρωμένη απόπειρα χάραξης ευρωπαϊκής στρατηγικής. Σε αυτό το κείμενο, αναγνωρίζονται ως κύριες μορφές απειλών η τρομοκρατία, η εξάπλωση των όπλων μαζικού ολέθρου, οι περιφερειακές συγκρούσεις, η αποσάθρωση του κράτους και το οργανωμένο έγκλημα.

⁵⁷ European Capabilities Action Plan – ECAP.

⁵⁸ Το κείμενο του Υπατου Εκπροσώπου J.A. Solana, *Secure Europe in a Better World* «Μία ασφαλής Ευρώπη σε έναν καλύτερο κόσμο» συζητήθηκε και, στην ουσία, συμφωνήθηκε κατά την σύνοδο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας υπό σύνθεση Πολιτικών Διευθυντών τον Νοέμβριο του 2003.

Ενώ στην αρχή του 2001 το Συμβούλιο είχε αναγνωρίσει τη δυνατότητα διεξαγωγής αποστολών Διαχείρισης Κρίσεως από την Ε.Ε., διαπίστωσε αργότερα ότι τα κριτήρια του «Headline Goal 2003» δεν είχαν επιτευχθεί μέχρι το Μάιο του 2003 και επομένως, αναγνωρίζοντας την αδυναμία εκπλήρωσής τους προχώρησε στην υιοθέτηση ενός νέου στόχου, του «Headline Goal 2010». Ο στόχος αυτός, συντάχθηκε από τον Ύπατο Εκπρόσωπο, υιοθετήθηκε από την Ένωση τον Ιούνιο του 2004 και διαφέρει από τον προηγούμενο τεθέντα στόχο στο ότι δεν εστιάζει καθόλου στους αριθμούς, αλλά επικεντρώνεται κυρίως σε ποιοτικά και όχι ποσοτικά χαρακτηριστικά. Η κεντρική του δέσμευση είναι «η ικανότητα μέχρι το 2010 της άμεσης και αποφασιστικής αντίδρασης στα πλαίσια όλου του φάσματος των επιχειρήσεων Διαχείρισης Κρίσεων από τη ΣΕΕ». Ο νέος αυτός στόχος, περιλαμβάνει τις κύριες παραμέτρους για την ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνατοτήτων με ορίζοντα το 2010 και εισάγει μια καινοτομία, τη δημιουργία των συγκροτημάτων μάχης ταχείας αντίδρασης (rapid reaction battle groups). Τα συγκροτήματα αυτά, ήταν της τάξης των 1.500 έως 2.220 ατόμων, που θα συμπεριελάμβαναν συνδυασμό όπλων ενισχυμένων με στοιχεία υποστήριξης μάχης, με ετοιμότητα ανάληψης αποστολής εντός 5 έως 30 ημερών από τη στιγμή που θα λαμβανόταν από το Συμβούλιο η απόφαση διεξαγωγής μιας επιχείρησης διαχείρισης κρίσης, ικανά να παραμένουν στο θέατρο επιχειρήσεων επί 30 ημέρες και δυνατότητα παραμονής τους μετά από ανεφοδιασμό για 120 ημέρες. Σύμφωνα με το στόχο, οι δυνάμεις αυτές δύνανται να ανταποκριθούν στις πιο δύσκολες και απαιτητικές αποστολές που καλύπτει το ευρύ φάσμα των αποστολών Πέτερσμπεργκ.

Ο καινούργιος Headline Goal 2010, λαμβάνοντας υπόψη και τα lessons learned που είχαν εξαχθεί από τις επιχειρήσεις που είχαν ήδη πραγματοποιηθεί από την Ε.Ε., εκφράζει την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας, την εξέλιξη του στρατηγικού περιβάλλοντος και της τεχνολογίας. Πατάει ουσιαστικά πάνω στις δυνατότητες και τους στόχους που είχαν καθορισθεί στο Ελσίνκι το 1999 και διαπιστώνει ότι θα πρέπει να δρομολογηθεί η κάλυψη των ελλείψεων που υφίστανται. Οι νέες δυνάμεις που αποφασίσθηκε να δημιουργηθούν, πρέπει να χαρακτηρίζονται από τη διαλειτουργικότητα, την ικανότητα ανάπτυξης και την

ικανότητα υποστήριξης (interoperability, deployability & sustainability⁵⁹). Η επίτευξη του Headline Goal 2010, εξαρτάται λοιπόν από το αν η Ένωση θα μπορέσει να αποκτήσει τέτοιου είδους δυνάμεις, διαλειτουργικές, ευέλικτες και ευκίνητες, κάνοντας ορθολογιστική χρήση των πόρων που διατίθενται. Με την ολοκλήρωση του Headline Goal 2010, η εκτίμηση ήταν ότι θα έχουν καλυφθεί το 75% των ελλείψεων και των υπολοίπων αναγκών ασφαλείας που προβλέπει η Ευρωπαϊκή Στρατιωτική Ασφαλείας. Οι υπόλοιπες ανάγκες και απαιτήσεις, θα καλύπτονταν μέσω ενός νέου στόχου μετά το 2010, ο οποίος θα συμβάδιζε με τη μελλοντική ανάπτυξη δυνατοτήτων και απαιτήσεων. Το δεύτερο εξάμηνο του 2009 στα πλαίσια της σουηδικής προεδρίας, έγινε μια προσέγγιση των προθέσεων υιοθέτησης ενός τέτοιου στόχου, αλλά δεν υπήρξε αντίστοιχη ανταπόκριση και η απόφαση μετατέθηκε για μεταγενέστερο χρόνο.

Παρά το γεγονός ότι ο στόχος του 2003 δεν είχε επιτευχθεί, αυτό σε καμία περίπτωση δε σημαίνει ούτε ότι είχε πλήρως εγκαταλειφθεί αλλά ούτε ότι είχαν επιλυθεί όλα τα σημεία τριβής στους κόλπους της Ένωσης για τους τρόπους εφαρμογής της ΕΠΑΑ. Η agenda του «Headline Goal 2003» υπήρχε, κάτι που αποδεικνύεται και από τη δήλωση του εκπροσώπου της γαλλικής Προεδρίας στο δεύτερο μισό του 2008, με την οποία υπενθύμιζε την ύπαρξη της ατζέντας του HG 2003⁶⁰.

1.6.1 Μη Στρατιωτικές Δυνατότητες

Έως τώρα, είδαμε ότι η Ε.Ε. σε ότι αφορά στον τομέα της άμυνας, ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με το στρατιωτικό σκέλος, χωρίς να λάβει υπόψη της την πολιτική διάσταση και τις αντίστοιχες προεκτάσεις που έχει. Μέσα από την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας, προέκυψε η ανάγκη να επανεξεταστεί το πλαίσιο «διαχείρισης κρίσεων», καθόσον το νέο σύγχρονο περιβάλλον και οι κάθε είδους νέου τύπου απειλές, απαιτούν ένα διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης, ο

⁵⁹ Η διαλειτουργικότητα (**interoperability**), ορίζεται ως η ικανότητα φιλίων ενόπλων δυνάμεων να εργασθούν και να λειτουργήσουν μαζί. Η ικανότητα ανάπτυξης (**deployability**), έχει σχέση με την ικανότητα κίνησης προσωπικού και υλικού στο θέατρο επιχειρήσεων. Η ικανότητα υποστήριξης (**sustainability**), έχει σχέση με την αμοιβαία υποστήριξη διοικητικής μέριμνας μεταξύ των αναπτυγμένων δυνάμεων (Παρίσης, 2010).

⁶⁰ Bernard Kouchner, "Opening Speech to EU---NATO Seminar", Paris, 7 July 2008 <http://www.nato.int/docu/speech/2008/s080707b.htm>

οποίος θα περιλαμβάνει συνδυασμό εργαλείων και μέσων που θα προέρχονται τόσο από το στρατιωτικό όσο και από το πολιτικό περιβάλλον. Έτσι, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τον Ιούνιο του 2002 ενέκρινε ένα νέο Σχέδιο Δράσης για την απόκτηση δυνατοτήτων μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων στα πλαίσια της ΕΠΑΑ (Action Plan for Civilian Aspects of ESPD) στο οποίο όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται μεταξύ άλλων, «η Ε.Ε. θα πρέπει να καταστεί πιο φιλόδοξη στους στόχους τους οποίους θέτει για μη στρατιωτική διαχείριση κρίσεων και αποτελεσματικότερη στην υλοποίησή τους⁶¹». Σε ότι αφορά τις μη στρατιωτικές δυνατότητες (civilian capabilities), αυτές κατά κύριο λόγο έχουν να κάνουν με τη χρήση ειδικά εκπαιδευμένων εμπειρογνομόνων οι οποίοι είναι σε θέση να εκτελέσουν αποστολές που ασχολούνται κυρίως με παρατήρηση ή συμβουλευτικό ρόλο σε επίπεδο διαχείρισης μιας διοικητικής ή εκτελεστικής δομής της ενδιαφερόμενης χώρας. Οι μη στρατιωτικές αυτές δυνατότητες, πολλές φορές απαιτούν και την παράλληλη χρήση στρατιωτικών δυνατοτήτων από κατάλληλα στρατιωτικά τμήματα ανάλογα την περίπτωση, κυρίως για λόγους προστασίας.

Προσπαθώντας να ανταποκριθεί στα παραπάνω, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 2004 αποφάσισε να θέσει για το 2008 τον «Πολιτικό Στόχο 2008» (Civilian Headline Goal 2008 – CHG 2008) ώστε να είναι εφικτή και η εμπλοκή των πολιτικών παραγόντων. Έτσι, σύμφωνα με αυτό το στόχο, ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2005 η πρώτη φάση σχεδιασμού των μη στρατιωτικών δυνατοτήτων, σε στενή συνεργασία με το Headline Goal 2010 που ασχολούταν με τις στρατιωτικές δυνατότητες. Τα κράτη – μέλη κλήθηκαν εκ νέου να συνεισφέρουν οικειοθελώς με προσωπικό υπέρ του CHG 2008, που αποτελούταν κυρίως από δικαστικούς, εισαγγελείς, αστυνομικούς, προσωπικό φυλακών και συνοριοφύλακες για αποστολές αστυνόμευσης, επιβολής του νόμου, διοίκησης σε πολιτικό επίπεδο και πολιτικής προστασίας⁶². Η συνεισφορά προσωπικού ήταν σε εθελοντική βάση και δεν υπήρχε σαφές θεσμικό πλαίσιο που να καθορίζει την υποχρεωτική συνεισφορά. Ο στόχος αφορούσε στη δυνατότητα

⁶¹ «The EU should become more ambitious in the goals which is set in civilian crisis management and more capable in delivering among them»

⁶² Προβλεπόταν ένα σύνολο 18200 ατόμων, όπως παρακάτω: 13265 αστυνομικοί, 2558 αξιωματούχοι για την επιβολή του νόμου, 1421 διοικητικοί, 764 άτομα εξειδικευμένα σε ζητήματα πολιτικής προστασίας καθώς και 198 παρατηρητές

ανάπτυξης υποστήριξης σε πολιτικό επίπεδο μέσα σε 30 ημέρες από τη λήψη απόφασης και η ανάπτυξη αυτή μπορούσε να γίνει είτε αυτόνομα είτε χωρίς να αποκλείεται και η παράλληλη ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων και μέσων. Αργότερα, σε διάσκεψη που έγινε το Νοέμβριο του 2007 για τη βελτίωση των μη στρατιωτικών δυνατοτήτων σε υπουργικό επίπεδο, διαπιστώθηκε ότι ο υπόψη στόχος είχε ολοκληρωθεί με απόλυτη επιτυχία αλλά υπήρχε ακόμα χώρος για περαιτέρω δράση. Γι αυτό το λόγο, αποφασίσθηκε να τεθεί ο νέος Κύριος Στόχος για το 2010, ο Civilian Headline Goal 2010, ο οποίος βασίσθηκε στα αποτελέσματα και στα συμπεράσματα του προηγούμενου στόχου καθώς επίσης και στην εμπειρία που αποκτήθηκε από αριθμό μη στρατιωτικών αποστολών που είχε ήδη αναλάβει να φέρει σε πέρας η Ε.Ε..

1.6.2 Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (Συνθήκη της Λισαβόνας)

Μια από τις πιο σημαντικές συνθήκες για το μέλλον της Ε.Ε. και κατ'επέκταση της αμυντικής διάστασης της Ένωσης, είναι η Συνθήκη της Λισαβόνας (γνωστή και ως η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη). Είναι μια διεθνής συνθήκη που τροποποιεί τις ιδρυτικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007 στη σύνοδο κορυφής της Λισαβόνας, στην οποία συμμετείχαν οι πολιτικοί αρχηγοί και οι υπουργοί εξωτερικών των κρατών μελών Ε.Ε.. Η Συνθήκη, υποκαθιστά το εγκαταλειφθέν «Ευρωπαϊκό Σύνταγμα», τροποποιώντας ειδικότερα τις υπάρχουσες (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας). Τα θέματα που αφορούν στην ΚΕΠΠΑ παραμένουν στον Τίτλο V, αλλά με διευρυμένο περιεχόμενο. Οι κυριότερες τροποποιήσεις σε ότι αφορά στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας ήταν:

- Η μετεξέλιξη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σε θεσμικό όργανο.
- Η δημιουργία θέσης Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, διετούς θητείας, που ουσιαστικά σήμανε και την κατάργηση της ανά εξάμηνο άσκησης της προεδρίας από τα κράτη μέλη.
- Η αναβάθμιση του Υπουργού Εξωτερικών της Ένωσης που προβλεπόταν στο σχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης, σε «Υπάτο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας».

- Η δημιουργία Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, η οποία θα απορροφήσει τη Γενική Διεύθυνση Εξωτερικών Σχέσεων και θα καλύπτει τις εξωτερικές οικονομικές σχέσεις, τις γεωγραφικές και θεματικές υποθέσεις, την ΚΕΠΠΑ και την πολιτικοστρατιωτική δομή για την ΚΠΑΑ.
- Ο καθορισμός με μεγαλύτερη σαφήνεια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (που από εδώ και πέρα μετονομάζεται σε Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας – ΚΠΑΑ), η διεύρυνση της ως προς τις αποστολές, η απόκτηση σαφέστερης προοπτικής να οδηγήσει στην κοινή άμυνα και η διεύρυνση των αποστολών για τις δυνάμεις της Ε.Ε. (αποστολές Petersberg). Οι αποστολές αυτές περιλαμβάνουν κοινές δράσεις αφοπλισμού, ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης, αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής επί στρατιωτικών θεμάτων, αποστολές πρόληψης των συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης, αποστολές μαχίμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για τη διαχείριση των κρίσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων. Όλες οι αποστολές αυτές μπορούν να συμβάλλουν στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, μεταξύ άλλων με τη στήριξη τρίτων χωρών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο έδαφός τους
- Η θεσμοθέτηση της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας (permanent structured cooperation) στο πλαίσιο της Ένωσης σύμφωνα με την οποία, τα κράτη μέλη που πληρούν υψηλότερα κριτήρια στρατιωτικών δυνατοτήτων έχουν αναλάβει δεσμευτικότερες υποχρεώσεις στον τομέα αυτό, ενόψει των πλέον απαιτητικών αποστολών.
- Η παροχή δυνατότητας ενισχυμένης συνεργασίας (enhanced cooperation), για θέματα που αναφέρονται και στην εξωτερική πολιτική και την ασφάλεια.
- Η πρόβλεψη ρήτρας αμοιβαίας συνδρομής, σύμφωνα με την οποία αν ένα κράτος μέλος δεχθεί ένοπλη επίθεση στο έδαφός του, τα άλλα κράτη μέλη οφείλουν να του παράσχουν βοήθεια και συνδρομή με όλα τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

➤ Η πρόβλεψη ρήτρας αλληλεγγύης, η οποία δηλώνει ότι η Ένωση και τα κράτη μέλη της ενεργούν από κοινού, με πνεύμα αλληλεγγύης, εάν ένα κράτος μέλος δεχθεί τρομοκρατική επίθεση ή πληγεί από φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή. Η Ένωση κινητοποιεί όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της, συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτικών μέσων που θέτουν στη διάθεσή της τα κράτη μέλη, για: (α) την πρόληψη τρομοκρατικής απειλής στο έδαφος των κρατών μελών, την προστασία των δημοκρατικών θεσμών και του άμαχου πληθυσμού από ενδεχόμενη τρομοκρατική επίθεση και την παροχή συνδρομής σε κράτος μέλος στο έδαφός του, μετά από αίτηση των πολιτικών του αρχών, σε περίπτωση τρομοκρατικής επίθεσης· και (β) την παροχή συνδρομής σε κράτος μέλος στο έδαφός του, μετά από αίτηση των πολιτικών του αρχών, σε περίπτωση φυσικής ή ανθρωπογενούς καταστροφής.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΤΟ ΝΑΤΟ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

2.1 ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization, NATO), γνωστός και ως Βορειοατλαντική Συμμαχία, είναι μια στρατιωτική αμυντική συμμαχία χωρών της Δύσης, που έχει σκοπό την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των χωρών – μελών σε διάφορους τομείς (στρατιωτικό, πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, μορφωτικό), την προώθηση των γεωπολιτικών συμφερόντων και την αποτροπή της ένοπλης επίθεσης εναντίον κάποιας χώρας – μέλους από άλλες⁶³. Απώτερος στόχος της δημιουργίας της συμμαχίας, ήταν να αποκτήσει η Δυτική Ευρώπη μια αίσθηση ασφάλειας έναντι της σοβιετικής απειλής, επικυρώνοντας έτσι και στο στρατιωτικό πεδίο τη διαίρεση της Γηραιάς Ηπείρου. Σύμφωνα με τον πρώτο Γενικό Γραμματέα του NATO, τον Άγγλο λόρδο Ισμέι (Ismay) το 1952, «ο σκοπός του NATO είναι να κρατά τους Αμερικανούς μέσα, τους Ρώσους έξω και τους Γερμανούς κάτω». Η συμμαχία αυτή υπογράφηκε τον Απρίλιο του 1949 στην Ουάσινγκτον από 12 χώρες της Ευρώπης και της βόρειας Αμερικής (Βέλγιο, Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Δανία, Η.Π.Α., Ισλανδία, Ιταλία, Καναδάς, Λουξεμβούργο, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία). Το 1952 προσχώρησαν στη συμμαχία η Ελλάδα και η Τουρκία και το 1955 η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Η προσχώρηση της τελευταίας προκάλεσε ως αντίδραση τη σύναψη του συμφώνου της Βαρσοβίας από τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης. Σήμερα, η Βορειοατλαντική Συμμαχία αριθμεί 28 χώρες μέλη.

Το ανώτατο όργανο του NATO είναι το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (North Atlantic Council), με έδρα τις Βρυξέλλες στο Βέλγιο. Αποτελεί το κύριο σώμα και αντιπροσωπεύεται από τους υπουργούς Εξωτερικών και Άμυνας των κρατών – μελών. Συνέρχεται δύο φορές το χρόνο, ενώ μία μόνιμη ομάδα είναι το εκτελεστικό του όργανο και συνέρχεται επί εβδομαδιαίας βάσης. Πρόεδρος του συμβουλίου είναι ο Γενικός Γραμματέας. Μία φορά κάθε δύο χρόνια διεξάγεται η Σύνοδος

⁶³ What is NATO? www.nato.int/welcome/intro_to_nato_en.pdf

κορυφής του NATO, στην οποία μετέχουν οι Αρχηγοί των Κρατών – Μελών (πρόεδροι και πρωθυπουργοί). Άλλο ανώτατο όργανο του NATO είναι η Στρατιωτική Επιτροπή (Military Committee), η οποία αποτελείται από τους Αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων (Α/ΓΕΕΘΑ) όλων των κρατών-μελών και συνέρχεται δύο φορές το χρόνο, ενώ άλλη μία μόνιμη ομάδα είναι το εκτελεστικό όργανο της Στρατιωτικής Επιτροπής και συνέρχεται επί εβδομαδιαίας βάσης⁶⁴.

2.2 ΤΟ NATO ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, σηματοδοτεί νέες εξελίξεις στο παγκόσμιο σύστημα. Τη στιγμή που έχουμε την προσπάθεια της Ε.Ε. να προσαρμοστεί στην καινούργια κατάσταση με την αρωγή που προσέφερε στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με απώτερο σκοπό τη σταθεροποίηση της κατάστασης, την ίδια στιγμή έχουμε την Αμερικανική πλευρά να προσπαθεί να επανακαθορίσει το λόγο ύπαρξης της Νατοϊκής συμμαχίας. Οι λόγοι για τους οποίους είχε δημιουργηθεί το NATO ως στρατιωτική συμμαχία παύουν να ισχύουν με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Έτσι, το NATO «μεταμορφώνεται» και ενισχύεται η πολιτική κυρίως διάσταση του οργανισμού. Αναλαμβάνει το ρόλο του σταθεροποιητικού παράγοντα στο υπό διαμόρφωση ευρωπαϊκό γεωπολιτικό περιβάλλον, δίνοντας έμφαση στην επίτευξη της διαλειτουργικότητας (interoperability), στην προώθηση μεταρρυθμίσεων στον αμυντικό τομέα και στην προσπάθεια για ενδυνάμωση της συνεργασίας όλων με κοινό στόχο την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας⁶⁵. Ο ψυχρός πόλεμος αποτέλεσε το κέλυφος μέσα στο οποίο αναπτύχθηκαν οι ευρωατλαντικές σχέσεις, όμως μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου άρχισε σταδιακά να διαφαίνεται ότι στην νέα τάξη πραγμάτων και χωρίς την παρουσία του κοινού κινδύνου, τα Αμερικανικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα διαφοροποιούνταν σε αρκετές περιπτώσεις από τα αντίστοιχα Ευρωπαϊκά. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την μεταβολή και των ευρωατλαντικών σχέσεων που πλέον δεν παρουσιάζονται ως ευθύγραμμες και οριζόντιες αλλά θεματικές και με διακυμάνσεις εξαρτημένες από τους κατά περίπτωση ειδικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τις επιταγές της Αμερικανικής

⁶⁴ <https://el.wikipedia.org/wiki/NATO>

⁶⁵ Ριζόπουλος Λάζαρος, «Επιχειρησιακή Συνεργασία NATO και Ευρωπαϊκής Ένωσης», Ερευνητική Έργασία, ΠΑΜΑΚ, 2012.

κυβέρνησης που έχει και την πρωτοκαθεδρία στο NATO, ως νέος στόχος του NATO ορίζεται η αποτροπή ενός πολέμου στο ευρωπαϊκό πεδίο και η προσπάθεια μεταλαμπάδευσης των δημοκρατικών αξιών και θεσμών που υποστηρίζει με θέρμη η φιλελεύθερη αμερικανική κοινωνία, στην περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί ότι με το πέρας του ψυχρού πολέμου, έχουμε δύο επικρατούσες ιδεολογίες στην Αμερική. Τον Φιλελεύθερο Ιδεαλισμό, οι οπαδοί του οποίου υποστηρίζουν το διεθνή παρεμβατισμό επιζητώντας ένα διευρυμένο ρόλο για τις Η.Π.Α. στη μεταψυχροπολεμική εποχή, υποστηρίζοντας ακόμα και στρατιωτικές επεμβάσεις υπό την προϋπόθεση ότι γίνονται για την υπηρεσία δημοκρατικών αξιών, την εξάπλωση της ελεύθερης οικονομίας και την προώθηση των αμερικανικών αξιών και τον Πολιτικό Ρεαλισμό, που είναι μια πιο συντηρητική ιδεολογία, που υποστηρίζει τις διεθνείς παρεμβάσεις μόνο όταν αυτές αφορούν θέματα ασφαλείας και διακυβεύονται εθνικά συμφέροντα.

Το NATO, προσπαθεί να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα και να ανταποκριθεί στις αυξημένες απαιτήσεις και αλλαγές και τη νέα αποστολή που φαίνεται να αναλαμβάνει με διάφορους τρόπους, με την υιοθέτηση διαφορετικών δογμάτων, τη διεύρυνση του ρόλου του, τη μεταβολή των πολιτικών του και τη διεύρυνση του πεδίου διαλόγου και συνεργασίας. Έχουμε λοιπόν την υιοθέτηση τριών διαφορετικών στρατηγικών δογμάτων από το NATO μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, που το ένα συμπλήρωνε το άλλο ανάλογα την επικρατούσα κατάσταση. Αξίζει να αναφερθεί ότι συνολικά έχουμε 7 συνολικά δόγματα που υιοθέτησε το NATO από την ίδρυσή του το 1949 και πριν από κάθε αναθεώρηση έχουμε πάντα κάποια αξιοσημείωτη μεταβολή στο διεθνές περιβάλλον και ουσιαστική μεταβολή στον ευρωατλαντικό χώρο⁶⁶. Παράλληλα με την αναθεώρηση του δόγματος, έχουμε και τη στρατιωτική αναδιάταξη των δυνάμεων του. Έως το 1991, οι στρατιωτικές δυνάμεις του NATO ήταν στατικές και προσανατολισμένες προς τον εξ ανατολών κίνδυνο στις χώρες μέλη του NATO, με αποστολή την αποτροπή και τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας. Από το

⁶⁶ Το 1991 είχαμε την αναθεώρηση του δόγματος του NATO μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το 1999 αναθεώρηση του δόγματος μετά το πρώτο κύμα διεύρυνσης του NATO στη μεταψυχροπολεμική περίοδο και το 2010 έχουμε την αναθεώρηση με στόχο να ανταποκριθεί στις αλλαγές της τελευταίας δεκαετίας αλλά και στη διεύρυνση του Οργανισμού από το 1999 και μετά.

1991 και μετά, έχουμε για πρώτη φορά παράλληλα με την αμυντική διάταξη και την εισαγωγή της ιδέας πραγματοποίησης αποστολών στην περιφέρεια σε περιορισμένη έκταση. Το 1999 και μετά, έχουμε τη ριζική μεταβολή στο έως τότε πλαίσιο και την εισαγωγή ως δυνατότητας αυτή της ανάληψης αποστολών σε οποιαδήποτε περιοχή του κόσμου, στα πλαίσια της υλοποίησης των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ ενώ ταυτόχρονα προωθείται η δυνατότητα εκτέλεσης επιχειρήσεων με τη χρήση αναπτυσσόμενων Στρατηγείων και δυνάμεων εντός και εκτός της περιοχής ευθύνης της Συμμαχίας.

Βλέπουμε λοιπόν τη διαρκή προσπάθεια του NATO να προσαρμοστεί στη νέα κατάσταση που προέκυψε μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και να προσπαθεί να δικαιολογήσει την ύπαρξή του ως ο υπέρτατος υπεύθυνος οργανισμός για την τήρηση της παγκόσμιας ασφάλειας και την εξασφάλιση της ευημερίας σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Η προσπάθεια αυτή, εκτός από τα όσα ήδη αναφέρθηκαν, ενισχύθηκε και από μια σειρά πρωτοβουλιών του NATO, που εκφράστηκαν κυρίως ως συνεργασίες με άλλους δρώντες υπό τη μορφή δημιουργίας αριθμού θεσμικών οργάνων. Έτσι, έχουμε αρχικά την ίδρυση του «Βόρειο – Ατλαντικού Συμβουλίου Συνεργασίας⁶⁷» το Δεκέμβριο του 1991, το οποίο και αντικαταστάθηκε από το «Ευρώ – Ατλαντικό Συμβούλιο Σύμπραξης» το 1997, που προσφέρει μια σημαντική συνεισφορά προς την κατεύθυνση μιας κοινής, Ευρω – Ατλαντικής κουλτούρας ασφαλείας που βασίζεται πάνω στον ενισχυμένο πολιτικό διάλογο και την πρακτική συνεργασία μεταξύ των Συμμάχων και των Εταίρων (με 26 Συμμάχους και 23 Εταίρους ως μέλη)⁶⁸. Ενδιάμεσα, το 1994, έχουμε επίσης με πρωτοβουλία του NATO τη δημιουργία της «Σύμπραξης για την Ειρήνη⁶⁹», στην οποία συμμετέχουν εκτός των χωρών μελών του NATO και 22 ακόμα χώρες της Ευρώπης και σχεδόν όλες οι χώρες που προέκυψαν από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Το πρόγραμμα της Σύμπραξης για την Ειρήνη,

⁶⁷ Το 1991, μετά από το τέλος του Ψυχρού πολέμου, το NATO δημιούργησε το Βόρειο-Ατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας (NACC) ως μέσο για την προσέγγιση κρατών που υπήρξαν μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας, όπως επίσης και εκείνων των νέων κρατών που δημιουργήθηκαν από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Αποτελούσε ένα φόρουμ που θα συγκέντρωνε τα νέα εταιρικά κράτη στα πλαίσια της Συμμαχίας για να συζητήσουν θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

⁶⁸ <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/greek/art5.html>

⁶⁹ Ένα πολύ σημαντικό πρόγραμμα διμερούς πρακτικής συνεργασίας, με στόχο τη δημιουργία εμπιστοσύνης μεταξύ του NATO και άλλες χώρες στην Ευρώπη και την πρώην Σοβιετική Ένωση.

συμβάλλει στην οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ του NATO και των μελών του, προετοιμάζει θεσμικά τη διεύρυνση της Συμμαχίας και τα υποψήφια κράτη με τις λειτουργίες και τους θεσμούς αυτής, ενισχύει το αίσθημα ασφάλειας και σταθερότητας ενώ ταυτόχρονα μειώνει αυτό της απομόνωσης των πρώην ανατολικών χωρών και τέλος, διευρύνει και προσδίδει μία νέα διάσταση στο προφίλ και τη λειτουργία του οργανισμού που μέχρι πρότινος λειτουργούσε πιο παραδοσιακά⁷⁰. Επιπλέον, συνεργάζονται σε θέματα άμυνας και ασφάλειας, ενώ οι στρατιωτικές δυνάμεις των συμμετεχόντων συνεργάζονται στενά στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας.

Ακολούθως, είχαμε το Συμβούλιο NATO – Ρωσίας (NATO – Russia Council – NRC), ένα οργανισμό που γεννήθηκε στη Σύνοδο κορυφής στη Ρώμη το 2002, που είναι ένας μηχανισμός διαβούλευσης, συναίνεσης, συνεργασίας, κοινών αποφάσεων και κοινής δράσης, στην οποία τα επιμέρους κράτη-μέλη του NATO και η Ρωσία εργάζονται ως ισότιμοι εταίροι σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων ασφαλείας κοινού ενδιαφέροντος. Αξίζει να αναφερθεί ότι, η λειτουργία του μηχανισμού αυτού έχει σταματήσει από την 1^η Απριλίου 2014, μετά από μονομερή απόφαση του NATO, λόγω της κρίσης που ξέσπασε στην Ουκρανία ενώ και στο παρελθόν και πιο συγκεκριμένα το 2008, είχαν ανασταλεί πολλές από τις λειτουργίες του λόγω της διένεξης της Ρωσίας με τη Γεωργία, οι οποίες όμως είχαν ενεργοποιηθεί ξανά την άνοιξη του 2009 μετά από απόφαση του συμβουλίου των Υπουργών Εξωτερικών των χωρών του NRC στην Κέρκυρα⁷¹.

Τέλος, αξίζει να αναφερθούν και κάποιες άλλες πρωτοβουλίες που έχουν αναπτυχθεί με βασικό πρωταγωνιστή το NATO και χώρες της Μεσογείου. Το NATO σε όλο το διάστημα της ύπαρξής του είχε μια μεσογειακή διάσταση. Όμως μόνον κατά το πολύ πρόσφατο παρελθόν η Συμμαχία άρχισε να δίνει σημασία και να αφιερώνει πόρους για να μετατρέψει την πλευρά αυτή της ατζέντας της σε τομέα με προτεραιότητα. Κατά τη διαδικασία αυτή, το NATO αύξησε τις προσδοκίες αναφορικά με τον μελλοντικό του ρόλο στην ευρύτερη Μέση Ανατολή, συμπεριλαμβάνοντας και εικασίες γύρω από μελλοντικούς ρόλους στο ζήτημα της

⁷⁰ Ριζόπουλος Λάζαρος, «Επιχειρησιακή Συνεργασία NATO και Ευρωπαϊκής Ένωσης», Ερευνητική Εργασία, ΠΑΜΑΚ, 2012.

⁷¹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm?

σταθεροποίησης του Ιράκ και ακόμη της επίτευξης ειρήνης στην Ισραηλινό-παλαιστινιακή σύγκρουση, κάτι που ίσως να είναι δύσκολο να επιτευχθεί. Έτσι, σήμερα έχουμε περάσει στην Τρίτη φάση της σχέσης του NATO με τις Μεσογειακές χώρες που δεν είναι μέλη του οργανισμού. Η τρίτη αυτή φάση εξελίχθηκε κατά τέτοιο τρόπο έτσι ώστε η ευρύτερη Μεσογειακή πολιτική του NATO να χωρίζεται σε τρεις πυλώνες, δηλαδή τον Μεσογειακό Διάλογο (NATO Mediterranean Dialogue)⁷², την Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης (Istanbul Cooperation Initiative⁷³) και την ανάμειξη της Συμμαχίας στο Ιράκ^{74,75}. Εύλογα λοιπόν μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι ο αρχικός στόχος του NATO στη μεταψυχροπολεμική εποχή, που ήταν να καταρριφθούν οι φραγμοί μεταξύ δύσης και ανατολής και να οικοδομηθεί η ασφάλεια μέσω του διαλόγου και της συνεργασίας με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, σε μεγάλο βαθμό μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει επιτευχθεί⁷⁶.

2.3 ΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΑ ΔΟΓΜΑΤΑ ΤΟΥ NATO ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

2.3.1 Το Στρατηγικό Δόγμα του 1991

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι που τέθηκαν από το NATO από τη μέρα δημιουργίας του, ήταν αμυντικής φύσεως και κατευθύνονταν προς τη Σοβιετική Ένωση και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Αποσκοπούσαν στην αποτροπή του εξ ανατολών προερχόμενου κινδύνου και βασιζόταν στη στρατιωτική ισχύ και στην ισχύ που παρείχε η κατοχή του πυρηνικού οπλοστασίου. Προβλεπόταν επίσης

⁷² Ο κυρίαρχος στόχος του NATO ήταν να διαλύσει τη δυσπιστία γύρω από τους αντικειμενικούς του στόχους και να προωθήσει μια καλύτερη κατανόηση της Συμμαχίας στα κράτη του Μεσογειακού Διαλόγου.

⁷³ Ο στόχος της είναι να εγκαθιδρύσει συνεργατικές σχέσεις με τα κράτη της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και ειδικά με μέλη σε ατομικό επίπεδο του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (GCC). Σε γενικές γραμμές, η ICI ακολουθεί τη λογική του ενισχυμένου Μεσογειακού Διαλόγου, εστιάζοντας πάνω σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος όπως είναι η συνεργασία στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η αμυντική μεταρρύθμιση και η κοινή εξάσκηση.

⁷⁴ Οι Σύμμαχοι συμφώνησαν στην Σύνοδο Κορυφής της Κωνσταντινούπολης να βοηθήσουν το Ιράκ με την εκπαίδευση των δυνάμεων ασφαλείας του.

⁷⁵ Από έρευνα του Carlo Masala, ερευνητή στο Κολέγιο Άμυνας του NATO στη Ρώμη για την εξέλιξη της πολιτικής του NATO απέναντι στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή αναρτημένο στο <http://www.nreviewato.int/docu//2005/issue4/greek/art1.html>

⁷⁶ Νικόλαος Ντούβας, " NATO --- Ευρωπαϊκή Ένωση. Ρόλος --- Προοπτικές ", Ομιλία στη ΣΕΕΘΑ, 2007

προωθημένη άμυνα και στατική αμυντική διάταξη, με την παρουσία ισχυρών δυνάμεων προσανατολισμένων προς την πλευρά των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Με τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και την αντίστοιχη αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης στις επιμέρους δημοκρατίες, ο λόγος ύπαρξης του NATO έπαψε να υπάρχει και για να συνεχίσει να υπάρχει, έπρεπε να βρεθεί ένα νέο πεδίο δράσης. Στο νέο δόγμα που συντάχθηκε και αποφασίστηκε, εξακολουθούσε να αποτελεί βασικό στόχο και προτεραιότητα του NATO η διατήρηση μιας συνολικής στρατηγικής ισορροπίας στην Ευρώπη. Βασική επιδίωξη θα αποτελούσε η έναρξη διαλόγου και η συνεργασία με όλα τα κράτη της Ευρώπης που θα αποσκοπούσε στην αποτελεσματικότερη διαφύλαξη της ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή και την ενίσχυση της σταθερότητας. Το νέο δόγμα, προέβλεπε ακόμη τη μείωση των συμβατικών στρατιωτικών δυνατοτήτων, ικανών όμως να ανταπεξέλθουν σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή και να προβάλουν αποτελεσματική άμυνα αν απειλούταν η συμμαχία. Γίνεται επίσης για πρώτη φορά αναφορά στην ανάπτυξη μιας Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφαλείας, η οποία θα ενίσχυε το ρόλο και την ευθύνη των ευρωπαϊκών κρατών για την ασφάλειά τους. Ταυτόχρονα, έχουμε μια ουσιαστική αναδιάρθρωση των δυνάμεων του NATO με σκοπό την έγκαιρη και αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων και την αποτροπή συγκρούσεων, που μπορούσαν να επηρεάσουν την ασφάλεια των μελών του. Αποφασίζεται επίσης η διατήρηση ενός σημαντικά μειωμένου πυρηνικού οπλοστασίου, ο σκοπός της ύπαρξής του όμως θα ήταν καθαρά αποτρεπτικός και θα εξασφάλιζε στη συμμαχία τη δυνατότητα μέσω της κατοχής του να διασφαλίζει την ειρήνη. Τέλος, αποφασίστηκε η λειτουργία του NATO ως βήμα διαβουλεύσεων και συντονισμού των προσπαθειών των μελών του για την αντιμετώπιση ευρύτερων κινδύνων που απειλούσαν την ασφάλεια της Συμμαχίας, όπως η διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής και η τρομοκρατία.

Για πρώτη φορά, έχουμε την εμπλοκή του NATO σε δραστηριότητες με άλλους διεθνείς δρώντες καθώς επίσης και τη δυνατότητα κάποιου κράτους – μέλους να μην συμμετέχει σε κάποια δραστηριότητα που είχε αποφασισθεί από τη Συμμαχία. Το κυριότερο όμως είναι ότι το NATO, σταμάτησε το σχεδιασμό επιχειρήσεων εναντίον ενός καθορισμένου αντιπάλου και έθεσε ως άμεση προτεραιότητα τη διαχείριση κρίσεων και την αποκατάσταση της σταθερότητας,

αφού «επιχειρήθηκε μια μετατόπιση από την εκτίμηση απειλής (*threat assessment*) στην εκτίμηση κινδύνου (*risk assessment*^{77, 78})».

2.3.2 Το Στρατηγικό Δόγμα του 1999

Το 1999, τα 50χρονα του NATO είχαν γιορτασθεί υπό τη σκιά της πολεμικής εμπλοκής της Συμμαχίας στη Σερβία χάριν του Κοσσυφοπεδίου. Ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία, έφερε νέα δεδομένα τα οποία δεν είχαν προβλεφθεί από τη Συμμαχία. Κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Ουάσιγκτον τον Απρίλιο 1999, οι σύμμαχοι ενέκριναν μια στρατηγική εξοπλισμού της Συμμαχίας για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των ευκαιριών ασφάλειας του 21ου αιώνα, καθώς και για την διαχείριση της μελλοντικής πολιτικής και στρατιωτικής της εξέλιξης. Η έκδοση του δόγματος του 1999, όπως και η προηγούμενη από αυτή, αποτελεί επίσημη δήλωση των αντικειμενικών στόχων της Συμμαχίας και παρέχει κατευθύνσεις ανώτατου επιπέδου πάνω στα πολιτικά και στρατιωτικά μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη τους. Καθορίζει επίσης τα θεμελιώδη καθήκοντα ασφάλειας της Συμμαχίας, τόσο όσον αφορά στη συλλογική άμυνα, η οποία αποτελούσε το επίκεντρο της Συμμαχίας από την ίδρυση της, όσο και σχετικά με τις νέες δραστηριότητες στους τομείς της διαχείρισης κρίσεων και της σύμπραξης που αναλαμβάνει η Συμμαχία για την ενίσχυση της ασφάλειας και της σταθερότητας της ευρωατλαντικής περιοχής.

Όσον αφορά στους κίνδυνους, το νέο δόγμα επιβεβαιώνει το συμπέρασμα της Στρατηγικής Αντίληψης του 1991 ότι η απειλή γενικού πολέμου στην Ευρώπη είχε ουσιαστικά εκλείψει αλλά υπήρχαν άλλοι κίνδυνοι και δυσκολίες που αντιμετώπιζαν τα μέλη της Συμμαχίας καθώς και άλλα κράτη της ευρωατλαντικής περιοχής, όπως εθνικές συγκρούσεις, η παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η πολιτική αστάθεια, οι εύθραυστες οικονομίες και η διάδοση πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων και μέσων εξαπόλυσης τους.

⁷⁷ Robert Mc Calla, «NATO's persistence after the cold war», 1996, p. 449.

⁷⁸ Most important, NATO has ceased planning for operations against a clearly defined adversary and has taken as its primary purposes crisis management and promoting international stability, as seen in its shift from threat assessment to risk assessment.

Τα βασικά στοιχεία νέας Στρατηγικής Αντίληψης σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής του NATO στην Washington D.C το 1999, ήταν η διατήρηση του υπερατλαντικού δεσμού (τονίζεται το αδιαίρετο της Ευρωπαϊκής και Βόρειο – Αμερικανικής ασφάλειας και συνεπώς τη σημασία μιας ισχυρής και δυναμικής σύμπραξης μεταξύ Ευρώπης και Βόρειας Αμερικής), η συντήρηση αποτελεσματικών στρατιωτικών δυνατοτήτων, η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας στο πλαίσιο της Συμμαχίας βάσει των αποφάσεων που ελήφθησαν από τους Υπουργούς Εξωτερικών στην Σύνοδο Κορυφής του NATO στο Βερολίνο το 1996, η πρόληψη συγκρούσεων και η διαχείριση κρίσεων, η περεταίρω διεύρυνση της Συμμαχίας και ορίζεται επίσης ότι η Συμμαχία θα διατηρήσει, για το προβλέψιμο μέλλον, ένα κατάλληλο συνδυασμό πυρηνικών και συμβατικών δυνάμεων με βάση στην Ευρώπη, οι οποίες θα ανανεώνονται όταν κρίνεται απαραίτητο, «στο κατώτατο επαρκές επίπεδο». Επίσης, προκειμένου να ενισχυθεί η ασφάλεια και σταθερότητα στην ευρωατλαντική περιοχή, σε ότι αφορά στη διαχείριση κρίσεων υπογραμμίζεται ότι πρέπει να υπάρχει ετοιμότητα, ανάλογα με την περίπτωση και με συναίνεση, σύμφωνα με το Άρθρο 7 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον, για συμβολή στην αποτελεσματική πρόληψη συγκρούσεων και ανάληψη ενεργού δράσης στη διαχείριση κρίσεων συμπεριλαμβανομένων επιχειρήσεων αντιμετώπισης κρίσεων (οι επιχειρήσεις αντιμετώπισης κρίσεων, όπως αυτές στην Βοσνία, το Κοσσυφοπέδιο και την Λιβύη, έδειξαν ότι το NATO συμβάλει στην ευρωατλαντική ειρήνη και ασφάλεια). Τέλος, υπήρξε η δέσμευση για παροχή ευρείας σύμπραξης, συνεργασίας και διαλόγου με άλλες χώρες στην ευρωατλαντική περιοχή με στόχο την αύξηση της διαφάνειας, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της ικανότητας ανάληψης κοινής δράσης με τη Συμμαχία.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ Ε.Ε. – ΝΑΤΟ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Όπως διαπιστώνεται από τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί, τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και το ΝΑΤΟ, βρίσκονται σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Τα νέα γεωπολιτικά δεδομένα, οι ταχύτατες ανακατατάξεις των τελευταίων ετών του 20ου αιώνα και οι εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία, λειτούργησαν ως καταλύτης στις θεσμικές και πολιτικές εξελίξεις στο εσωτερικό των δύο μεγάλων θεσμών επηρεάζοντας κι αναδιαμορφώνοντας άρδην τις ευρωατλαντικές σχέσεις και το πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ τους. Η στροφή του ενδιαφέροντος των Η.Π.Α. που αποτελούν το πιο ισχυρό μέλος της βορειοατλαντικής συμμαχίας προς το Νότιο Ειρηνικό, η εμφάνιση των νέων αναδυόμενων οικονομιών και η ολοένα αυξανόμενη ισχύς τους σε όλους τους τομείς, η προσπάθεια των χωρών της Ν.Α Ασίας να αποκτήσουν πυρηνικά και ο αγώνας δρόμου που έχουν επιδοθεί προκειμένου να ξεπεράσει η μια την άλλη, αλλά πάνω από όλα, η οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις Η.Π.Α. και με τη μορφή ντόμινο παρέσυρε στο διάβα της όλες τις χώρες τη μια μετά την άλλη, έφερε νέα δεδομένα και μετέβαλλε ριζικά τις ισορροπίες.

Οι παραδοσιακές μορφές απειλών που είχαν να αντιμετωπίσουν όλα τα κράτη, έδωσαν τη θέση τους σε νέου τύπου απειλές ασύμμετρης μορφής, οι οποίες κατά κανόνα προέρχονται πλέον από μη κρατικούς δρώντες. Η τρομοκρατία, είναι η κυριότερη μορφή απειλής που όπως θα αναφερθεί και παρακάτω, άλλαξε τον παγκόσμιο χάρτη και αποτέλεσε σημείο τομής στη διεθνή πολιτική σκηνή. Άλλες σύγχρονες μορφές απειλών, είναι η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, το οργανωμένο έγκλημα, ο κυβερνοπόλεμος, καθώς επίσης και οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής.

Η συνεργασία μεταξύ των δύο θεσμών σε θέματα άμυνας και ασφάλειας που είχε ξεκινήσει από τα πρώτα χρόνια δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης με διάφορες μορφές, πέρασε από διάφορα στάδια και έχουν γίνει πολύ σημαντικά βήματα μέχρι σήμερα. Το καθεστώς συνεργασίας, καθορίζεται κάθε φορά από την κατάσταση που επικρατεί στο διεθνές περιβάλλον. Υπάρχει διαχρονικά μια πολύ στενή σχέση συνεργασίας, που πέρασε όμως μέσα από διάφορες φάσεις η οποία

διαπιστώνεται από τη μέχρι σήμερα συνεργασία σε επιχειρήσεις που διεξήγαγε η Ε.Ε. στο πλαίσιο της Berlin Plus. Στα πρώτα στάδια της συνεργασίας, επικράτησε μια κατάσταση καχυποψίας, αντιθέσεων, ανησυχιών και αμφιβολιών. Από την ώρα όμως που η ευρωπαϊκή αμυντική συνεργασία μπήκε σε μια συνεχώς επιταχυνόμενη δυναμική πορεία, οι Η.Π.Α., ως οι κύριοι εκφραστές του NATO αντέδρασαν άμεσα και ουσιαστικά. Όπως αναφέρει και ο Daniel Keohane, Η διαδικασία της συνεργασίας υποστηρίχτηκε φαινομενικά από την Ουάσιγκτον, υπό τρεις προϋποθέσεις (καλούμενη ως «η πολιτική των τριών D» εκφρασμένη από τη μετέπειτα Υπουργό Εξωτερικών των Η.Π.Α. Madeleine Albright⁷⁹):

✓ no de-coupling of the US from Europe: την αποφυγή αποδέσμευσης της ΕΠΑΑ από το NATO.

✓ no discrimination against non-EU NATO members (such as Turkey) τον μη αποκλεισμό των ευρωπαϊκών μελών του NATO, μη μελών της Ε.Ε., από την διαδικασία διαμόρφωσης της ΕΠΑΑ και την πλήρη και ισότιμη συμμετοχή τους στις επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων της Ε.Ε..

✓ no duplication of NATO assets (such as military planning headquarters) αποφυγή δημιουργίας δυνάμεων και απόκτηση μέσων, πλέον των υπαρχόντων εθνικών ή νατοϊκών.

3.1 BERLIN PLUS

3.1.1 Η Σχέση της Ε.Ε. με το NATO (Συμφωνία Βερολίνου – Βρυξελλών 1996 και Σύνοδος Κορυφής NATO στην Ουάσιγκτον τον Απρίλιο του 1999)

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η συμφωνία που επιτεύχθηκε κατά τη διάρκεια της συνόδου του NATO στο Βερολίνο το 1996, είχε σαν αποτέλεσμα την προώθηση και υποστήριξη από την πλευρά του NATO μιας Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (ESDI)⁸⁰ η οποία όμως θα ήταν υπό τον έλεγχο του και θα υπήρχε στενή σχέση εξάρτησης από τον οργανισμό. Στη συνάντηση στο Βερολίνο,

⁷⁹ Madeline K. Albright, 'The right balance will secure NATO's future', Financial Times, 7 December 1998.

⁸⁰ European Security and Defense Identity

λήφθηκαν αποφάσεις σχετικά με τη συνεργασία Ε.Ε. – NATO και ειδικώς οι αναφερόμενες στη διάθεση των μέσων της Ατλαντικής Συμμαχίας στην Ένωση, για επιχειρήσεις που διεξάγονται από την τελευταία. Οι ρυθμίσεις που συμφωνήθηκαν περιλαμβάνουν τα παρακάτω στοιχεία:

✚ Την εξασφαλισμένη πρόσβαση της Ε.Ε. στις δυνατότητες σχεδιασμού του NATO οι οποίες μπορούν να συνεισφέρουν στο στρατιωτικό σχεδιασμό επιχειρήσεων υπό τη διοίκηση της Ε.Ε..

✚ Την προϋπόθεση ότι θα παρασχεθούν στην Ε.Ε. προκαθορισμένες Νατοϊκές δυνατότητες καθώς και κοινό υλικό για χρήση στις επιχειρήσεις υπό τη διοίκησή της.

✚ Τον προσδιορισμό μιας σειράς ευρωπαϊκών επιλογών διοίκησης, για επιχειρήσεις υπό τη διοίκηση της Ε.Ε., αναπτύσσοντας περαιτέρω το ρόλο του DSACEUR⁸¹ (Συμμαχικός Διοικητής Επιχειρήσεων) ούτως ώστε να δοθεί σε αυτόν η δυνατότητα να ασκήσει πλήρως και αποτελεσματικά τα ευρωπαϊκά του καθήκοντα.

✚ Την περαιτέρω προσαρμογή του συστήματος αμυντικού σχεδιασμού του NATO, ούτως ώστε να ενσωματώνει πληρέστερα τη δυνατότητα εκχώρησης δυνάμεων για επιχειρήσεις υπό τη διοίκηση τη Ε.Ε..

✚ Το NATO θα προχωρούσε σε καθορισμό δυνάμεων προς παραχώρηση στη ΔΕΕ με δική του σχετική απόφαση, με δυνατότητα ελέγχου και παρακολούθησης της χρήσης τους και διατηρούσε το δικαίωμα επανάκλησής τους αν εμφανιζόταν σχετική ανάγκη.

✚ Η ΔΕΕ αποκτούσε πρόσβαση στη νεοσύστατη CJFT⁸² (ακόμη ήταν σχέδιο) και στο αρχηγείο της, στοιχείο που απομάκρυνε την περίπτωση και την επικάλυψη των πόρων και δυνάμεων.

⁸¹ Deputy Supreme Allied Commander Europe

⁸² Combined Joint Task Force

✚ Δυνατότητα συμμετοχής στις επιχειρήσεις ΔΕΕ θα είχαν όλοι οι Ευρωπαίοι εταίροι του NATO, κι αν μην ήταν μέλη της ΕΕ ή της ΔΕΕ (συμπεριλαμβάνεται έτσι η Τουρκία).

Μέσα από αυτή τη συμφωνία, γίνεται σαφές ότι το NATO θα παραμείνει το κεντρικό πλαίσιο αναφοράς για την επίτευξη των κοινών στόχων ασφάλειας στον ευρωατλαντικό χώρο και η σχέση ΔΕΕ – NATO στη διαχείριση κρίσεων θα είναι ξεκάθαρη και θα χαρακτηρίζεται από «πλήρη διαφάνεια». Επιπλέον, έχουμε την πλήρη παραδοχή της πρωτοκαθεδρίας του NATO ως ο βασικός αμυντικός οργανισμός για την ευρωπαϊκή ήπειρο και την επαναβεβαίωση του κρίσιμου ρόλου των Η.Π.Α. στη μεταψυχροπολεμική Ευρώπη. Εξίσου σημαντικό στοιχείο της συμφωνίας και μάλιστα αποτέλεσμα σκληρών διαπραγματεύσεων αποτελεί η ύπαρξη «μίας, ενιαίας, πολυεθνικής δομής που θα σέβεται την αρχή της ενότητας διοικήσεως».⁸³ Οι πόροι που θα αποσπά η ΔΕΕ από το NATO, δεν θα περιορίζουν σε καμία περίπτωση τις δυνατότητες της Ατλαντικής Συμμαχίας. Ουσιαστικά, αποτελεί πλέον δεδομένο ότι δεν θα υπάρξει ένα δεύτερο NATO και επομένως οι δομές και οι στρατιωτικές ικανότητες θα παραμείνουν αδιαίρετες και δεν θα συνυπάρχουν δύο μέρη, ένα που θα ανταποκρίνεται στο άρθρο 5 της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (συλλογική ασφάλεια) κι ένα για τις υπόλοιπες επιχειρήσεις. Ως τελικό συμπέρασμα από αυτή τη συμφωνία, μπορούμε να πούμε ότι προκύπτει από τη μια πλευρά για πρώτη φορά από την ίδρυσή της, η καταγραφή της ΔΕΕ ως ένας αποτελεσματικός στρατιωτικός οργανισμός – έστω και για τη διεξαγωγή περιορισμένων Petersberg Tasks – ενώ από την άλλη πλευρά, επαναβεβαιώνεται ο διατλαντικός δεσμός και διασφαλίζεται η «πρωτοκαθεδρία» του NATO ως κατεξοχήν αμυντικού οργανισμού για την ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η συμφωνία αυτή είναι γνωστή ως Berlin Plus και βασίζεται τόσο στις προαναφερθείσες αποφάσεις του Βερολίνου όσο και σε αυτές της Συνόδου Κορυφής του NATO στην Ουάσιγκτον τον Απρίλιο του 1999. Η συμφωνία και τα καθοριζόμενα σε αυτή, επεκτάθηκαν και στις επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων που θα εκτελούνταν υπό την ηγεσία της Ε.Ε. στα πλαίσια της ΕΠΑΑ. Το

⁸³ Meeting of the NA Council, Final Communiqué (par.8), 1996.

«Ανακοινωθέν της Ουάσιγκτον⁸⁴» φέρει τον τίτλο «Μια Συμμαχία για τον 21ο αιώνα», περιέχει τρία άρθρα (8, 9, 10) για τη συνεργασία μεταξύ της Ατλαντικής Συμμαχίας και της Ε.Ε., και σύμφωνα με το άρθρο 10, η Ένωση θα έχει άμεση πρόσβαση στη στρατιωτική δομή της Συμμαχίας για αυτόνομες ενέργειες στις οποίες το ΝΑΤΟ δεν θα εμπλέκεται στρατιωτικά στο σύνολο του. Στο παραπάνω άρθρο, έγινε ειδική μνεία στις αποφάσεις του Βερολίνου και όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται: *«Στη βάση των παραπάνω αρχών και οικοδομώντας στις αποφάσεις του Βερολίνου, είμαστε συνεπώς έτοιμοι να προσδιορίσουμε και να υιοθετήσουμε τις απαραίτητες διευθετήσεις για τη γρήγορη πρόσβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο συλλογικό υλικό και δυνατότητες της Συμμαχίας, για επιχειρήσεις στις οποίες η Συμμαχία στο σύνολο της δε συμμετέχει στρατιωτικά ως Συμμαχία»*. Το άρθρο αυτό, είναι το προοίμιο των συζητήσεων για πρακτικά στρατιωτικά ζητήματα ανάπτυξης της Ευρωατλαντικής σχέσης και ειδικά της δυνατότητας πρόσβασης της Ε.Ε. σε μέσα και δυνατότητες του ΝΑΤΟ.

Όπως βλέπουμε, η τελική συμφωνία «Berlin Plus» αποτελείται ουσιαστικά από μια σειρά θεσμικών διακανονισμών μεταξύ των δύο οργανισμών, με την οποία επιτρέπεται η ανταλλαγή πληροφοριών με ασφάλεια και καθορίζεται κυρίως και ο τρόπος διάθεσης των Νατοϊκών μέσων. Η τελική συμφωνία που ήταν αναγκαία για να επισημοποιηθεί αυτή η σχέση συνέπεσε με τη «Συμφωνία Ε.Ε. – ΝΑΤΟ για την Ασφάλεια των Πληροφοριών» της 12ης Μαρτίου 2003 και κατέστη έτσι δυνατή η ολοκλήρωση του συνολικό πακέτου των ρυθμίσεων «Berlin Plus». Η «Συμφωνία- Πλαίσιο» αποτελείται από μια ανταλλαγή επιστολών μεταξύ του Υπατου Εκπροσώπου της Ε.Ε. και του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ και συνοδεύτηκε από την έκδοση αντίστοιχου δελτίου τύπου στις 17 Μαρτίου 2003, δηλαδή ακριβώς πριν από τη δρομολόγηση της ευρωπαϊκής επιχείρησης «Concordia⁸⁵» στις 31 Μαρτίου 2003 και η οποία απαίτησε από το ΝΑΤΟ δυνάμεις και μέσα σχεδιασμού.

⁸⁴ “An Alliance for the 21ST Century”, Washigton Summit Communique, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C., on 24 April 1999

⁸⁵ Η επιχείρηση «Concordia», αποτελεί το πρώτο παράδειγμα επιτυχημένης συνεργασίας μεταξύ του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε. μετά την αποδοχή των ρυθμίσεων «Berlin Plus». Αποτελεί ιστορικά την πρώτη επιχειρησιακή αποστολή της Ένωσης και αφορά στην εφαρμογή της Συμφωνίας-Πλαίσιο της Οχρίδας (Αύγουστος 2001) για την πρόληψη του πολέμου στην πρώην Γιουγκοσλαβία

3.1.2 Προϋποθέσεις και Διαδικασίες Συνεργασίας Ε.Ε. και ΝΑΤΟ – Να Γνωρίσει ο Ένας τον Άλλον

Από το 1999 έως το 2003, παρουσιάστηκαν πολλά προβλήματα τα οποία και καθυστέρησαν την επίτευξη οριστικής συμφωνίας μεταξύ Ε.Ε. και ΝΑΤΟ. Παρά τα προβλήματα όμως αυτά, οι σχέσεις μεταξύ των δύο θεσμών αναπτύχθηκαν περαιτέρω μέσω αποφάσεων που λήφθηκαν από τους δύο οργανισμούς. Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της εργασίας αυτής, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999, ως στόχος των σχέσεων μεταξύ Ε.Ε. και ΝΑΤΟ, τέθηκε τόσο η εξασφάλιση αποτελεσματικής διαβούλευσης, συνεργασίας και διαφάνειας σε ότι αφορά στην κατάλληλη ανταπόκριση επί στρατιωτικών θεμάτων σε περίοδο κρίσης όσο και στην αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων αυτών. Στη Σύνοδο Κορυφής της Ε.Ε. στη Νίκαια το Δεκέμβριο του 2000, αποφασίσθηκε αριθμός λεπτομερειών που αφορούν σε μόνιμες ρυθμίσεις για διαβούλευση και συνεργασία Ε.Ε. – ΝΑΤΟ. Σύμφωνα με αυτές, «η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει εγγυημένη και μόνιμη πρόσβαση στο δυναμικό σχεδιασμού του ΝΑΤΟ, όταν αυτή εξετάζει τις δυνατότητες για την ανάληψη επιχείρησης, καθώς και για την πραγματοποίηση του επιχειρησιακού σχεδιασμού μιας επιχείρησης κατά την οποία χρησιμοποιούνται τα μέσα και το δυναμικό του ΝΑΤΟ».

Στη Σύνοδο της Νίκαιας επίσης, σε συνέχεια της Συνόδου Κορυφής στο Ελσίνκι, καθορίστηκαν λεπτομερώς και οι περιπτώσεις διαβουλεύσεων και συνεργασίας Ε.Ε. – ΝΑΤΟ εκτός περιόδων κρίσης και σε περίοδο κρίσης. Σε ότι αφορά τη διαβούλευση εκτός περιόδων κρίσης, καθιερώνεται ένα είδος τακτικού διαλόγου μεταξύ των δύο θεσμών, ο οποίος θα συνεισφέρει μέσω μιας ειλικρινούς διαβούλευσης, στη συνεργασία και τη διαφάνεια. Ο θεσμοθετημένος πλέον αυτός διάλογος, θα λάμβανε χώρα ιδίως μέσω συνεδριάσεων μεταξύ της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ) της Ε.Ε. και του Βορειο – Ατλαντικού Συμβουλίου (ΒΑΣ), καθώς επίσης και σε υπουργικό επίπεδο, με συχνότητα τουλάχιστον μιας συνεδρίασης ανά Προεδρία της Ε.Ε.. Στο ίδιο πλαίσιο, προβλέπονται αντίστοιχα επαφές μεταξύ των Γενικών Γραμματέων ή μεταξύ του Αναπληρωτή Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ για τις πολιτικές υποθέσεις και του αρμοδίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα ΚΕΠΑΑ, μεταξύ της διεθνούς γραμματείας του ΝΑΤΟ και των υπηρεσιών της Γραμματείας του Συμβουλίου οι οποίες ασχολούνται

με την ΚΕΠΑΑ καθώς και μεταξύ των εμπειρογνομώνων του Στρατιωτικού Επιτελείου της Ε.Ε. και των ομολόγων τους στα επιτελεία του ΝΑΤΟ.

Αντίστοιχα, σε περίοδο κρίσης, κατά την αρχική φάση μιας κρίσης, θα εντείνονται οι επαφές και οι συνεδριάσεις, ενδεχομένως και σε υπουργικό επίπεδο. Επίσης, καθορίστηκαν οι διαδικασίες που θα ακολουθούνταν από τα μόνιμα πολιτικά και στρατιωτικά όργανα των δύο οργανισμών. Στην περίπτωση επιχείρησης για την οποία απαιτείται η προσφυγή στα μέσα και το δυναμικό του ΝΑΤΟ, η ΕΠΑ, με βάση τις γνώμες και τις συστάσεις της Στρατιωτικής Επιτροπής, απευθύνει μέσω αυτής στον διοικητή της επιχείρησης, τις στρατηγικές οδηγίες που θα του επιτρέψουν να εκπονήσει τα απαιτούμενα για την επιχείρηση έγγραφα σχεδιασμού, κάνοντας χρήση της εγγυημένης πρόσβασης στο δυναμικό σχεδιασμού του ΝΑΤΟ. Τα εν λόγω έγγραφα σχεδιασμού υποβάλλονται στην ΕΠΑ προς έγκριση.

Εμπειρογνώμονες των δύο οργανισμών, σε διασύνδεση με τον DSACEUR, θα συνεδριάζουν για να προσδιορίσουν τα προ-εντοπισμένα μέσα και το δυναμικό του ΝΑΤΟ. Μόλις αυτά προσδιορισθούν, η ΕΕ θα διαβιβάζει σχετικό αίτημα στο ΝΑΤΟ. Η εκχώρηση των μέσων και του δυναμικού που θα χρησιμοποιηθούν στην επιχείρηση της Ε.Ε., καθώς και οι λεπτομέρειες της διάθεσής τους, συμπεριλαμβανομένων των ενδεχομένων όρων ανάκλησης, καθορίζονται κατά τη διάρκεια συνεδρίασης των ΕΠΑ και ΒΑΣ. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης, η χρησιμοποίηση των μέσων και του δυναμικού του ΝΑΤΟ θα αποτελεί αντικείμενο ενημέρωσης της Συμμαχίας.

3.1.3 Τελικές Ρυθμίσεις – Ανάπτυξη της Συνεργασίας

Όπως είδαμε έως τώρα, η διαδικασία δημιουργίας μιας σχέσης συνεργασίας που θα είχε ως βάση την εμπιστοσύνη και την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των δύο θεσμών, ξεκίνησε από τη δεκαετία του 90 μέσω της συνεργασίας του ΝΑΤΟ με τη ΔΕΕ⁸⁶, συνεχίστηκε και αργότερα με διάφορα «σκαμπανεβάσματα» και φτάσαμε στο τέλος του 2000, που η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ έχουν πλέον εγκαθιδρύσει επίσημες σχέσεις και συνεργάζονται στενά

⁸⁶ Από την 1 Ιανουαρίου 2002, οι αρμοδιότητες της ΔΕΕ αναλήφθηκαν από την Ε.Ε.

σε ότι αφορά τα θέματα ασφάλειας και άμυνας. Ακολούθως, έχουμε την αποδοχή από την Ε.Ε. του καλουμένου «Κειμένου των Βρυξελών» στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Οκτωβρίου 2002 και μετά μια πολύ σημαντική εξέλιξη, που συνέβη στις 16 Δεκεμβρίου του 2002 όταν και εγκρίθηκε η «Διακήρυξη της Ε.Ε. – NATO για την ΕΠΑΑ (NATO-EU Declaration on ESDP)». Με αυτήν, είχαμε την επανεπιβεβαίωση τόσο της πρόσβασης της Ένωσης στις δυνατότητες και τα μέσα του NATO όσο και στις αρχές που διέπουν τη στρατηγική συνεργασία μεταξύ των δύο.

Κατόπιν, υπεγράφη στις 14 Μαρτίου από το Γενικό Γραμματέα του NATO και τον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών – ως προεδρεύον του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης - η συμφωνία που αφορά στην «Ασφάλεια της Πληροφόρησης (NATO – EU Agreement on Security of Information)». Η συμφωνία αυτή αναφέρεται στον τρόπο και στους μηχανισμούς που είναι απαραίτητοι για τη διαφύλαξη απορρήτων πληροφοριών που θα διακινούνται μεταξύ των δύο θεσμών. Και τέλος, φτάνουμε στην υιοθέτηση στις 17 Μαρτίου 2003 των αποκαλούμενων ως «Berlin Plus» διευθετήσεων, που ρυθμίζουν συνολικά τη στρατηγική σύμπραξη NATO – Ε.Ε.. Με τις νέες αυτές ρυθμίσεις διευθετήθηκαν συνολικά και καθορίστηκαν τα παρακάτω:

α. Η Ε.Ε. οφείλει να παρέχει τη δυνατότητα συμμετοχής στα κράτη-μέλη του NATO που δεν είναι μέλη της Ένωσης στις επιχειρήσεις τις οποίες ηγείται η ίδια.

β. Το NATO και η Ε.Ε. δεσμεύτηκαν μέσω της υπογραφής κατάλληλων συμφωνιών στη διασφάλιση της αποτελεσματικής και ταχείας ανάληψης δράσης για τη διαχείριση μίας κρίσης.

γ. Εξασφαλίστηκε η δυνατότητα πρόσβασης και χρήσης από την Ε.Ε. των δυνάμεων σχεδιασμού του NATO, με την παρουσία κλιμακίου της Ένωσης στο Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE) στο Βέλγιο. Ταυτόχρονα το NATO δεσμεύτηκε να συνεισφέρει και να παρέχει κάθε δυνατή βοήθεια στην Ε.Ε. σε ότι αφορά το σχεδιασμό μιας επιχείρησης και την πρόσβαση της τελευταίας στα νατοϊκά μέσα.

δ. Ενισχύθηκε ο ρόλος του Deputy SACEUR σε ότι αφορά τη διοίκηση μίας επιχείρησης.

ε. Επισημάνθηκε η δυνατότητα να παρασχεθούν στην Ε.Ε. καθορισμένες νατοϊκές δυνατότητες, υλικό και μέσα για χρήση στις επιχειρήσεις υπό τη διοίκηση της Ε.Ε., με τη δυνατότητα βέβαια ανάκλησης τους αν απαιτηθεί.

στ. Τονίστηκε η ανάγκη προσαρμογής και ανάπτυξης των στρατιωτικών δυνατοτήτων και συστημάτων των κρατών-μελών και των δύο οργανισμών κατά τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται και να ενισχύεται η διαλειτουργικότητα και δια-συνδεσιμότητα τους και να ενσωματώνονται πληρέστερα στις επιχειρήσεις είτε του NATO είτε της Ε.Ε..

Έχουμε λοιπόν μια ορατή ανάπτυξη της στρατηγικής σύμπραξης μεταξύ Ε.Ε. και NATO και το από αποτέλεσμα των παραπάνω συμφωνιών, πέρα από τα όσα αναφέρθηκαν και αφορούν τους διάφορους τομείς συνεργασίας, την εγκαθίδρυση των κατάλληλων δομών και πλαισίων και του καθορισμού των διαδικασιών και όρων συνέργειας και σύμπραξης μεταξύ Ε.Ε. και NATO, ήταν να καταστεί δυνατή η ανάληψη από την Ευρωπαϊκή Ένωση της ευθύνης της επιχείρησης «Concordia» για τη διατήρηση της ειρήνης στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ) την 1η Απριλίου 2003, μιας ευθύνης που μέχρι τότε την είχε το NATO. Ήταν η πρώτη ιστορικά στρατιωτική επιχείρηση της Ε.Ε. που πραγματοποιήθηκε και έγινε με τη χρησιμοποίηση μέσων και δυνατοτήτων του NATO. Η επιχείρηση αυτή και η μεταβίβαση της ευθύνης από το NATO ήταν το χαρακτηριστικό παράδειγμα του τι μπορεί να πετύχει η συνεργασία και τι δυνατότητες υπάρχουν όταν χρησιμοποιούνται ορθολογιστικά με υπομονή, επιμονή και αποφασιστικότητα όλα τα εργαλεία που διαθέτει η παγκόσμια κοινότητα.

3.2 ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΣΜΩΝ

Από τα έως τώρα αναφερόμενα, διαπιστώνεται ότι, η προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποκτήσει ικανότητες και δυνατότητες που θα την καταστήσουν ικανή να αντιμετωπίζει θέματα ασφάλειας και άμυνας, πέρασε από πολλά στάδια. Παρά το γεγονός όμως πως ότι η προσπάθεια αυτή της Ε.Ε. κατά βάση αναπτύχθηκε συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά με το NATO και παρά

το γεγονός επίσης ότι η ανάπτυξη αυτών των δυνατοτήτων για αυτονομία θα ωφελούσε το NATO και θα συντελούσε στην εδραίωση του αισθήματος της παγκόσμιας ασφάλειας και σταθερότητας από τη στιγμή που οι δύο θεσμοί αποτελούν τους κυρίαρχους πόλους, εμφανίσθηκαν πολλά εμπόδια κατά την προσπάθεια υλοποίησης των συμφωνηθέντων από τις διάφορες συνθήκες που υπογράφηκαν μεταξύ των δύο θεσμών.

Τα προβλήματα που εμφανίστηκαν στο προσκήνιο και έκαναν την εφαρμογή των απαιτούμενων και συμφωνηθέντων δύσκολη, είχαν τις ρίζες τους και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Από τη μια πλευρά, υπήρχαν προβλήματα μεταξύ των ευρωπαϊκών εταίρων που είχαν τη βάση τους στη διαφορά ισχύος που υπήρχε μεταξύ τους και στα διαφορετικά συμφέροντα και στόχους που επιδίωκαν. Η Γαλλία, είχε την πρωτοκαθεδρία στα θέματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και θεωρούταν ο «μπροστάρης» σε θέματα προώθησης κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής. Ας μην ξεχνάμε ότι η Γαλλία είχε το συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη, από τη στιγμή που κατείχε πυρηνικό οπλοστάσιο, είχε τη δυνατότητα επέκτασης των στρατιωτικών δραστηριοτήτων της στο διάστημα και ασκούσε τόσο στρατιωτική όσο και πολιτική επιρροή στις πρώην αποικίες της. Επομένως, η Ευρώπη θεωρούταν ως πολλαπλασιαστής ισχύος για την υλοποίηση των Γαλλικών φιλοδοξιών των συμφερόντων και επιδιώξεων της⁸⁷.

Η Γερμανία αντίστοιχα, θεωρούσε τη συμμετοχή της στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ως το θεμέλιο λίθο για την αποκατάσταση της εθνικής κυριαρχίας της, την επιστροφή της χώρας στη διεθνή πολιτική σκηνή και εν τέλει, την αποκατάσταση της εθνικής της ταυτότητας. Επιπλέον, επεδίωκε και να παραμείνει άθικτη και η ατλαντική συμμαχία, καθώς το NATO θεωρούταν ως ο ακρογωνιαίος λίθος της Γερμανικής ασφάλειας και το κλειδί για την αποδοχή της επανένωσής της από την υπόλοιπη Ευρώπη.

Σε ότι αφορά τα Βρετανικά συμφέροντα και τον τρόπο δράσης της Μεγάλης Βρετανίας, θα πρέπει να επισημανθεί πως ουσιαστικά, η χώρα ήταν ο

⁸⁷ Οι Γαλλικές επιδιώξεις και φιλοδοξίες, κινούνταν γύρω από: τη μόνιμη διευθέτηση του Γερμανικού ζητήματος, τη σταθερότητα στον ευρωπαϊκό χώρο, την άσκηση ηγεμονίας σε αυτόν, τη στρατηγική αυτονόμηση από τις Η.Π.Α. και τέλος, τη συλλογική έκφραση του Γαλλικού μεγαλείου (Πανάς, 2008)..

«αντιπρόσωπος» των Η.Π.Α. στην Ευρώπη. Η ειδική σχέση που επιδίωξε και τελικά πέτυχε να έχει με τις Η.Π.Α., εξελίχθηκε στη μεγαλύτερη μεταπολεμική στρατηγική της Μεγάλης Βρετανίας. Η ειδική αυτή σχέση, είχε ξεκινήσει από το Β'ΠΠ και είχε κάνει τον Winston Churchill να δηλώσει *«η Βρετανία είναι μαζί με τους ευρωπαίους, αλλά όχι ένας από αυτούς»*. Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη σήμερα, υπάρχουν αρκετές επιφυλάξεις για το αν τελικά η Μεγάλη Βρετανία επιθυμεί την ευρωπαϊκή αμυντική ολοκλήρωση για να προσεγγίσει την Ε.Ε. ή για να την υπονομεύσει εκ των έσω.

Από την άλλη, όπως είναι γνωστό, ο ευρωατλαντικός χώρος αποτελούσε προνομιακό πεδίο δράσης του NATO από το τέλος του Β'ΠΠ και μετά. Η προσπάθεια αυτονόμησης των ευρωπαίων εταίρων σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, ερμηνεύτηκε από ορισμένους νατοϊκούς κύκλους ως προσπάθεια υποβάθμισης του NATO και δημιουργίας ενός αντιστοίχου αμυντικού οργανισμού που σαν τελικό αποτέλεσμα θα είχε την εν τέλει οριστική αμφισβήτηση του NATO. Έτσι, ενώ η προσπάθεια που έκαναν οι ευρωπαίοι να αποκτήσουν σύγχρονες αμυντικές δυνατότητες και ικανότητες έτυχαν γενικότερα θετικής αποδοχής από την ατλαντική συμμαχία, ταυτόχρονα υπέβασκε ο φόβος και η καχυποψία.

Χρειάστηκε να περάσει αρκετός καιρός προκειμένου να αρθούν τα όποια εμπόδια έβαζε ο ένας στο δρόμο του άλλου και να μπορέσει να δημιουργηθεί μια σχέση αμοιβαίας κατανόησης και εμπιστοσύνης. Οι ευρωπαίοι εταίροι προσανατολίστηκαν κυρίως στις αποστολές Petersberg και χρειάστηκε να δοθούν διαβεβαιώσεις προς την άλλη πλευρά του ατλαντικού από πολλούς διπλωματικούς κύκλους μέχρι τελικά να αρθούν οι όποιες επιφυλάξεις και να πειστούν οι σύμμαχοι ότι οι προσπάθειες της Ε.Ε. δεν είχαν σκοπό την αυτονόμηση αλλά την υιοθέτηση ενός πλαισίου συνέργειας και συνεργασίας μεταξύ Ε.Ε. και NATO.

3.2.1 Τουρκία – Δανία. Δύο Αγκάθια στην Πορεία Συνεργασίας Ε.Ε. & NATO

Από τα πρώτα στάδια διεξαγωγής του διαλόγου μεταξύ των δύο θεσμών προκειμένου να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο συνεργασίας στον τομέα άμυνας και ασφάλειας, η Τουρκία, ήταν ένας παράγοντας που δρώντας είτε στο προσκήνιο είτε στο παρασκήνιο, έφερνε αντιρρήσεις και έθετε συνεχώς σοβαρά εμπόδια στην

ομαλή διεξαγωγή των συζητήσεων και των διαδικασιών διαλόγου που ήταν σε εξέλιξη. Η θέση της Τουρκίας ήταν ότι, οποιαδήποτε προσπάθεια ανάπτυξης ενιαίας ευρωπαϊκής ασφάλειας, θα έπρεπε να συμβεί εντός των νατοϊκών πλαισίων. Ως φιλοατλαντικό κράτος, επιδίωξε να εξασφαλίσει ότι οποιαδήποτε προσπάθεια ανάπτυξης του ευρωπαϊκού πυλώνα ασφαλείας, δεν θα αντικαθιστούσε το ΝΑΤΟ, καθώς μέχρι τότε είχε καταφέρει να εκφράζει τις απόψεις της για τις ευρωπαϊκές υποθέσεις μέσω του ΝΑΤΟ και της ΔΕΕ και δεν ήταν πρόθυμη σε καμία περίπτωση να διαταραχτεί το έως τότε διαμορφωμένο status quo που προφανώς την ευνοούσε. Κρίνεται σκόπιμο να υπενθυμιστεί όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, ότι η Τουρκία, ως «συνδεδεμένο» μέλος της ΔΕΕ, απολάμβανε όλα τα προνόμια όπως τα πλήρη μέλη. Είχε δικαίωμα συμμετοχής σε όλα τα όργανα και στις διαδικασίες λειτουργίας, λήψεως αποφάσεων, σχεδιάσεως και συμμετοχής σε επιχειρήσεις. Η άσκηση «βέτο», ήταν η μόνη δυνατότητα που δεν είχε. Με την ενσωμάτωση της ΔΕΕ στην Ένωση, την ανάληψη των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων από την Ε.Ε. και την αλλαγή του καθεστώτος για τα μη κράτη-μέλη της Ε.Ε., περιοριζόνταν οι επιλογές και οι δυνατότητές της και έβγαινε ουσιαστικά χαμένη καθώς δεν θα είχε λόγο σε θέματα που πιθανό να επηρέαζαν τα ζωτικά της συμφέροντα.

Το θέμα που προέβαλλε, ήταν κυρίως αυτό της ανησυχίας για τη δυνατότητα υπεράσπισης των εθνικών και γεωπολιτικών της συμφερόντων σε περίπτωση που αποφασιζόταν η διεξαγωγή επιχείρησης κοντά στα σύνορά της χωρίς να ερωτηθεί καν η ίδια. Το άλλο θέμα που έθετε, ήταν αυτό κατά το οποίο θα υπήρχε ένταση ή ακόμα και σύρραξη με χώρα μέλος της Ε.Ε. και του ΝΑΤΟ – φωτογραφίζοντας ουσιαστικά την Ελλάδα - και στην πιθανότητα να εμπλακεί σε αυτήν η Ε.Ε., εις βάρος πάντα της Τουρκίας. Θέτοντας λοιπόν αυτούς τους προβληματισμούς της, αρνούταν να δώσει τη συγκατάθεσή της στο ΝΑΤΟ για οποιαδήποτε συνεργασία με την Ε.Ε. σε θέματα άμυνας και ασφάλειας και ειδικά σε αυτό της πρόσβασης της Ε.Ε. σε πόρους του ΝΑΤΟ. Αποδεχόταν μόνο την κατά περίπτωση εξέταση και τη συνακόλουθη παροχή ή άρνηση του ΝΑΤΟ και όχι την ύπαρξη διακανονισμού που θα εξασφάλιζε την πρόσβαση στην Ε.Ε. σε μόνιμη βάση. Την αρνητική στάση της Τουρκίας ενίσχυε και η θέση της Ε.Ε., όπως διαμορφωνόταν σε όλα τα σχετικά κείμενα και δεν παρείχε τη δυνατότητα πλήρους συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τις επιχειρήσεις της ΕΠΑΑ σε

μη μέλη της Ένωσης. Από την πλευρά της η Τουρκία ζητούσε τη δυνατότητα πλήρους συμμετοχής της για επιχειρήσεις στα σύνορά της.

Τα προβλήματα αυτά, έδειξαν να ξεπερνιούνται με αμοιβαίες παραχωρήσεις και αντίστοιχες προσπάθειες συμβιβασμού μεταξύ Ελλάδας⁸⁸ και Τουρκίας. Το Δεκέμβριο του 2001 Ε.Ε. και Τουρκία φάνηκαν να «ξεφεύγουν από το αδιέξοδο στη διαφωνία τους ως προς τα ευρωπαϊκά σχέδια για μία δύναμη ταχείας αντίδρασης» (BBC News, Turkey “deal” on rapid reaction force). Η Τουρκία επισήμως ήρε το βέτο της για τη σχετική συμφωνία Ε.Ε. και ΝΑΤΟ. Ωστόσο, σύμφωνα με διπλωματικές πηγές, στο διακανονισμό, γνωστό ως Συμφωνία της Άγκυρας (Ankara Document), συμπεριλαμβανόταν γραπτή υπόσχεση από την Ε.Ε. ότι δε θα εμπλακεί σε συγκρούσεις μεταξύ συμμάχων ΝΑΤΟ.

Αν και φάνηκε να ξεπερνιέται η κρίση που προκλήθηκε από την Τουρκία, αυτή συνεχίστηκε αυτή τη φορά από την άρνηση της Ελλάδας και το μπλοκάρισμα της απόφασης της Ε.Ε. στη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Λάακεν το Δεκέμβριο του 2001 για διαβούλευση με την Τουρκία, διότι κατά αυτόν τον τρόπο δινόταν στην Τουρκία μια ιδιαίτερη θέση για ένα εκτός Ε.Ε. μέλος του ΝΑΤΟ καθώς και σημαντικός ρόλος για αποφάσεις που αφορούσαν περιοχές ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα της Ελλάδας. Τα προβλήματα τελικά διευθετήθηκαν και ο αμοιβαίος συμβιβασμός μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας επιτεύχθηκε λίγους μήνες αργότερα και περιελήφθη στα Συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης το Δεκέμβριο 2002. Και οι δύο χώρες αναμφισβήτητα βρέθηκαν κάτω από έντονες πιέσεις και αναγκάστηκαν να κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις. Την επομένη του συμβιβασμού η ΕΠΑΑ κατέστη επιχειρησιακή, επιτρέποντας στην Ε.Ε. να αναλάβει τον Απρίλιο του 2003 την πρώτη ανεξάρτητη επιχείρηση στην ΠΓΔΜ, η οποία πλέον μετονομάστηκε σε «EUFOR Concordia».

Ένα ακόμα πρόβλημα προς την υλοποίηση της συνεργασίας και την κατεύθυνση της κοινής ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας, ήταν η στάση της

⁸⁸ Η Ελλάδα με τη σειρά της άσκησε το βέτο της και μπλόκαρε απόφαση του ΝΑΤΟ σύμφωνα με την οποία η Συμμαχία προσέφερε την προστασία της στην Τουρκία.

Δανίας, η οποία έχει αποσυρθεί και συνεχίζει να αυτοεξαιρείται από τη συμμετοχή της στην προπαρασκευή και υλοποίηση αποφάσεων και δράσεων της Ε.Ε. οι οποίες συνδέονται με θέματα άμυνας, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι εμποδίζει την ανάπτυξη στενότερης συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών στον τομέα αυτό. Αυτό σημαίνει ότι πρακτικά απέχει από όλες τις αποφάσεις και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων τέτοιου είδους, ενώ αυτονόητο είναι ότι απέχει και από τη χρηματοδότηση οποιασδήποτε επιχείρησης. Συμμετέχει μόνο σε αποφάσεις και δράσεις που αφορούν μη στρατιωτικές επιχειρήσεις (civilian). Ουσιαστικά η αποχή της Δανίας δεν είναι τόσο μεγάλο πρόβλημα, πλην όμως, τραυματίζει τον τομέα της ενότητας και σπάει το αρραγές μέτωπο που απαιτείται για την υλοποίηση που οραματίστηκε η Ε.Ε. για ενιαία ευρωπαϊκή άμυνα.

3.2.2 2003 – 2007: Τα Ταραχώδη Χρόνια

Παρά τη διευθέτηση του πλαισίου συνεργασίας και συνέργειας που επιτεύχθηκε μεταξύ των δύο οργανισμών μετά τη «Διακήρυξη της Ε.Ε. – NATO για την ΕΠΑΑ» και την επιτυχημένη υλοποίηση της επιχείρησης «EUFOR Concordia», η σχέση μεταξύ τους φάνηκε να διαταράσσεται και τα εθνικά συμφέροντα υπερίσχυσαν αυτών που είχαν συμφωνηθεί μεταξύ των δύο. Η εξυπηρέτηση μικροπολιτικών σκοπιμοτήτων στο εσωτερικό ιδίως των μεγάλων δυνάμεων της Ε.Ε., αποτέλεσε τροχοπέδη στα όσα είχαν μόλις πριν λίγο καιρό υιοθετηθεί με κοινές αποφάσεις. Φάνηκε έτσι το κενό που υπήρχε στο όλο οικοδόμημα της συνεργασίας που είχε χτιστεί μετά από τόσες προσπάθειες και από τους δύο εταίρους. Το εποικοδομητικό πνεύμα που λογικά θα έπρεπε να είχε αποκτηθεί μετά την επιτυχημένη πρώτη εφαρμογή του μηχανισμού Berlin Plus στην επιχείρηση «EUFOR Concordia» στην ΠΓΔΜ, είχε ήδη θρυμματιστεί από διασπάσεις που προκλήθηκαν από τις αντιρρήσεις ορισμένων ευρωπαϊκών κρατών σχετικά με την εισβολή των Η.Π.Α. στο Ιράκ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στα τέλη Απριλίου του 2003, τέσσερις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις που είχαν σοβαρές αντιρρήσεις για την αμερικανική εισβολή – Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία και Λουξεμβούργο – να προτείνουν τη σύσταση ενός ξεχωριστού Στρατηγείου εκτός του SHAPE, ενισχύοντας έτσι την αυτονομία της ΕΠΑΑ. Η απόφαση αυτή δεν πέρασε, πλην όμως, διατάραξε σοβαρά τη σχέση μεταξύ Ε.Ε. και NATO. Χώρες εντός της Ε.Ε. που υποστήριζαν την εισβολή στο Ιράκ – Ισπανία, Ιταλία, Πολωνία

και Μεγάλη Βρετανία – θεώρησαν την κίνηση αυτή σαν μια προσπάθεια υπονόμησης του NATO.

Η αστάθεια ενισχύθηκε και μετά την επιχείρηση «ARTEMIS⁸⁹» που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από τη Γαλλία με την αποστολή 2.000 στρατιωτικών στο Κονγκό, σε συνεργασία με τα Ηνωμένα Έθνη. Αν και φαινομενικά ήταν μια αποστολή που δεν παραβίαζε τη συμφωνία με το NATO, σίγουρα δεν πρόσφερε κάτι θετικό στο πλαίσιο συνεργασίας που είχε συμφωνηθεί, το αντίθετο μάλιστα, αποτέλεσε μια ακόμα πληγή στη συμφωνία.

Η διεύρυνση της Ε.Ε. το 2004 από 15 σε 25 χώρες και του NATO από 19 σε 26, έκανε ακόμα πιο περίπλοκη την κατάσταση και δημιούργησε μια ακόμα εστία αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο οργανισμών. Η Μάλτα και η Κύπρος ήταν τα νέα μέλη της Ε.Ε. Σύμφωνα με τα όσα είχαν συμφωνηθεί, όταν η Ε.Ε. διεξάγει μια επιχείρηση χρησιμοποιώντας νατοϊκούς πόρους, μόνο τα κράτη μέλη της Ε.Ε. που είναι επίσης μέλη του NATO ή συνδέονται με το NATO μέσω του προγράμματος «Συνεργασία για την Ειρήνη» μπορούν να συμμετέχουν στην επιχείρηση. Αυτό σήμαινε αυτόματα τον αποκλεισμό της Κύπρου και της Μάλτας από οποιαδήποτε επιχείρηση υπό την ηγεσία της Ε.Ε. που πραγματοποιείται με πόρους του NATO, καθώς αυτές οι δύο χώρες δεν ήταν τότε ούτε μέλη του NATO ούτε συμμετείχαν στο πρόγραμμα «Συνεργασία για την Ειρήνη». Κατά συνέπεια και με βάση τα παραπάνω, αυτές οι δύο χώρες δε λάμβαναν διαβαθμισμένες πληροφορίες του NATO, χωρίς αυτό να σημαίνει όμως ότι κατά τα λοιπά, δεν απολάμβαναν πλήρως των δικαιωμάτων τους ως κράτη - μέλη της Ε.Ε.. Η Τουρκία προσπάθησε να μπλοκάρει τη συμμετοχή της Κύπρου, υπενθυμίζοντας ότι είχε απορρίψει με δημοψήφισμα το 2004 το συμβιβαστικό σχέδιο των Ηνωμένων Εθνών. Η Γαλλία η Ελλάδα και το Βέλγιο, με τη σειρά τους μπλόκαραν αριθμό θεμάτων προς συζήτηση (τρομοκρατία, πολλαπλασιασμός όπλων μαζικής καταστροφής, Αφγανιστάν), υποστηρίζοντας πως αυτά τα θέματα θα πρέπει να συζητούνται μεταξύ όλων ανεξαιρέτως των χωρών μελών της Ε.Ε. χωρίς αποκλεισμούς και εξαιρέσεις. Έτσι, οδηγήθηκαμε στην υιοθέτηση συζητήσεων σε ανεπίσημο

⁸⁹ Η Ε.Ε. ανέπτυξε ειρηνευτική δύναμη 2.000 ανδρών στο Ituri, μια περιοχή ασταθή, στο βορειοανατολικό τμήμα της Δημοκρατίας του Κονγκό (DRC), με αποστολή να επιβάλει συνθήκες ασφάλειας και σταθερότητας και να βελτιώσει την ανθρωπιστική κατάσταση στη Bunia, πρωτεύουσα του Ituri.

πλαίσιο, αφού οι επίσημες είχαν κατά κάποιο τρόπο μπλοκαριστεί, τακτική που υιοθετείται ακόμα και σήμερα.

3.2.3 2007 – 2009: Νέα Τροπή στις Ευρωατλαντικές Σχέσεις

Η αποχώρηση από το προσκήνιο των Gerhard Schröder (2005), Tony Blair και Jacques Chirac (και οι δύο το 2007), άλλαξε το πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ NATO και Ε.Ε.. Οι νέοι ηγέτες της Γερμανίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας - Angela Merkel, Gordon Brown και Nicolas Sarkozy αντίστοιχα – δεν συμμερίζονταν τις απόψεις των προκατόχων τους – ιδιαίτερα σε ότι αφορά την επέμβαση των Αμερικανών στο Ιράκ – και έδειξαν αποφασισμένοι να ενισχύσουν τη συνεργασία με το NATO. Ιδιαίτερα η εκλογή του Nicolas Sarkozy στον προεδρικό θώκο της Γαλλίας, εισήγαγε μια νέα ευρωατλαντική πολιτική η οποία από τότε έως και σήμερα έχει συνεισφέρει στο μετασχηματισμό του τόνου της σχέσης μεταξύ Ε.Ε. και NATO.

Ο Γάλλος Πρόεδρος Nicolas Sarkozy, αναγνώρισε ότι πρέπει να επιστρέψει η Γαλλία στο NATO, αντιστρέφοντας μια 40χρονη αντίσταση της χώρας του ενάντια στην Αμερικανική ηγεμονία των Η.Π.Α. στο NATO. Σε μια ομιλία του στους Γάλλους πρεσβευτές τον Αύγουστο του 2007, δήλωσε ότι: «είμαι πεπεισμένος ότι είναι προς το έννομο συμφέρον των Η.Π.Α. η Ε.Ε. να συναθροίσει τις δυνάμεις της, να εξορθολογήσει τις ικανότητές της και να οργανώσει ανεξάρτητα τις δυνάμεις της». Σε μια συνέντευξή του δε στους New York Times το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, εξήγησε ότι ως αντάλλαγμα για την επιστροφή της Γαλλίας στο στρατιωτικό σκέλος του NATO, ήθελε την Αμερικανική αποδοχή μιας ανεξάρτητης ευρωπαϊκής αμυντικής πολιτικής. Για να αποδείξει τις προθέσεις του, η Γαλλία ανέπτυξε 700 επιπλέον στρατιώτες στο Αφγανιστάν το 2008. Λαμβάνοντας υπόψη τη συντελούμενη αλλαγή του κλίματος στην Ευρώπη, η οποία ήταν κυρίως το αποτέλεσμα της Γαλλικής μεταστροφής, υπήρξε και ανάλογη στροφή από την πλευρά των Αμερικανών σε σχέση με τις θέσεις τους απέναντι στην ευρωπαϊκή άμυνα. Η καχυποψία με την οποία αντιμετωπιζόταν κάθε προσπάθεια των Ευρωπαίων στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας και η άποψη ότι αυτό θα απέβαινε σε βάρος των νατοϊκών συμφερόντων υποσκάπτοντάς τα, έπαψε να υφίσταται και αναγνωρίστηκε η ότι μια ευρωπαϊκή αμυντική πολιτική ασφάλειας και άμυνας δυνατή, θα ήταν προς το συμφέρον των συμμάχων στην απέναντι πλευρά

του Ατλαντικού. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η Αμερικανίδα πρέσβειρα στο NATO Victoria Nuland σε ομιλία της μπροστά σε Γαλλικό κοινό το Φεβρουάριο του 2008 στο Παρίσι, «we agree with France – Europe needs, the United States needs, NATO needs, the democratic world needs – a stronger, more capable European defense capacity⁹⁰». Τον Απρίλιο του 2009, η επιστροφή της Γαλλίας στο στρατιωτικό σκέλος του NATO ήταν γεγονός. Ο δρόμος φαινόταν πια ανοιχτός για μια συνεργασία και συνέργεια υπό καλύτερες συνθήκες. Υπήρχαν ακόμα όμως πολλά αγκάθια που έπρεπε να κοπούν προκειμένου να πάρει σάρκα και οστά η συμφωνία των δύο οργανισμών σύμφωνα με όσα είχαν συμφωνηθεί.

⁹⁰ Ομιλία της Victoria Nuland, στο Press Club and American Chamber of Commerce, στο Παρίσι στις 22 Φεβρουαρίου 2008.

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ – Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΗΜΕΡΑ

4.1 ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΗ Η ΕΥΡΩΠΗ

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου άλλαξε δραστικά το παγκόσμιο περιβάλλον και η μετάπτωσή του από διπολικό σε μονοπολικό, δημιούργησε μια καινούργια κατάσταση και νέες δυναμικές. Οι ισορροπίες άλλαξαν και ενισχύθηκε ο ρόλος μικρότερων και μεσαίων δυνάμεων που ως τότε δεν είχαν τη δύναμη να βγουν στο προσκήνιο. Το ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφαλείας ενισχύθηκε, καθώς δεν υπήρχε ο κίνδυνος εξωτερικής εισβολής και το ευρωπαϊκό έδαφος έπαψε να αποτελεί πεδίο αντιπαράθεσης των Μεγάλων Δυνάμεων. Αυτή η κατάσταση που διαμορφώθηκε, μαζί με την ξεκάθαρη υπεροχή της Ευρώπης σε οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο, δημιούργησαν ένα πολύ υψηλό επίπεδο ασφαλείας που όμοιό του δεν είχε γνωρίσει για αιώνες η Ευρώπη. Παρά το γεγονός όμως ότι δεν υπάρχει ορατός εξωτερικός κίνδυνος, η ασφάλεια στην περιοχή της Ε.Ε. απειλείται από νέους κινδύνους οι οποίοι δεν έχουν σχέση με τους παλαιούς.

Ένας βασικός λόγος για τον οποίο υπάρχει ένα αίσθημα ανασφάλειας στον ευρωπαϊκό χώρο, έχει να κάνει με την ενεργειακή αλλά και γενικότερη οικονομική εξάρτηση της γηραιάς ηπείρου από γειτονικές της αλλά και από άλλες περιοχές. Είναι ενεργειακά εξαρτημένα από τη Ρωσία, τις χώρες του Περσικού Κόλπου αλλά και τη Βόρεια και Δυτική Αφρική και επιπλέον, εισάγει πρώτες ύλες από πολλές χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου αλλά ταυτόχρονα εξάγει τα προϊόντα της σχεδόν σε όλο το γνωστό κόσμο. Αυτό το γεγονός της εξάρτησής της από τόσο μεγάλο αριθμό χωρών, την κάνει τρωτή και ανά πάσα ώρα και στιγμή ευάλωτη σε εξωτερικούς κινδύνους που απειλούν αυτές τις χώρες. Ένας άλλος λόγος που φαντάζει σαν απειλή για την ασφάλεια στην Ε.Ε., έχει να κάνει με την περεταίρω διεύρυνσή της. Αριθμός χωρών που πλέον γειτνιάζει η Ε.Ε., μαστίζονται από εμφύλιες διαμάχες, αστάθεια και εσωτερικές αναταραχές. Αν δεν δοθεί η απαραίτητη σημασία, η ένταση και η αστάθεια μπορεί εύκολα να περάσει τα σύνορα και να επεκταθεί στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως, η Ε.Ε. αποτελεί βασικό παράγοντα της

παγκοσμιοποίησης. Χώρες που μαστίζονται από φτώχεια, ανέχεια, κοινωνική και οικονομική ανισότητα, δεν καλοβλέπουν αυτό το ρόλο του βασικού «παίχτη» που έχει αναλάβει η Ε.Ε. στην παγκοσμιοποίηση και σε συνδυασμό με το έντονο στοιχείο του θρησκευτικού φανατισμού που υπάρχει σε πολλές από αυτές τις χώρες, μπορεί να οδηγήσουν σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις και σε μια έξαρση της βίας μέσα από ασύμμετρες απειλές.

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα⁹¹, στο κείμενο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας, αναγνωρίζονται ως κύριες μορφές απειλών η τρομοκρατία, η εξάπλωση των όπλων μαζικού ολέθρου, οι περιφερειακές συγκρούσεις, η αποσάθρωση του κράτους και το οργανωμένο έγκλημα. Η τρομοκρατία, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στις μέρες μας, εμφανίζεται με διάφορες μορφές και ιδιαίτερα ενδεδυμένη με το μανδύα του θρησκευτικού φανατισμού από μέλη παραστρατιωτικών οργανώσεων και θρησκευτικών ομάδων. Η αντιμετώπισή της, απαιτεί τη δέσμευση μεγάλων δυνάμεων και τη διάθεση πολύ σημαντικών πόρων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αλλού. Η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής αποτελεί επίσης πολύ σοβαρό κίνδυνο, λαμβάνοντας επίσης υπόψη ότι μπορεί να πέσουν στα χέρια τρομοκρατικών οργανώσεων αλλά και κρατών με ασταθές περιβάλλον που σκοπό τους έχουν την αποσταθεροποίηση του διεθνούς συστήματος. Οι περιφερειακές συγκρούσεις με τη σειρά τους, οδηγούν στο οργανωμένο έγκλημα, στην τρομοκρατία και στην αποσάθρωση του κράτους. Αυτή η αποσάθρωση των κρατών, μπορεί να οφείλεται και σε κακή διακυβέρνηση, στη διαφθορά που αποτελεί μάλιστα σε τέτοιου τύπου κρατικές οντότητες, σε αδυναμία των θεσμών ακόμα και σε εμφύλιες διαμάχες. Τέλος, το οργανωμένο έγκλημα, αποτελεί μια διαρκώς ενισχυόμενη μορφή απειλής για την ασφάλεια των χωρών της Ευρώπης, καθώς τα οικονομικά συμφέροντα που διακυβεύονται, είναι τόσο ισχυρά που μπορούν να ανεβοκατεβάζουν ακόμα και κυβερνήσεις κρατών. Το οργανωμένο έγκλημα μπορεί να πάρει διάφορες μορφές όπως είναι η διακίνηση ναρκωτικών, το trafficking, το λαθρεμπόριο όπλων και ειδικά το τελευταίο διάστημα, την παράνομη διακίνηση μεταναστών οι οποίοι αναζητώντας μια καλύτερη ζωή, αφήνουν την περιουσία τους και πολλές φορές και

⁹¹ βλ. σελίδα 50

την οικογένειά τους και αναζητούν ένα καλύτερο αύριο στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης.

4.2 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

4.2.1 Αμυντικές Δαπάνες Χωρών Ε.Ε. και NATO

Για να είναι πιστευτή η πολιτική άμυνας και ασφάλειας πρέπει να συνοδεύεται από ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις. Το επιχείρημα αυτό δύναται να εξαχθεί και να υποστηριχθεί εμπειριστατωμένα από τα ευρήματα που ανακύπτουν μέσω μιας μακρο-ιστορικής οπτικής αναφορικά με τα ζητήματα του καθορισμού της γεωπολιτικής και της ισορροπίας δυνάμεων. Η αναγκαιότητα για την ύπαρξη ισχυρών ενόπλων δυνάμεων ως προέκτασης ισχύος αποτελεί ένα από τα κύρια επιχειρήματα της Ιστορίας του Θουκυδίδη. Επιπλέον, ο Λατίνος συγγραφέας του 5ου μ.Χ. αιώνα Vegetius στο έργο του *Epitoma rei militaris* πρότεινε στους Ρωμαίους αυτοκράτορες της εποχής του το περίφημο “*si vis pacem, para bellum*”, το οποίο σήμαινε πολύ απλά “αν θέλεις ειρήνη, προετοιμάσου για πόλεμο” ενώ παραπλήσια άποψη εκφράζει και ο Νικολό Μακιαβέλι στον *Ηγεμόνα* του. Σε ταυτόσημα επιχειρήματα εδράζεται και το επιχείρημα της αδιαφιλονίκητης ηγετικής φυσιογνωμίας του Επταετούς Πολέμου (1756-1763) του Φρειδερίκου Β' του Μέγα, στρατηγού και βασιλιά της Πρωσίας, ο οποίος συμπέρανε ότι “διπλωματία δίχως αξιόπιστες και ισχυρές ένοπλες δυνάμεις ομοιάζει με συναυλία δίχως μουσικά όργανα”. Ωστόσο, οι ανωτέρω κλασσικές θεωρήσεις που καθιστούν αναπόδραστη την αναγκαιότητα διασύνδεσης της γεωπολιτικής ισχύος και της πολιτικής ασφάλειας με τη στρατιωτική ικανότητα και ισχύ θεωρούμε ότι λαμβάνουν πιο συγκεκριμένη μορφή αν γίνει αποδεκτή η παραδοχή ότι η στρατιωτικής ισχύς καθορίζεται κυρίως από το μέγεθος των αμυντικών δαπανών που διατίθενται από τις κυβερνήσεις για την άμυνα, όπως υποστηρίζεται από σύγχρονους συγγραφείς, μεταξύ άλλων από τους Cline 1975, Gilpin 1988, Kennedy 1988 και Mearsheimer, 1990.

Οι ευρωπαϊκές αμυντικές δαπάνες, έχουν υποχωρήσει σημαντικά και μετά από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου βρίσκονται σε ελεύθερη πτώση. Σύμφωνα με στοιχεία του NATO, οι πραγματικές κατά κεφαλή δαπάνες για την άμυνα στις

ευρωπαϊκές χώρες του NATO, έχουν μειωθεί κατά το ήμισυ σε σχέση με το επίπεδο της δεκαετίας του 1990 και περισσότερο από το ένα πέμπτο σε σχέση με το 2000. Αυτές οι μειώσεις επιταχύνθηκαν με την παγκόσμια κρίση του 2008, καθώς τα δυτικά κράτη μείωσαν περαιτέρω τις αμυντικές δαπάνες και οι κυβερνήσεις έθεσαν ως προτεραιότητα τη δημοσιονομική εξυγίανση. Τα στοιχεία του «Military Balance» για το 2014, εμφανίζουν ότι τα Ευρωπαϊκά Κράτη συλλογικά δαπανούν τώρα μόλις το 1,4% του ΑΕΠ στην άμυνα. Αυτό είναι ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά του ΑΕΠ που έχουν δαπανηθεί στην άμυνα σε οποιαδήποτε περιοχή του κόσμου. Η μόνη περιοχή που δαπανούνται λιγότερα στην άμυνα (ως ποσοστό του ΑΕΠ) είναι η Λατινική Αμερική. Εντός του NATO, μόνο τέσσερα από τα 28 κράτη-μέλη αυτή τη στιγμή συμμορφώνονται με το στόχο της Συμμαχίας για δαπάνες 2%: οι Η.Π.Α., το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ελλάδα και η Εσθονία. Ακόμη και η Γερμανία – η οικονομική ατμομηχανή της Ευρώπης - διαθέτει μόνο το 1,3% του ΑΕΠ στην άμυνα, στοιχεία που είναι χαμηλότερα σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του NATO για περίπου 1,6% του ΑΕΠ. Όπως αναδείχθηκε στη διάρκεια σεμιναρίου που διοργάνωσε το CER (Centre for European Reform) το Δεκέμβριο του 2013, στο πλαίσιο του Γαλλο – Βρετανικού αμυντικού φόρουμ, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από κοινού μείωσαν τις αμυντικές τους δαπάνες, από τα 200 στα 170 δισ. ευρώ, από την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2008.

Στη Σύνοδο Ε.Ε. – Η.Π.Α. στις 26 Μαρτίου, ο πρόεδρος Barack Obama εξέφρασε την ανησυχία του για τα μειωμένα επίπεδα αμυντικών δαπανών σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες του NATO, προειδοποιώντας ότι *«η κατάσταση στην Ουκρανία μας υπενθυμίζει ότι η ελευθερία μας δεν είναι δωρεάν και ότι θα πρέπει να είμαστε πρόθυμοι να πληρώσουμε για αυτά τα assets, για το προσωπικό, για την εκπαίδευση που απαιτείται για να καταστεί βέβαιο ότι έχουμε μια αξιόπιστη δύναμη του NATO και μια αποτελεσματική αποτρεπτική ισχύ⁹²»*. Σε ένα παρόμοιο πνεύμα, ο πρώην γενικός γραμματέας του NATO, Anders Fogh Rasmussen υποστήριξε ότι *«στο τωρινό κλίμα ασφάλειας, κάθε σύμμαχος χρειάζεται να επενδύσει στους αναγκαίους πόρους στις σωστές δυνατότητες»*. Αυτό το μήνυμα

⁹² <http://www.iiss.org/en/militarybalanceblog/blogsections/2014-3bea/april-7347/what-now-for-european-defence-spending-e70e> (από το www.capital.gr)

ενισχύθηκε από τον αναπληρωτή του, πρέσβη Alexander Vershbow, ο οποίος δήλωσε «εάν υπήρχε κάποια αμφιβολία, η κρίση τώρα κάνει σαφές ότι πρέπει να επενδύουμε επαρκώς στην άμυνα και στην ασφάλεια και γιατί δεν μπορούμε έτσι απλά να μειώνουμε τους αμυντικούς προϋπολογισμούς μας κάθε χρόνο ενώ άλλοι σε όλο τον κόσμο συνεχίζουν να αυξάνουν τους δικούς τους».

4.2.2 Αμυντικές Δαπάνες Χωρών Εκτός Ε.Ε. και NATO

Η μείωση του επιπέδου των ευρωπαϊκών αμυντικών δαπανών έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις τάσεις στις αναδυόμενες οικονομίες. Όπως εντοπίστηκε για πρώτη φορά στο «Military Balance» του 2013, οι ασιατικές αμυντικές δαπάνες το 2012 υπερέβησαν εκείνες των ευρωπαϊκών χωρών του NATO για πρώτη φορά στη σύγχρονη ιστορία. Αυτό απεικονίζεται περαιτέρω στην έκδοση του 2014, η οποία έδειξε ότι μεταξύ του 2011-2013 σχεδόν όλες οι αυξήσεις στις αμυντικές δαπάνες παγκοσμίως, έλαβαν χώρα σε περιοχές άλλες εκτός της Βόρειας Αμερικής και της Ευρώπης. Χωρίς μια βραχυπρόθεσμη επιστροφή στην ανάπτυξη για την ευρωζώνη, τα επίπεδα αμυντικών δαπανών θα μπορούσαν να μειωθούν περαιτέρω στα επόμενα χρόνια, για τα ευρωπαϊκά κράτη. Η άμυνα στο σύνολό της παραμένει στη διακριτική ευχέρεια των κυβερνητικών δαπανών ως μεταβλητή προσαρμογής που πρέπει να συναγωνιστούν με άλλες προτεραιότητες για δαπάνες, όπως οι δαπάνες για την κοινωνία και το σύστημα υγείας. Λίγη προσοχή δίδεται στη στρατηγική θεώρηση των θεμάτων που αφορούν στη θέση της Ευρώπης σε ότι αφορά στη «σκληρή» ασφάλεια παγκοσμίως.

Η Κίνα και η Ινδία προσφάτως αύξησαν τις αμυντικές τους δαπάνες, μια τάση η οποία φαίνεται ότι θα συνεχιστεί από την στιγμή που είναι εμφανής η παγκόσμια οικονομική ανάκαμψη. Το μερίδιο της Ασίας στις παγκόσμιες αμυντικές δαπάνες αναμένεται να αυξηθεί έντονα από το 24% το 2007 σε πάνω από 32% μέχρι το 2016. Ο αμυντικός προϋπολογισμός της Κίνας, όπου κάποιοι αναλυτές υπαινίσσονται ότι στην πραγματικότητα είναι το διπλάσιο του επίσημου αριθμού θεωρείται ότι είναι ο μεγαλύτερος στην Ασία και ως αποτέλεσμα έχουμε ο στρατός της Κίνας να ακολουθεί μείζον πρόγραμμα εκσυγχρονισμού. Στην Ινδία, η πρόσφατη αύξηση στις αμυντικές δαπάνες ήταν σε τεράστια κλίμακα, (μια αύξηση 24% στον προϋπολογισμό μόνο για το 2009-2010), και την κατέστησε

παγκοσμίως την τρίτη μεγαλύτερη χώρα σε δαπάνες για την άμυνα σε αντιστοιχία με την αγοραστική δύναμη του νομίσματός της⁹³.

Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι, αν και η Ευρώπη συνεχίζει να δαπανά περίπου 3-4 φορές περισσότερα από τη Ρωσία για την άμυνα, οι ρωσικές στρατιωτικές δαπάνες της Ρωσίας το 2013 ήταν υψηλότερες κατά 30% σε πραγματικούς όρους από ότι ήταν το 2008, και το τρέχον ρωσικό σχέδιο προβλέπει μια περαιτέρω πραγματική αύξηση στις αμυντικές δαπάνες, τουλάχιστον κατά 30% μέχρι το 2016, όπου οι ρωσικές αμυντικές δαπάνες θα διαμορφώνονται κοντά στο 4% του ΑΕΠ.

Έχουμε λοιπόν την εμφάνιση μιας τάσης μεταβολής στο ισχύον status quo. Η παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων μεταβάλλεται, καθώς εμφανίζονται νέα κέντρα βαρύτητας. Η διόγκωση των αμυντικών δαπανών από ισχυρές χώρες που δεν ανήκουν ούτε στην Ε.Ε. ούτε στο ΝΑΤΟ, σε συνδυασμό με τη μείωση των αντιστοίχων δαπανών των ευρωπαϊκών χωρών μελών της Ε.Ε. και αυτών του ΝΑΤΟ, δημιουργεί ισχυρούς πόλους εξουσίας οι οποίοι κάποια στιγμή στο κοντινό μέλλον πιθανόν να βρεθούν στη θέση να μπορούν να απειλήσουν τους δύο οργανισμούς. Όσο αυξάνεται το χάσμα μεταξύ αυτών που επενδύουν στην άμυνα και αυτών που αντίστοιχα έχουν βάλει σε δεύτερη μοίρα την αμυντική θωράκιση τους, τόσο αυξάνονται και οι πιθανότητες το παγκόσμιο σύστημα να γυρίσει σε μια κατάσταση παρόμοια με αυτή που έζησε ο κόσμος κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Τα νούμερα είναι ξεκάθαρα και δείχνουν ότι αυτή η σκέψη που έχει διατυπωθεί από πολλούς ειδικούς, δεν είναι ουτοπική, αλλά αντιθέτως, έχει πολλές πιθανότητες να επαληθευτεί σε περίπτωση που συνεχιστεί αυτή η κατάσταση. Ο μόνος τρόπος που μπορεί να ανακόψει τις φιλοδοξίες αυτών που οραματίζονται τέτοια σενάρια, είναι ίσως η συνεργασία μεταξύ των δύο θεματοφυλάκων της παγκόσμιας ειρήνης. Μια συνεργασία η οποία όπως έχει αναφερθεί έχει ξεκινήσει και έχει περάσει από πολλά στάδια μέχρι σήμερα, πλην όμως μένουν πολλά ακόμα να γίνουν προκειμένου αυτή η συνεργασία να έχει και αντίστοιχα ορατά αποτελέσματα.

⁹³ <http://www.nato.int/docu/review/2009/FinancialCrisis/Defence-Budget-Financial-Crisis/GR/index.htm>

4.3 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΗΜΕΡΑ

Από το 2003 και μετά όταν και υιοθετήθηκε η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας, ουσιαστικά ήταν και η τελευταία φορά που συζητήθηκαν σοβαρά τα θέματα της ΚΠΑΑ και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να υπάρχει μια στασιμότητα και σε ότι αφορά στα θέματα συνεργασίας Ε.Ε. και ΝΑΤΟ. Το 2008 είχαμε μια πρώτη αποτίμηση αλλά χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Στις 19-20 Δεκεμβρίου 2013, έλαβε χώρα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις Βρυξέλλες, όπου, είχαμε μετά από πολλά χρόνια συζήτηση για το θέμα της ΚΠΑΑ. Το Συμβούλιο αυτό, ερχόταν σε μια κρίσιμη στιγμή για το μέλλον της ευρωπαϊκής άμυνας αλλά και της Ευρώπης γενικότερα και οι προσδοκίες ήταν μεγάλες. Δυστυχώς αποδείχθηκε για μια ακόμα φορά πως, ναι μεν υπάρχει προθυμία από όλες τις πλευρές να γίνονται συζητήσεις επί παντός επιστητού και να ακούγονται όλες οι απόψεις, αλλά το τελικό αποτέλεσμα καταλήγει σε ευχολόγια και μια ασαφής εικόνα για το τι πρέπει να γίνει προκειμένου να αλλάξει η κατάσταση και να μπουν οι βάσεις για μια ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας η οποία σε συνεργασία με το ΝΑΤΟ θα μπορεί να ανταποκρίνεται στο σύγχρονο απαιτητικό περιβάλλον.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ε.Ε. σε ότι αφορά στο όλο οικοδόμημα της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας που την κρατούν όμηρο των εξελίξεων και την οδηγούν να σύρεται ως ουραγός πίσω από τις εξελίξεις, είναι τρία. Το πρώτο, έχει να κάνει με την οικονομική κατάσταση που βρίσκονται σχεδόν όλες οι χώρες της Ε.Ε. και όπως αναλύθηκε προηγουμένως, τις έχουν ωθήσει σε μετατόπιση των ενδιαφερόντων τους, αφήνοντας στην άκρη την αμυντική τους ενίσχυση και θωράκιση μιας και ο μόνος ορατός στόχος τους, είναι να ξεπεράσουν την οικονομική κρίση στο εσωτερικό τους. Ένας δεύτερος πολύ σημαντικός λόγος για τον οποίο έχει μπει στο περιθώριο η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας, έχει να κάνει με τη στάση που τηρεί η Μεγάλη Βρετανία. Η στάση της είναι αρνητική σχεδόν σε οτιδήποτε μπορεί να δώσει μια ώθηση και να πάει ένα βήμα παραπέρα την προσπάθεια για κοινή άμυνα και συνεργασία στον τομέα αυτό. Πάντα λειτουργούσε ως ο αντιπρόσωπος των Η.Π.Α. στην Ευρώπη και έχει συνδέσει τα συμφέροντά της και τη στάση της με την αντίστοιχη κατά περίπτωση στάση των Η.Π.Α.. Δημιουργεί έτσι διάφορα εμπόδια στην κοινή προσπάθεια, ασκώντας βέτο σε ένα αριθμό θεμάτων, όπως είναι η ίδρυση και λειτουργία ενός επιχειρησιακού επιτελείου, αντίστοιχο με του ΝΑΤΟ και η δημιουργία μιας «Λευκής

Βίβλου» για την Άμυνα που θα μπορούσε να θέσει στρατηγικούς στόχους και προτεραιότητες σε έναν κόσμο σε πλήρη αλλαγή⁹⁴. Η Λευκή Βίβλος θεωρείται ουσιώδης προκειμένου να καθορισθεί μια σαφής στρατηγική για τους αμυντικούς πόρους που διαθέτει η Ένωση και τη χρήση τους.

Τέλος, ένα ακόμα σοβαρό εμπόδιο, είναι η αντίληψη ορισμένων κρατών μελών της Ε.Ε. σε ότι αφορά στη σχέση της Ε.Ε. με το ΝΑΤΟ. Πιστεύουν ότι το ΝΑΤΟ είναι ικανό να παρέχει την απαραίτητη ασφάλεια που χρειάζεται και δεν είναι απαραίτητη η περαιτέρω προώθηση των θεμάτων της ΚΠΑΑ, με αποτέλεσμα να μην δείχνουν κανένα ενδιαφέρον για την προώθηση των θεμάτων. Φυσικά, αυτό είναι μια εντελώς εσφαλμένη αντίληψη, καθώς όπως έχει ήδη αναφερθεί, υπάρχουν πολλοί λόγοι οι οποίοι μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι σήμερα παρά ποτέ, είναι απαραίτητη η συνεργασία με το ΝΑΤΟ και η υιοθέτηση ενός διαφορετικού μοντέλου προώθησης των θεμάτων ασφάλειας και άμυνας στην Ε.Ε.. Το ΝΑΤΟ, έχει προσανατολίσει τα ενδιαφέροντα του στο Νότιο Ειρηνικό και προσπαθεί να απαγκιστρωθεί από την ευρωπαϊκή ήπειρο, ενώ οι απειλές πλέον έχουν αλλάξει και έχουν λάβει μια ασύμμετρη μορφή, επομένως είναι απαραίτητη η εγρήγορση και η διαρκής ανησυχία για να μπορούν να αντιμετωπισθούν, πάντα σε ένα πνεύμα συνεργασίας και συνέργειας.

⁹⁴ Από διάλεξη της κας Μαριλένας Κοππά στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων για τις Προοπτικές της Κοινής Ευρωπαϊκής Άμυνας και Ασφάλειας στις 14 Ιανουαρίου 2014.

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΝΑΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Είναι ξεκάθαρο από τα όσα μέχρι τώρα έχουν αναφερθεί ότι, τόσο το ΝΑΤΟ όσο και η Ε.Ε. κάνουν προσπάθειες προκειμένου να διαμορφώσουν ένα σύστημα αξιών που θα διασφαλίζει την παγκόσμια ειρήνη. Και οι δύο οργανισμοί είναι πρωτοπόροι και έχουν τις ίδιες ανησυχίες και επιδιώξεις και αποβλέπουν στο να μπορούν οι λαοί να ζουν μέσα σε ένα σταθερό περιβάλλον ασφαλείας. Είναι δύο οργανισμοί με μεγάλο αριθμό κοινών μελών και είναι απόλυτα φυσιολογικό να υπάρχουν πολλές φορές απόψεις οι οποίες δεν θα τυγχάνουν κοινής αποδοχής. Όπως ήδη έχει αναφερθεί προηγουμένως, οι απειλές για την ασφάλεια και την άμυνα των χωρών που μετέχουν σε αυτούς τους οργανισμούς, έχουν πάρει νέα μορφή και είναι πιο επιτακτικό από ποτέ να βρεθεί κοινό πεδίο δράσης προκειμένου να μπορέσει να γίνει κατορθωτό να εξαλειφθούν οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν. Η συνεργασία και η κοινή προσπάθεια και δράση μπορεί να δώσει θετικά αποτελέσματα και να συντελέσει στην εξουδετέρωση των απειλών.

5.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ζούμε την εποχή μιας μεγάλης οικονομικής κρίσης και το μόνο που είναι σίγουρο, είναι ότι η αντιμετώπισή της απαιτεί τη συνεργασία σε όλα τα επίπεδα. Σε ότι αφορά τον τομέα ασφαλείας και άμυνας, όπως περιγράφηκε, η μείωση των αμυντικών δαπανών σχεδόν όλων των χωρών, μπορεί να οδηγήσει σε πολύ δυσάρεστα αποτελέσματα αν δεν γίνει σωστή διαχείριση της κατάστασης. Η άμυνα πάει χέρι-χέρι με την οικονομία. Είναι έννοιες βαθιά συνυφασμένες, όμως είναι εσφαλμένη η αντίληψη ότι θα πρέπει να προσεγγίζεται η άμυνα με καθαρά οικονομικά κριτήρια. Οι απαιτήσεις της άμυνας δεν συνίστανται μόνο στην προώθηση δαπανηρών εξοπλιστικών προγραμμάτων, αλλά έχει πρωτίστως να κάνει με τη σωστή διαχείριση των υπαρχόντων, το σωστό σχεδιασμό, την εκπαίδευση και την οργάνωση. Είναι λοιπόν απαραίτητο να βρεθεί τρόπος έτσι ώστε με τις ήδη υπάρχουσες υποδομές και δυνατότητες, να μπορέσει να αντληθεί το μέγιστο κοινό αποτέλεσμα.

Στη Διάσκεψη Κορυφής του NATO στο Σικάγο (20-21 Μαΐου 2012) τέθηκε ως επιδίωξη η διασφάλιση του στόχου ότι «η Συμμαχία θα έχει στη διάθεσή της όλες τις απαραίτητες δυνατότητες, ώστε να δύναται να εφαρμόσει το Στρατηγικό Δόγμα που υιοθετήθηκε ήδη από το 2010, δηλαδή να διαθέτει ένα συνεκτικό σύνολο αναπτύξιμων, διαλειπουργικών και υποστηρίξιμων δυνάμεων, κατάλληλα εκπαιδευμένων και εξοπλισμένων, ικανών να εκπληρώσουν το επίπεδο φιλοδοξίας του NATO με χρονικό ορίζοντα το 2020⁹⁵». Στο πλαίσιο αυτό, μια νέα πρόταση ήρθε στο τραπέζι των συνομιλιών, που αφορούσε ακριβώς αυτή τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των υπάρχουσών δομών και δυνατοτήτων. Η πρόταση αυτή, ήταν η εφαρμογή της «έξυπνης άμυνας» (smart defense). Τι είναι όμως αυτή η έννοια; Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Στρατηγός Κωσταράκος, «είναι μια έννοια και ένα σχέδιο που ενθαρρύνει τους Συμμάχους να συνεργασθούν για την ανάπτυξη, απόκτηση και διατήρηση των απαραίτητων στρατιωτικών δυνατοτήτων προς αντιμετώπιση των σημερινών προβλημάτων ασφαλείας, σύμφωνα με το Στρατηγικό Δόγμα του NATO. Η πρωτοβουλία αυτή αναδεικνύει ένα νέο τρόπο σκέψης σχετικά με την απόκτηση των σύγχρονων αμυντικών δυνατοτήτων για την κάλυψη των αναγκών του NATO κατά την επόμενη δεκαετία και πέραν αυτής. Το προσδοκώμενο αποτέλεσμα είναι ο καθορισμός των προτεραιοτήτων, ο συντονισμός των προσπαθειών κατά τον βέλτιστο τρόπο, η συγκέντρωση και η κοινή χρήση των δυνατοτήτων». Οι πυλώνες της «Έξυπνης Άμυνας», έχουν να κάνουν με την ευθυγράμμιση των εθνικών προτεραιοτήτων με αυτές του NATO, τη στοχευμένη εξειδίκευση (σχεδιασμός ώστε τα μέλη του NATO αφενός να αναπτύσσουν τα σημεία υπεροχής τους και αφετέρου να συμφωνήσουν να συντονίζουν τις περικοπές των αμυντικών προϋπολογισμών τους και τις όποιες μείζονες αναθεωρήσεις του αμυντικού τους σχεδιασμού με τους λοιπούς Συμμάχους, διατηρώντας βέβαια στο ακέραιο τα εθνικά δικαιώματα ως προς την εθνική τους κυριαρχία και τη λήψη τελικών αποφάσεων) και τη συνεργασία. Αντίστοιχη πρωτοβουλία εκφράστηκε και στην Ε.Ε. μέσω της πρωτοβουλίας «pooling and sharing», που βασίστηκε σε μια Γερμανο – Σουηδική πρωτοβουλία⁹⁶ για την προώθηση της αμυντικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και αναπτύχθηκε περαιτέρω από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας (European

⁹⁵ http://nato.usmission.gov/nato_chicago_summit.html

⁹⁶ The “Ghent Initiative”

Defense Organization – EDA). Το “concept” αναφέρεται σε πρωτοβουλίες και σχέδια που αφορούν «τη συγκέντρωση και τη μοιρασιά» περισσότερων στρατιωτικών δυνατοτήτων μεταξύ των μελών της Ε.Ε.. Το Νοέμβριο δε του 2011, η EDA πρότεινε και οι Υπουργοί Άμυνας αποδέχθηκαν μια αρχική λίστα από 11 pooling and sharing προτεραιότητες⁹⁷.

Βλέπουμε λοιπόν ότι, παρά την οικονομική κρίση και τους αυστηρούς περιορισμούς και την περικοπή στρατιωτικών δαπανών και προγραμμάτων ασφάλειας και άμυνας λόγω του αυστηρού πλαισίου που επιβάλλει η «σφιχτή» δημοσιονομική πολιτική, υπάρχει παράθυρο συνεργασίας μεταξύ τόσο των κρατών – μελών της Ε.Ε. όσο και μεταξύ Ε.Ε. και NATO. Η σωστή διαχείριση των ήδη υπάρχοντων στρατιωτικών δυνατοτήτων και ικανοτήτων μέσω των smart defense και pooling and sharing, πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για όλες τις εμπλεκόμενες χώρες. Οι δύο αυτές δυνατότητες, παρακινούν τα κράτη στο να ενώσουν τις δυνάμεις τους και να δουν υπό το πρίσμα της συνεργασίας όλα τα θέματα που τις αφορούν σε επίπεδο υποδομών, σχεδιασμού και διαχείρισης προσωπικού και μέσων.

5.2 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ Ε.Ε. ΚΑΙ NATO

Στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στη Λισαβόνα το Νοέμβριο του 2010, υπογραμμίστηκε η μεγάλη σημασία που είχε για το NATO, η περαιτέρω ανάπτυξη της στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ NATO και Ε.Ε.. Το νέο Στρατηγικό Δόγμα του NATO που υιοθετήθηκε και ουσιαστικά αντικατέστησε αυτό του 1999, απαιτεί τη στενότερη συνεργασία με όλους τους εταίρους και ειδικότερα με τις Η.Π.Α. και την Ε.Ε.. Ταυτόχρονα, υποστηρίζεται ότι είναι απαραίτητη η αποτελεσματική δράση από την Ε.Ε. για την παγκόσμια ασφάλεια, ενώ εκφράστηκε η πεποίθηση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση χαρακτηρίζεται ως μοναδικός και απαραίτητος εταίρος καθόσον η πλειοψηφία των χωρών είναι μέλη και των δύο οργανισμών. Το NATO αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα μιας ισχυρότερης ευρωπαϊκής άμυνας και καλωσορίζει την εφαρμογή της συνθήκης της Λισαβόνας. Οι ρόλοι είναι

⁹⁷ Μεταξύ αυτών, είναι ο εναέριος ανεφοδιασμός καυσίμων, το πρόγραμμα εκπαίδευσης ελικοπτέρων και η θαλάσσια επιτήρηση.

συμπληρωματικοί και αμοιβαία ενισχύοντες την υποστήριξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Το νέο αυτό Στρατηγικό Δόγμα (ή κατά άλλους Στρατηγική Αντίληψη), αν και γενικόλογο, φροντίζει να δώσει το στίγμα του ΝΑΤΟ σε ότι αφορά τη συνεργασία με την Ε.Ε.. Υπήρξαν πολλά στάδια κατά τη διάρκεια της προσπάθειας προσέγγισης για ανάπτυξη δεσμών συνεργασίας. Τα συμφέροντα ήταν και είναι πάντα αυτά που καθορίζουν τη σχέση μεταξύ των δύο οργανισμών. Η κατάσταση είναι δυναμική και ανάλογα το τι συμφέρει κάθε φορά κάποιον από τους δυο δρώντες, μεταβάλλεται και η διάθεση και οι προϋποθέσεις συνεργασίας. Καθώς οι περιοχές ενδιαφέροντος είναι κοινές και αφορούν όλη την υφήλιο, οι δύο οργανισμοί μπορούν και πρέπει να αναπτύξουν ένα πνεύμα συνεργασίας και να έρθουν πιο κοντά. Οι παρανοήσεις και τα σκοτεινά σημεία που υπήρχαν και υπάρχουν ακόμα, πρέπει να πάψουν να υφίστανται και οι δύο εταίροι να προσπαθήσουν από κοινού να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις ασφαλείας.

Η Ε.Ε. από την πλευρά της, αν επιθυμεί να είναι ένας αξιόπιστος πρωταγωνιστής στο διεθνές στερέωμα, οφείλει να αναπτυχθεί ολόπλευρα. Όπως εκφράστηκε και από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ενόψει της Συνόδου Κορυφής στις 19-20 Δεκεμβρίου του 2013, «ο δρόμος για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση περνάει από τον πυλώνα της άμυνας και ασφάλειας». Θα πρέπει να ξεκαθαρίσει ποιο διεθνή ρόλο θέλει να παίξει και να ορίσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο φιλοδοξίας. Μόνο έτσι θα μπορέσει να θέσει συγκεκριμένους αντικειμενικούς σκοπούς και στόχους και να ασχοληθεί με συγκεκριμένες στρατιωτικές δυνατότητες και δομές. Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει σαφές ότι ανάλογα με το τι θέλει να κάνει στα πλαίσια της άμυνας και ασφάλειας, θα πρέπει να χρησιμοποιεί και το κατάλληλο «καπέλο». Αυτή τη στιγμή, δεν είναι έτοιμη να αναλάβει αποστολή μεγάλης κλίμακας όπως είναι για παράδειγμα αυτή που αναλήφθηκε στο «Αφγανιστάν». Σε αυτές τις περιπτώσεις, το ΝΑΤΟ είναι αυτός ο οργανισμός που διαθέτει την απαραίτητη υποδομή τόσο σε επίπεδο σχεδίασης όσο και σε επίπεδο διοίκησης και ελέγχου. Μια επιχείρηση στα μέτρα της, θα ήταν για παράδειγμα μια επιχείρηση στα όρια της ευρωπαϊκής ηπείρου που δεν θα απαιτούσε μεγάλη ανάπτυξη δυνάμεων και θα μπορούσε ενδεχομένως να υλοποιηθεί με την αποστολή παρατηρητών. Ας μην ξεχνάμε πως η Ε.Ε. διαθέτει σίγουρα πολλά εργαλεία άσκησης πολιτικής που δεν τα διαθέτει το ΝΑΤΟ.

Επομένως, όταν υπάρχει συνεργασία με το ΝΑΤΟ, θα μπορέσει να καθοριστεί αντίστοιχα και ο τρόπος επέμβασης σε κάποιο πεδίο που υπάρχει αναταραχή και απειλεί την ασφάλεια της Ε.Ε.. Η Ε.Ε. διαθέτει τη λάμψη και το κύρος να επέμβει εκεί όπου το ΝΑΤΟ όχι μόνο δεν είναι ευπρόσδεκτο, αλλά αντιθέτως είναι εντελώς ανεπιθύμητο. Διαθέτει τα χαρακτηριστικά της soft power και έχει την ικανότητα και τη δυνατότητα να επιλύει με άλλα μέσα κρίσεις που δημιουργούνται και δεν απαιτείται η χρήση της στρατιωτικής ισχύος που διαθέτει το ΝΑΤΟ που διαθέτει την υποδομή αλλά και την εμπειρία για να ασχοληθεί με θέματα «σκληρής» ασφάλειας.

5.3 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Από τα έως τώρα στοιχεία που έχουν παρατεθεί, διαπιστώνεται ότι τόσο η Ε.Ε. όσο και το ΝΑΤΟ, παρά τα όποια προβλήματα αντιμετώπισαν στα διάφορα στάδια από τη στιγμή που ξεκίνησε η προσπάθεια συνεργασίας τους στους τομείς άμυνας και ασφάλειας, εξακολουθούν να αποτελούν τους θεματοφύλακες της ειρήνης σε όλο τον κόσμο. Τα διάφορα συμφέροντα που αντιπροσωπεύουν κάθε φορά, δεν στάθηκαν εμπόδιο στην άσκηση του ρόλου τους ως εγγυητές της παγκόσμιας τάξης και ασφάλειας και η παρουσία τους έχει γίνει ιδιαίτερα αισθητή σε όλα τα μήκη και πλάτη, προωθώντας τα συμφέροντα και τις επιδιώξεις της Ε.Ε. και του ΝΑΤΟ.

Οι νέες απειλές που έχουν κάνει την εμφάνισή τους, απαιτούν τη συνεργασία των δύο οργανισμών. Η τρομοκρατία, το διεθνές οργανωμένο έγκλημα, ο περιορισμός των όπλων μαζικής καταστροφής, η πειρατεία, η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, η ενεργειακή ασφάλεια και όλες οι άλλες μορφές ασύμμετρων απειλών, μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο με τη συνεργασία και την κοινή προσπάθεια. Η κοινή προσπάθεια δεν απαιτεί μόνο τη συνεργασία σε επιχειρησιακό επίπεδο, αλλά πρέπει να είναι πολυεπίπεδη και στοχευμένη σε κάθε είδους πεδίο που βοηθάει την αντιμετώπιση όλων αυτών των απειλών. Η συνεργασία από την πλευρά του ΝΑΤΟ, πρέπει να θεωρείται δεδομένη, γεγονός που εκφράστηκε και στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ στη Λισαβόνα το 2010 με την υιοθέτηση του νέου Στρατηγικού Δόγματος. Το ΝΑΤΟ αναγνωρίζοντας την ολοένα και πιο διευρυμένη διάσταση της διεθνούς ασφάλειας, υιοθέτησε την «Ολιστική Προσέγγιση (Comprehensive Approach)», σύμφωνα με την οποία η

αντιμετώπιση μιας κρίσης απαιτεί εκτός από τα στρατιωτικά μέσα και την εμπλοκή των διαθέσιμων υπολοίπων μέσων (πολιτικών, διπλωματικών).

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 και την τρομοκρατική επίθεση εναντίον του World Trade Center, η αντίδραση της Ε.Ε. ήταν άμεση και χωρίς δισταγμούς και υιοθέτησε μια νέα agenda σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, εμπλέκοντας και τους 3 πυλώνες με την ταυτόχρονη και διαθεσμική συνδρομή αστυνομίας, δικαιοσύνης, αλλά και διοικητικών μέτρων που μπορούν να προσφέρουν προστασία⁹⁸. Η αντιμετώπιση όλων αυτών των θεμάτων τρομοκρατίας, απαιτεί όμως τη συντονισμένη προσπάθεια από το ΝΑΤΟ και την Ε.Ε., καθώς είναι γνωστό ότι η προσέγγιση του ΝΑΤΟ και η εξεύρεση λύσης, στηρίζεται σε στρατιωτικά κυρίως εργαλεία και σχέδια και έχει τη δυνατότητα και την ικανότητα να συμβάλει στην καταπολέμηση με στρατιωτικά μέσα, αλλά χρειάζεται και τη συνδρομή της Ε.Ε. η προσέγγιση της οποίας προκρίνει την πολιτική και οικονομική συνεργασία, τις πολιτικές νομικών, δικαστικών και οικονομικών κυρώσεων και κυρίως την καλλιέργεια του πολιτικού διαλόγου καταφέροντας έτσι να συμβάλει αντίστοιχα στην αντιμετώπιση κρίσεων με την άσκηση πολιτικής ήπιας ισχύος. Βλέπουμε λοιπόν πόσο απαραίτητη είναι η συνεργασία μεταξύ των δύο οργανισμών, προκειμένου να μπορέσει να καταπολεμηθεί το σύγχρονο αυτό φαινόμενο. Αγαστή συνεργασία και ύπαρξη ισχυρής νομιμοποιητικής βάσεως είναι η μόνη επιλογή ώστε να είναι δυνατή μακροπρόθεσμα η εξάλειψη των σύγχρονων αυτών απειλών.

Η μέχρι τώρα εξέταση του θέματος συνεργασίας των χωρών της Ε.Ε. μεταξύ τους αλλά και της Ε.Ε. με το ΝΑΤΟ για θέματα ασφάλειας και άμυνας, δείχνει ότι τόσο σε επιχειρησιακό όσο και σε θεσμικό επίπεδο, υφίσταται σε μεγάλο βαθμό. Αυτό που απομένει να γίνει, είναι η αναθεώρηση του πλαισίου των ρυθμίσεων Berlin Plus. Θα πρέπει ταυτόχρονα να καλύπτονται και οι απαιτήσεις της νέας ολιστικής προσέγγισης που υιοθετήθηκε από το ΝΑΤΟ το 2010, στον τομέα της διεθνούς ασφάλειας και να προωθείται η αμοιβαία αποδοχή του κυρίαρχου ρόλου των δύο οργανισμών στο παγκόσμιο περιβάλλον (Ριζόπουλος, 2012). Ένα κοινό σημείο επαφής μεταξύ των δύο, είναι απαραίτητο να βρεθεί και

⁹⁸ Αικ. Κεχαγιά, «Ε.Ε. και ΝΑΤΟ. Η Διάσταση της ΕΠΑΑ», Διπλωματική Εργασία στην ΕΣΔΔ, Αθήνα, 2004, σελ.85.

να υποστηριχτεί, που θα οδηγεί στο κοινό θετικό αποτέλεσμα, χωρίς ταυτόχρονα να θίγει και την αυτονομία των δύο οργανισμών. Ο ένας έχει ανάγκη τον άλλον και η ύπαρξη του ενός προϋποθέτει την ύπαρξη του άλλου.

Η Ύπατη Εκπρόσωπος Λάιδη Άστον, τόνισε την ανάγκη για στρατηγική αυτονομία της Ε.Ε. και την ανάγκη να δρα ως «πάροχος ασφαλείας» αυτόνομα όπου αυτό χρειάζεται, προκειμένου να προασπίζει τα συμφέροντά της στην ευρύτερη γειτονιά της που εκτείνονται μέχρι το Κέρασ της Αφρικής και το Σάχελ. Αυτή πρέπει να είναι η βασική προτεραιότητα της Ε.Ε. σε ότι αφορά σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, αλλά πρέπει να διευκρινιστεί ότι αυτονομία δεν σημαίνει κάνω ότι θέλω χωρίς να υπολογίζω καμία άλλη παράμετρο. Η αυτονομία πρέπει να συμβαδίζει με τη συνεργασία. Να μπορεί να βρίσκει λύσεις και να συντονίζει τη δράση της με τους υπόλοιπους δρώντες και ειδικά με το ΝΑΤΟ και να βρίσκεται κάθε φορά η κοινή αποδεκτή λύση προς επίτευξη του κοινού καλού. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη, θα πρέπει η διάσταση της άμυνας της Ε.Ε. να αναπτυχθεί συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά προς το ΝΑΤΟ. Να λειτουργήσει παράλληλα και όχι σε ένα πλαίσιο ανταγωνισμού.

6° ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το κεντρικό συμπέρασμα που προκύπτει από την προηγούμενη ανάλυση, είναι ότι η σχέση μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΝΑΤΟ, έχει τη δυνατότητα να είναι συμπληρωματική και όχι ανταγωνιστική. Η μακροχρόνια σχέση των δύο οργανισμών, έχει καταστήσει την Ε.Ε. σε ένα μεγάλο βαθμό εξαρτώμενη από τις Νατοϊκές υποδομές και δυνατότητες κάθε είδους. Παρ' όλα αυτά, το ΝΑΤΟ έδειξε ότι συμβιβάζεται και δέχθηκε την απόκτηση ευρωπαϊκής ταυτότητας ασφαλείας και άμυνας πάντα στα πλαίσια εντός του ΝΑΤΟ, αξιώνοντας και πετυχαίνοντας τελικά οι Ευρωπαίοι να αποδεχθούν την κυρίαρχη θέση του ΝΑΤΟ στην ευρωατλαντική συμμαχία.

Από το 2008 και μετά, έχουμε μια μεταστροφή των Η.Π.Α. και την παραδοχή ότι θα είναι προς το συμφέρον τους και προς όφελός τους ένας ακόμα ισχυρός σύμμαχος στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας. Αποδέχονται λοιπόν την ενίσχυση της ΕΠΑΑ, πάντα διατηρώντας επιφυλάξεις, μιας και τα συμφέροντά τους θα εξυπηρετούνται καλύτερα όταν υπάρχει ένα σύμμαχος ικανός να εγγυηθεί τη σταθερότητα και την ασφάλεια. Εξάλλου, η πολυπλοκότητα του διεθνούς περιβάλλοντος και η διαμόρφωσή του σήμερα, ευνοούν τη φιλοσοφία των συμμαχιών. Κανένας δε μπορεί να αντιμετωπίσει τις απειλές από μόνος του και απαιτείται η σύναψη συμμαχιών σε στρατηγικό πλαίσιο όπως αυτό μεταξύ Ε.Ε. και ΝΑΤΟ.

Οι κοινώς αποδεκτές ρυθμίσεις Berlin Plus, αποτέλεσαν μια καλή αρχή και ένα ισχυρό πλαίσιο πάνω στο οποίο βασίστηκε η συνεργασία και η συνέργεια μεταξύ των δύο οργανισμών. Αποδείχτηκε όμως ότι επιδέχονται βελτίωσης προκειμένου να καταστεί πιο αποτελεσματική και ουσιαστική η υφιστάμενη συνεργασία. Η διατήρηση στενής σχέσης και η προσπάθεια αναμόρφωσης του υφιστάμενου πλαισίου, αποτελούν προϋποθέσεις προκειμένου να αποφευχθούν στο μέλλον οποιεσδήποτε παρανοήσεις, παρεξηγήσεις, ανταγωνισμοί και άσκοπες επικαλύψεις. Με αυτό τον τρόπο, θα είναι πολύ δύσκολο να υπονομευτεί από κάποιον από τους δύο εταίρους αυτή η συνεργατική σχέση. Η αποσαφήνιση του ποίος κάνει τι και ποια καθήκοντα έχει ο κάθε ένας σε αυτή τη σύμπραξη, αποτελεί

βασική προϋπόθεση για να προχωρήσει αυτή η συνεργασία σε ένα σταθερό πλαίσιο διαχωρισμένων αρμοδιοτήτων.

Η οικονομική κατάσταση δεν πρόκειται να αλλάξει στο εγγύς τουλάχιστον μέλλον. Οι πόροι που διατίθενται για την άμυνα και την ασφάλεια ειδικά από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν περιοριστεί πάρα πολύ σε σχέση με το παρελθόν, ενώ αντίθετα, οι απειλές έχουν πολλαπλασιαστεί και η ασύμμετρη μορφή τους απαιτεί πολύ σοβαρή προσπάθεια προκειμένου να αναχαιτιστούν. Αυτό σημαίνει ότι η συνεργασία είναι πιο επιτακτική τώρα παρά ποτέ και πρέπει να γίνει με γνώμονα την αποτελεσματική διαχείριση των υπαρχόντων πόρων μέσα σε ένα ορθολογιστικό πλαίσιο. Πρέπει να γίνουν περισσότερα με λιγότερους πόρους. Και για να γίνει αυτό απαιτείται συνεργασία, συντονισμός και οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των εταίρων. Ο τομέας της στρατιωτικής έρευνας, είναι ένα πολύ σοβαρό κομμάτι που θα πρέπει να ενισχυθεί από την πλευρά της Ε.Ε.. Τα οφέλη που θα προκύψουν, είναι πολλαπλά και εστιάζονται τόσο στην ανάπτυξη σύγχρονων στρατιωτικών εφαρμογών όσο και στην ανάπτυξη των μη στρατιωτικών βιομηχανιών που επωφελοούνται της έρευνας. Η επανεξέταση της κατάστασης της κατακερματισμένη στρατιωτικής βιομηχανίας στην Ευρώπη, θα πρέπει να τεθεί σε νέα βάση που θα εξοικονομήσει σίγουρα αρκετούς πόρους στους χαλεπούς καιρούς που διανύουμε. Αρκεί να αναφερθεί ότι οι χώρες της Ε.Ε. χρησιμοποιούν 14 διαφορετικούς τύπους αρμάτων μάχης ενώ αντίθετα, οι Η.Π.Α. μόνο ένα τύπο. Η πολυτυπία αυτή σημαίνει πολύ μεγάλη δυσκολία υποστήριξης και μεγάλα έξοδα που μπορούν κάλλιστα να μειωθούν μέσω του περιορισμού των τύπων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, οφείλει να αποκτήσει τις δομές εκείνες οι οποίες θα της δώσουν την δυνατότητα να καταστεί ο θεματοφύλακας της ειρήνης μαζί με το NATO. Τα όποια προβλήματα προέκυψαν κατά το παρελθόν, πρέπει να μείνουν πίσω και να προχωρήσουν και οι δύο οργανισμοί μπροστά με γνώμονα το κοινό συμφέρον. Η Ευρώπη, έχει πολύ δρόμο να διανύσει. Οι στρατηγικές επιλογές ορισμένων ισχυρών χωρών όπως είναι η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και η Γερμανία, λειτουργούν ως τροχοπέδη στην προώθηση της συνεργασίας. Θα πρέπει να βρεθούν τρόποι να ξεπεραστούν αυτά τα εμπόδια και να προχωρήσει η Ε. Ε μπροστά. Η μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία, το ταμείο εκκίνησης ή το άρθρο 44 ορίζει ότι αν δυο ή περισσότερα κράτη μέλη θέλουν να προχωρήσουν σε

μια επιχείρηση, αυτή μπορεί να τεθεί υπό την αιγίδα της Ε.Ε., εφόσον αυτή ταιριάζει με τις αρχές και αξίες της⁹⁹. Επομένως, αν κάποιες χώρες έχουν την πολιτική βούληση να προχωρήσουν μπροστά, θα πρέπει να το κάνουν.

⁹⁹ Από διάλεξη της κας Μαριλένας Κοππά στο Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων για τις προοπτικές της Κοινής Ευρωπαϊκής Άμυνας και Ασφάλειας στις 14 Ιανουαρίου 2014.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η συνεργασία μεταξύ των δύο οργανισμών, πέρασε από πολλά στάδια. Το διεθνές περιβάλλον έχει μεταβληθεί σημαντικά από τον καιρό που ξεκίνησε αυτή η συνεργασία και τίποτα δεν είναι πια ίδιο. Η οικονομική κρίση που μαστίζει τον πλανήτη, έχει διαμορφώσει ένα πλαίσιο, που η συνεργασία και η συνέργεια αποτελούν μονόδρομο σε όλους τους τομείς. Οι νέες μορφές απειλών απαιτούν ενιαίο τρόπο αντιμετώπισης και προσαρμογή στα νέα δεδομένα.

Στο παρελθόν, είχαμε πολλές διαφωνίες και ρήξεις σε πολλά θέματα. Τόσο το ΝΑΤΟ όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση, μη αντιλαμβανόμενες ότι απαιτούνται υποχωρήσεις προκειμένου να επιτευχθεί ένα αποτέλεσμα αμοιβαία επωφελές, επέμεναν σε απόψεις που διασφάλιζαν τα συμφέροντά τους αδιαφορώντας αν αυτό το αποτέλεσμα δεν ήταν προς το κοινό συμφέρον. Η κατάσταση αυτή έδειξε σημάδια βελτίωσης τα τελευταία χρόνια και οι προοπτικές δείχνουν ότι η βελτίωση αυτή θα συνεχιστεί. Ο ανταγωνισμός και η ιδιοτέλεια δεν έχουν καμία θέση σε αυτή την κατάσταση. Η βούληση για συνεργασία πρέπει να θεωρείται δεδομένη, αν θέλουν οι δύο αυτοί οργανισμοί να αποτελέσουν και στην πράξη αυτό που θεωρητικά τουλάχιστον πρεσβεύουν. Τους θεματοφύλακες της παγκόσμιας ειρήνης και τους υπερασπιστές των αδυνάτων.

Η Ε.Ε. θα πρέπει να προσανατολιστεί στην απόκτηση δυνατοτήτων που αυτή τη στιγμή στερείται, όπως είναι αυτές του σχεδιασμού, της διοίκησης, του ελέγχου, των επικοινωνιών και των πληροφοριών, οι οποίες καθιστούν δυνατή την προβολή δύναμης – ακόμη και – σε παγκόσμιο επίπεδο. Χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια προκειμένου να ξεπεραστούν τα εσωτερικά προβλήματα που ταλανίζουν την Ε.Ε. και δεν την αφήνουν να κάνει τα απαραίτητα βήματα μπροστά.

Η προσαρμογή στις νέες προκλήσεις πρέπει να είναι άμεση. Οι εστίες κρίσεων συνεχώς αυξάνουν και η δραστηριοποίηση σε πολύ περισσότερες περιοχές ανά τον πλανήτη είναι δεδομένη. Αυτό σημαίνει δέσμευση πολυάριθμων στρατιωτικών και μη δυνάμεων σε πολλές περιοχές ταυτόχρονα, επομένως είναι απαραίτητη η συνεργασία προκειμένου να καταστεί δυνατή η εναλλαξιμότητά τους. Δεν υπάρχει χώρος για εγωισμούς και ο ανταγωνισμό. Καταλυτικό ρόλο στο σημείο αυτό έχει η καλλιέργεια διαθεσμικής (σε επίπεδο ΝΑΤΟ και Ε.Ε.)

επικοινωνίας στην ευρωατλαντική κοινότητα, παρά η ανταγωνιστική θεώρηση των δύο θεσμών. Δεν υπάρχει χώρος για συζητήσεις περί πρωτοκαθεδρίας και προτεραιότητας. Οι εξελίξεις τρέχουν και απαιτείται εγρήγορση και από τις δύο πλευρές. Είναι επίκαιρη παρά ποτέ η άποψη του Keohane (2005) ότι *«η καλλιέργεια ενός αμοιβαίως επωφελοούς περιβάλλοντος συνεργασίας μεταξύ των κρατών αποτελεί την ιδανική προοπτική για ένα μετά-μονοπολικό κόσμο που φαίνεται να δημιουργείται μετά τη διαφαινόμενη γεωπολιτική υποχώρηση της “μονοκρατορίας” των Η.Π.Α.»*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Άγγος Πέτρος «Η Θεσμική Εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Άμυνας και Ασφάλειας. Η Πορεία προς την Ολοκλήρωσή της», Διπλωματική Εργασία στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2013.
2. Αρβανιτόπουλος Κ. – Ήφαιστος Π. «Ευρωατλαντικές Σχέσεις», εκδόσεις «Ποιότητα», Αθήνα, 2000.
3. Διαμαντόπουλος Χρήστος, «Θεσμικό Πλαίσιο, Σχεδιασμός και Αποστολές Διαχείρισης Κρίσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση», Άρθρο που δημοσιεύθηκε στην «Αεροπορική Επιθεώρηση», Δεκέμβριος 2011, Αθήνα, τ.93.
4. Κεχαγιά Αικ., «Ε.Ε. και ΝΑΤΟ. Η Διάσταση της ΕΠΑΑ», Διπλωματική Εργασία στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Αθήνα, 2004.
5. Μαμμωνάς Δημοσθένης «Η Αυτονομία της Ευρωπαϊκής Άμυνας», εκδόσεις ΕΚΟΜΕ, Αθήνα, 2002.
6. Μειμάρης Μ. – Λαμπρόπουλος Α., «Η Ισχύς εν τη Ενώσει», εκδόσεις «Αντ. Σάκκουλα», Αθήνα - Κομοτηνή, 2002.
7. Μούσης Ν. «Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής», εκδόσεις «Παπαζήση», Αθήνα, 2000.
8. Μπουρλογιάννης – Τσαγγαρίδης Ι., «Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και του ΝΑΤΟ στο Διεθνές Περιβάλλον: Ρόλοι- Προοπτικές», Ομιλία στη ΣΕΘΑ, Αθήνα, 2007.
9. Ντούβας Νικόλαος, «ΝΑΤΟ -- Ευρωπαϊκή Ένωση. Ρόλος – Προοπτικές», Ομιλία στη ΣΕΘΑ, Αθήνα, 2007.
10. Πανάς Θεόδωρος, «Η Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας υπό το Πρίσμα των Μεγάλων και Μικρών Κρατών της Ε.Ε.», Διπλωματική Εργασία στο Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς, 2008.

11. Παπασωτηρίου Χ., «Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο Αιώνα», εκδόσεις «Ποιότητα», Αθήνα, 2008.

12. Παρίσης Ιωάννης, «Η Ευρώπη της Άμυνας», εκδόσεις «Έκφραση Πολιτισμού», Αθήνα, 2010.

13. Παρίσης Ιωάννης, «Η Συνεργασία Ε.Ε. – NATO στη Διαχείριση Κρίσεων», Άρθρο που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Ευρωπαϊκή Έκφραση», Αθήνα, 2009.

14. Ριζόπουλος Λάζαρος, «Επιχειρησιακή Συνεργασία NATO και Ευρωπαϊκής Ένωσης», Ερευνητική Εργασία στο ΠΑΜΑΚ, Θεσσαλονίκη, 2012.

ΔΙΑΦΟΡΑ

1. Συμπεράσματα Προεδρίας Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι (10/11 Δεκεμβρίου 1999)

2. Συμπεράσματα Προεδρίας Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Santa Maria da Feira, (Ιούνιος 2000)

3. Συμπεράσματα Προεδρίας Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Νίκαια (Δεκέμβριος 2000)

4. Συμπεράσματα Προεδρίας Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Λάακεν (Δεκέμβριος 2001)

5. Συμπεράσματα Προεδρίας Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης (Δεκέμβριος 2002)

6. Κείμενο του Υπατού Εκπροσώπου J.A. Solana, Secure "Europe in a Better World" «Μία ασφαλής Ευρώπη σε Έναν Καλύτερο Κόσμο», Βρυξέλλες, 2003.

7. Συνέντευξη J.A. Solana, "Η Ευρώπη ως Παγκόσμια Δύναμη Ασφάλειας", εφημερίδα Το Βήμα, 31 Οκτωβρίου 2009.

8. Lindley – French Julian, «Δεσμοί που Ενώνουν, Οι Στρατηγικοί Συνεταιρισμοί του NATO», Δελτίο NATO, τ. 3, 2003.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Albright K. Madeline «The Right Balance will Secure NATO's Future», Financial Times, New York, December 7 1998.
2. Biscop Sven & Coelmont Jo, «Pooling & Sharing: From Slow March to Quick March?», «Royal Institute for International Relations Security», Brussels, May 2011.
3. Cromwell C. William «The United States and the European Pillar. The Strained Alliance», «Palgrave Schol» publications, UK, 1992.
4. Daalder H. Ivo «The United States and Europe: From Primacy to Partnership?», «The Brookings Institution», Washington, 2001.
5. Drent Margriet and Landman Lennart, «Why Europe Needs a New European Security Strategy», «The Clingendael Institute», Holland, July 2012.
6. Eliassen A. Kjell, «Foreign and Security Policy in the European Union», «SAGE» publications, London, 1998.
7. Faleg Giovanni and Giovannini Alessandro, «The EU between Pooling & Sharing and Smart Defence Making a virtue of necessity?», «Centre for European Policy Studies (CEPS)», publications, Brussels, May 2012.
8. Gnesotto Nicole, «EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)», Institute for Security Studies, European Union, Paris, 2004.
9. Grevi Giovanni, Helly Damien and Keohane Daniel, «European Security and Defence Policy: the First Ten Years (1999-2009)», «Institute for Security Studies» publications, Paris, October 2009.
10. Peter van Ham, «Europe's New Defense Ambitions: Implications for NATO, the US, and Russia», «DIANE» publications, Germany, 2000.
11. Hoffmann Stanley, «A Plan for the New Europe», The European Sisyphus, «First Edition» publications, USA, 1995.

12. Howorth J., «Security and Defense Policy in the European Union. The European Union Series, «Palgrave Macmillan» publications, New York, 2007.

13. Hunter E. Robert, «European Security and Defense Policy: NATO's Companion or Competitor?», Rand Publishing, Santa Monica CA, 2001.

14. Mc Calla B. Robert «NATO's Persistence After the Cold War» International Organization / Volume 50 / Issue 03 / June 1996.

15. Sturm Paul, «NATO and the EU: Cooperation?», European Security Review, No 48, ISIS Europe, February 2010.

16. Warren Christopher, «Towards a NATO Summit», NATO Review, Vol. 431, No. 4, August 1993.

ΔΙΑΦΟΡΑ

1. «An Alliance for the 21st Century», Washigton Summit Communique, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C., on 24 April 1999.

2. «EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus» and «Permanent Arrangements for EU-NATO Consultation and Co-operation» <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/>

3. «The EU-NATO Berlin Plus agreements», European Security and Defence Assembly, Assembly of Western European Union, Assembly Fact Sheet No 14, November 2009.

4. «Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization», adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010.

5. «Civilian Headline Goal 2010», Council of the European Union, Doc. 14823/07, 19 November 2007.

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. <http://news247.gr/eidiseis/kosmos/news/gioynker-na-systatheieyrwpaikos-stratos-gia-thn-antimetwpish-apeilwn-perilamvanomenhs-ths-rwsias.3346083.html>
2. <http://www.nato.int/>
3. <http://www.eda.europa.eu/>
4. <https://parisis.wordpress.com/2013/12/09>
5. <http://www.weu.int/documents/871027en.pdf>
6. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>
7. <http://www.capital.gr/News.asp?id=2299822>
8. www.nato.int/welcome/intro_to_nato_en.pdf
9. <https://el.wikipedia.org/wiki/NATO>
10. <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/greek/art5.html>
11. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm?
12. <http://www.nreviewato.int/docu//2005/issue4/greek/art1.html>
13. <http://www.nato.int/docu//rdr---gde/rdrge---e.pdf>
14. <http://www.iiss.org/en/militarybalanceblog/blogsections/2014-3bea/april-7347/what-now-for-european-defence-spending-e70e>
15. <http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/12/Koppa.pdf>
16. http://nato.usmission.gov/nato_chicago_summit.html
17. <http://www.marilenakoppa.gr/dialexi-sto-institouto-diethnon-scheseon-gia-tis-prooptikes-tis-kinis-evropaikis-aminas-ke-asfalias/>
18. http://www.iss.europa.eu/uploads/media/ESDP_10-web.pdf

19. http://www.mfa.gr/greek/foreign_policy/eu/eu_relations/keppa_epaa/epaa/html
20. <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=6&artid=296754&dt=31/10/2009>